

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ЗНАЧИМІСТЬ ПСИХОЛОГІЇ
В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ»**

(9-10 грудня 2016 року)

Одеса
2016

УДК 159.9(063)
ББК 88.0я43
3 – 76

Значимість психології в сучасному суспільстві. Матеріали
3 – 76 III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса,
9-10 грудня 2016 року). – Херсон: Видавничий дім «Гельветика»,
2016. – 112 с.
ISBN 978-966-916-184-0

У збірнику представлені матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Значимість психології в сучасному суспільстві». Розглядаються загальні питання психології, історії психології, соціальної психології, психофізіології, психології соціальної роботи, медичної психології, педагогічної та вікової психології, психології діяльності в особливих умовах та інші.

Збірник призначено для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться психологічними науками та соціологією, а також для широкого кола читачів.

УДК 159.9(063)
ББК 88.0я43

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ, ІСТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ

Лукоянов П.О. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ ОСОБИСТОСТІ	6
Маркова И.В. АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ МОДЕРНИЗАЦИИ МЕТАЛЛУРГИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ.....	10
Середа Е.С. ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ: ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ	14
Томилко М.М. СОЦІАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ПРИВАБЛИВИЙ ЯК ЗАСІБ «ВІДХОДУ» ВІД РЕАЛЬНОСТІ	19
Шевелев В.В. СОЦИАЛЬНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК КАТЕГОРИЯ СОВРЕМЕННОЙ ПСИХОЛОГИИ	21
Шрамко І.А. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ МАТЕРІ ТА ДИТИНИ В ПЕРІОД ГРУДНОГО ВИГОДОВУВАННЯ	25
Штепа О.С. РЕЗУЛЬТАТИ АПРОБАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО «АКТУАЛІЗУЮЧОГО ІНТЕРВ'Ю»	29

ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ

Панюш І.І. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ НА ПСИХОЛОГІЮ КОРИСТУВАЧІВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ	34
--	----

МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Коркішко А.В. АНАЛІЗ ТИПІВ СТАВЛЕННЯ ДО ХВОРОБИ ТА ЙМОВІРНОСТІ СУЇЦИДНОГО ПРОГНОЗУ У ПАЦІЄНТІВ ІЗ ОНКОПАТОЛОГІЄЮ	38
Литвинчук Л.М. ПСИХОТЕРАПІЯ ЯК ВИД ПРОФІЛЬНИХ ПОСЛУГ В РОБОТІ З АДИКТИВНИМИ КОГНІТИВНИМИ КОНСТРУКТАМИ	43
Солодка Н.П. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ З РІЗНИМИ ПСИХОСОМАТИЧНИМИ РОЗЛАДАМИ	47

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ, ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Ageyeva M.U., Derkachova T.O., Fedushko S.S. PSYCHOLOGICAL FEATURES OF COMMUNICATION IN VIRTUAL ENVIRONMENT	52
--	----

Гусєв І.М. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАПРАКТИК НА СТАВЛЕННЯ ДО ІНСТИТУТІВ ВЛАДИ.....	55
---	----

Хіля А.В. ОСОБЛИВОСТІ СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ ОБМЕЖЕННЯМИ: ОСВІТНІЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТИ.....	59
---	----

Чуйко О.М., Гутич О.Ю. АНАЛІЗ РІВНІВ СФОРМОВАНОСТІ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	62
--	----

ЮРИДИЧНА ТА ПОЛІТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Годєбський Ю.В. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИ ПОТЕРПІЛОГО: РОЛЬ У ВИРШЕННІ ЗАВДАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	67
--	----

Позняк Т.Р. ПСИХОЛОГІЯ ПЕРЕХРЕСНОГО ДОПИТУ.....	70
---	----

Соколенко А.С. ПРИЙОМИ АКТИВІЗАЦІЇ ПАМ'ЯТІ ЖІНОК, ПОТЕРПІЛИХ ВІД НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ.....	73
---	----

ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

Давидова О.В. ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПЕДАГОГІЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ З ПАРАМЕТРАМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ.....	77
---	----

Захарчук Т.М. ЗНАЧИМІСТЬ МЕТАКОГНІТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ В ПІЗНАВАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ.....	80
--	----

Лапченко І.О. ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА В ОСВІТІ: СУТНІСТЬ І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ	84
---	----

Личана С.В. ПОШУК «ГОСТРИХ» ВІДЧУТТІВ ЯК МОТИВ ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ	88
--	----

Пінська О.Л. ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ	92
---	----

Ярощук А.А. ПРОЯВИ ПОМИЛОК БАТЬКІВСЬКОГО ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ	96
---	----

ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

Гавенко І.О., Долженкова О.В. ЕКОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВПЛИВУ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ	100
--	-----

Яновська О.Є. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОПИТУВАННЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ФІЛЬТРАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ У РАЙОНІ ПРОВЕДЕННЯ АТО	104
---	-----

**ОРГАНІЗАЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ;
ЕКОНОМІЧНА ПСИХОЛОГІЯ**

Труш Т.В.

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА 108

ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ, ІСТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ

Лукоянов П.О.

студент,

Дніпропетровський гуманітарний університет

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ ОСОБИСТОСТІ

Дослідження психологічного феномена «цінність» започатковані американськими вченими У. Томасом і Ф. Знанецьким. У своїй знаменитій праці «Польський селянин у Європі й Америці» вони визначали поняття цінності у взаємодії з психологічним поняттям установки й у протиставленні з ним.

Класичний психоаналіз З. Фрейда зосереджує увагу на внутрішніх біологічних факторах розвитку особистості. Все мислення З. Фрейда знаходиться на передумові, що тіло – єдине джерело щиросердечного досвіду. Він припускав, що прийде час, коли всі щиросердечні феномени зможуть бути пояснені прямими посиленнями на фізіологію мозку. У основу поведінки людини психоаналіз ставить неусвідомлювані інстинктивні потяги «Ід», що служать імпульсом до задоволення біологічних потреб відповідно до принципу задоволення. З.Фрейд вказує, що, природно, «Ід» не знає цінностей, добра й зла, моралі.

Однак, усупереч поширеній думці, теорія З.Фрейда все-таки має на увазі визначену ціннісно-нормативну регуляцію поведінки людини. «Супер-его» у Фрейда являє собою, власне кажучи, сховище як несвідомих, так і соціально обумовлених моральних установок, етичних цінностей і норм поведінки, що служать свого роду суддею або цензором діяльності й думок «Его», встановлюючи для нього визначені границі.

Ряд сучасних дослідників вважають, що «Супер-его» містить соціальні норми та цінності, а «Его» – індивідуальні цінності, що є результатом «окультурення» несвідомих стимулів «Ід». Цінності «Его», за її словами, сильніші й істинніші загальноприйнятої системи цінностей [1, с. 65].

Найбільше значення ціннісні орієнтації особистості мають у гуманістичній і екзистенціальній психології.

Центральним поняттям теорії особистості К. Роджерса є «самість», що ним визначається як «організована, рухлива, але послідовна концептуальна модель сприйняття характеристик і взаємин «Я», або самого себе, і разом з тим система цінностей, застосовуваних до цього поняття» [11, с. 120]. На його думку, у структуру самості входять як «безпосередньо пережиті організмом», так і запозичені, «інтродюковані» цінності, що людиною помилково інтерпретуються як власні. Вчений зазначає, що саме організм поставляє дані, на основі яких формуються ціннісні судження. Він думає, що і внутрішні і зовнішні цінності формуються або приймаються, якщо сприймаються «фізіологічним апаратом» як сприятливі збереженню й зміцненню організму – саме на цій підставі засвоюються узяті з культури соціальні цінності. Однак К. Роджерс згадує і про необхідність усвідомлення виникаючих переживань як основу ціннісних уявлень про якість життя.

А. Маслоу справедливо відзначає, що здорові люди напевно, роблять «правильний вибір» у біологічному змісті [9, с. 209]. По його вислову, «обрані цінності і є цінності», при цьому дійсно правильний вибір – це той, котрий веде до самоактуалізації. Вибір людиною вищих цінностей визначений самою її природою, а не божественним початком або чим-небудь іншим, що знаходиться за межею людської сутності. При наявності вільного вибору людина сама «інстинктивно вибирає істину». Говорячи про природність внутрішніх «психобіологічних» цінностей, А. Маслоу підкреслює те, що будь-які інстинктивні схильності людини набагато слабкіші сил цивілізації. При цьому він так само, як і К.Роджерс, бачить «якісно-життєво необхідну» роль психолога в актуалізації, «пробудженні» внутрішніх цінностей людини .

Г. Олпорт, думаючи, що джерелом більшості цінностей особистості є мораль суспільства, виділяє також ряд ціннісних орієнтацій, не продиктованих моральними нормами, наприклад, допитливість, ерудиція, спілкування і т.д. Моральні норми й цінності формуються та підтримуються за допомогою зовнішнього підкріплення. Вони виступають скоріше в якості засобів, умов досягнення внутрішніх цінностей, що є цілями особистості. Перетворення засобів у цілі, зовнішніх цінностей у цінності внутрішні Г.Олпорт називає «функціональною автономією», що розуміється ним як процес трансформації «категорії знання» і «категорії значимості». «Категорії значимості» виникають при самостійному усвідомленні змісту отриманих ззовні «категорій

знання». Г. Олпорт відмічає, що цінність – це якийсь особистісний зміст. Дитина усвідомлює цінність всякий раз, коли зміст має для неї принципову важливість [10, с. 133].

Самого факту усвідомлення цінностей, однак, не цілком достатньо для їхнього внутрішнього прийняття особистістю. Усвідомлення цінностей, за словами В.Франкла, додає їм об'єктивний, універсальний характер: «як тільки я осягаю яку-небудь цінність, я автоматично усвідомлюю, що ця цінність існує сама по собі, незалежно від того, приймаю я її чи ні». В.Франкл розумів під цінностями особистості так звані «універсали смисли», тобто смисли, властиві більшості членів суспільства, всьому людству протягом його історичного розвитку. Суб'єктивна значимість цінності, на думку В.Франкла, повинна супроводжуватися прийняттям відповідальності за її реалізацію.

Розвиток особистості, за Л.С. Виготським, обумовлений освоєнням індивідом цінностей культури, що опосередковано процесом спілкування. За його словами, значення й смисли, зароджуючись у відносинах між людьми, зокрема, у прямих соціальних контактах дитини з дорослими, потім за допомогою інтериорізації «проникають» у свідомість людини [4, с. 96].

С.Л.Рубінштейн також пише, що цінності «є похідними від співвідношення світу й людини, виражаючи те, що є у світі, включаючи те, що створює людину в процесі історії, значиме для людини» [12, с. 310].

На думку Б.Г. Ананьєва, вихідним моментом індивідуальних характеристик людини, як особистості є її статус у суспільстві, так само, як і статус спільноти, у якій складалася й формувалася дана особистість. На основі соціального статусу особистості формується система її соціальних ролей і ціннісних орієнтацій життя. Статус, ролі і ціннісні орієнтації, за словами Б.Г. Ананьєва, утворили первинний клас особистісних властивостей, що визначають особливості структури і мотивації поведінки і, у взаємодії з ними характер і схильності людини [2, с. 210].

Необхідно підкреслити, що психологічний підхід до визначення цінностей полягає не в розгляді ціннісної системи суспільства, як зовнішньої, стосовно людини сукупності норм і правил, а в аналізі соціально обумовленого характеру прийняття цінностей особистістю. Так, С.Л. Рубінштейн бачив задачу психології у тому, щоб «перебороти відчуження цінностей від людини» [12, с. 211]. У даному контексті як основний засіб прийняття особистістю

цінностей суспільства може розглядатися поняття «діяльність», що займає ключове місце в теорії О.М.Леонтьєва. За його словами, реальним базисом особистості людини виступає сукупність суспільних по своїй природі відносин до світу, що реалізуються його діяльністю [7, с. 225].

Ф.І. Василюк, вважає, що цінність не є предметом потреби, ні мотивом, оскільки останні завжди «корисливі» і борються тільки за «свій» інтерес, на відміну від цінності, що може бути «нашою» і навіть в інтрапсихічному просторі виконує інтегруючі, об'єднуючі функції [3, с. 292]. Д.О. Леонтьєв також вказує на те, що цінності «не егоїстичні». Він справедливо відзначає при цьому, що, на відміну від потреб, цінності не обмежені даним моментом і не ведуть до чого-небудь зсередини, а «притягають ззовні» [6, с. 184].

При наявності ситуації, у якій можливе задоволення визначеної потреби, включається особливе регулятивне утворення, що Д.Н. Узнадзе називає установкою». Ціннісні орієнтації як вищий рівень диспозиційної системи цілком залежать від цінностей соціальної спільноти, з яким себе ідентифікує особистість. Ціннісні орієнтації визначають якісні життєві цілі людини, виражають відповідно те, що є для неї найбільш важливим і має для неї особистісний зміст.

Список використаних джерел:

1. Алексеева В.Г. Ценностные ориентации как фактор жизнедеятельности и развития личности / В.Г. Алексеева // Психологический журнал. – 2004. – Т. 5. – № 5. – С. 63–70.
2. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания / Б.Г. Ананьев. – С-Пб.: СП-бУ, 2008 – 338 с.
3. Василюк Ф.Е. Психотехника выбора / Ф.Е. Василюк // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии. Под ред. Д.А. Леонтьева, В.Г. Щур. – М.: Смысл, 2007. – С. 284-314.
4. Выготский Л.С. Мышление и речь / Л.С. Выготский – М.: Наука, 2010. – 226 с.
5. Головаха Е.И. Жизненная перспектива и ценностные ориентации личности / Е.И. Головаха // Психология личности в трудах отечественных психологов. – С-Пб.: Питер. 2010. – С. 256–269.
6. Леонтьев Д.А. Очерк психологии личности / Д.А. Леонтьев. – М.: Смысл, 2007. – 264 с.
7. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы и эмоции: Конспект лекций / А.Н. Леонтьев. – М.: МГУ, 2011. – 240 с.

8. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б.Ф. Ломов. – М.: Наука. 2004. – 446 с.

9. Маслоу А. Психология бытия / А. Маслоу. – М.: Рефл.-бук; Киев: Ваклер, 2007, 300 с.

10. Оллпорт Г. Личность в психологии / Г. Оллпорт. – М.: КСП; СПб: Ювеша, 2008. – 240 с.

11. Роджерс К. Клиент-центрированная терапия / К. Роджерс. – М.: Реалбук; Киев: Ваклер, 2007. – 320 с.

12. Рубинштейн С.Л. Человек и мир. Проблемы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 2006. – 384 с.

Маркова И.В.

студент,

Днепропетровский гуманитарный университет

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ МОДЕРНИЗАЦИИ МЕТАЛЛУРГИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Современное техническое перевооружение металлургических предприятий Днепропетровской области вызвано объективными причинами: значимостью металлургии в народном хозяйстве страны, оказавшейся в новых для себя (рыночных) условиях; масштабностью производства; высоким устойчивым спросом выпускаемой продукции и капитальных затрат на создание и эксплуатацию металлургических агрегатов и производств; тяжелыми условиями труда операторов-металлургов. Интенсификация высокоавтоматизированных технологических процессов, увеличение мощностей металлургических агрегатов приводят к необходимости широкого применения и внедрения системы психологического сопровождения разработки, эксплуатации и модернизации человеко-машинных систем, под которой понимается совокупность научно-исследовательских, проектно-конструкторских работ и организационных мероприятий, направленных на достижение максимального реализуемого уровня эффективности.

Наивысший уровень автоматизации в металлургии достигнут в прокатном производстве. Несмотря на внедрение средств автоматизации, компьютерной техники в прокатном производстве,

роль человека-оператора является ведущей в обеспечении устойчивости функционирования человеко-машинных систем. При этом значительно возрастает общая психологическая нагрузка операторов, связанная с ответственностью за результаты осуществляемых действий. Новые условия деятельности операторов требуют соответствующего подхода к модернизации всей системы «Прокатное производство» и ее основной подсистемы «Прокатный стан». Этот подход требует учета психологических особенностей операторской деятельности, привлечения психологических методов исследования и психологического проектирования взаимодействия компонентов в системе «человек-машина-среда» (СЧМС). Учет психологических факторов при разработке новых и модернизации существующих технических средств деятельности является необходимым условием реализации их эффективности.

Объектом исследования являлась профессиональная деятельность операторов непрерывных широкополосных станов горячей прокатки, модернизируемая в новых экономических условиях. Исследования проводились в производственных условиях работающих станов Никопольского Южнотрубного металлургического завода (НЮМЗ) и аналогичного прокатного стана Днепровского металлургического комбината (ДМК).

Предметом исследования была модернизация деятельности операторов – прокатчиков и ее взаимосвязь с производственной эффективностью человеко-машинной системы «Прокатный стан».

Целью исследования является модернизация деятельности операторов прокатных станов в новых экономических условиях, а также определение и обоснование возможных направлений оптимизации человеко – машинной системы «Прокатный стан», включая разработку конкретных психологических рекомендаций и предложений (по совершенствованию технологического процесса, организации труда операторов, совершенствованию технических средств деятельности).

Гипотеза исследования состояла в предположении о существовании специфического психологического фактора модернизации деятельности операторов-прокатчиков (индикация информации о результатах деятельности по окончании цикла прокатки по запросу операторов), способствующего самосовершенствованию совместной работы операторов и повышению их социально-трудовой активности в новых экономических условиях, характеризующихся повышением уровня

автоматизации человеко-машинной системы «Прокатный стан». В этой гипотезе есть две переменные. Первая – психологический фактор модернизации операторской деятельности, а вторая – социально-трудовая активность операторов.

Мы предполагали: если операторам предъявлять (по их запросу) информацию о результатах деятельности, то уровень социально – трудовой активности будет выше и наоборот.

Для достижения поставленной цели нами были поставлены следующие задачи:

1. Выбор и обоснование методов исследования, адекватных особенностям профессиональной деятельности операторов прокатных станов.

2. Психологический анализ деятельности операторов постов управления прокаткой.

3. Выявление объективных производственных факторов (организационных, технических, технологических, социально-психологических), оказывающих выраженное влияние на эффективность деятельности и на функциональное состояние операторов прокатных станов.

4. Анализ роли технических средств деятельности в формировании психологической нагрузки операторов.

5. Исследование особенностей совместной деятельности операторов, управляющих процессом прокатки и разработка психологических рекомендаций по совершенствованию технических средств деятельности и организации труда операторов.

Методологической основой исследований стала концепция психологического обеспечения разработки и эксплуатации человеко-машинных систем (Г.М. Зараковский [1, с. 18; 2, с. 45], В.П. Зинченко, В.М. Мунипов [3, с. 57], В.В. Павлов [1, с. 120], Ю.Л. Трофимов [4, с. 88] и др.).

Основанием для дифференциации психологической модернизации от проектирования деятельности могут служить: а) степень (уровень) новизны технического обеспечения проекта человеко-машинной системы; б) глубина учета человеческого фактора при проектировании. Наиболее существенным из этих оснований мы считаем последнее, поскольку в предельном случае оптимальное решение может быть достигнуто и при использовании «старых» с технической точки зрения элементов и оборудования рабочих мест. Глубина учета человеческого фактора при проектировании может быть раскрыта следующим образом.

Выделяем два этапа и, соответственно, два вида психологического обеспечения: коррективное и проективное, каждое из которых связываем с задачами модернизации систем и с проектированием новых. Коррективные методы предполагают модернизацию систем по отдельным факторам (психологическим, антропометрическим, физиологическим, гигиеническим – изложенным, как правило, в виде перечня частных психофизиологических требований, представляющих оптимальное значение того или иного параметра. Проективные методы предполагают разработку оптимальной модели трудовой деятельности и в соответствии с ней разработку предмета, средств, системы жизнеобеспечения, процедур освоения деятельности.

Несмотря на очевидную перспективность проективной психологии, подходы коррективной не утратили своего значения до сегодняшнего дня, поскольку в новых экономических условиях наблюдается низкая проработанность прототипов человеко–машинных систем. Поэтому модернизационный подход дает существенный положительный эффект на основе имеющейся технологической базы и при сокращении сроков разработок.

Анализ рабочих мест операторов-прокатчиков металлургических заводов Днепропетровской области (НЮТМЗ и ДМК), которые могут быть рассмотрены в качестве систем – аналогов, показывает, что их проектные решения не подчинены единой концепции управления прокатными станами. Компоновка и конструктивные решения основного оборудования – информационных панелей, мнемосхем, пультов и постов управления не соответствуют психологическим требованиям по обеспечению удобства обзора, эффективности осуществления управляющих и контрольных действий, адекватных рабочих поз операторов. В построении информационных моделей отсутствует принцип компоновки, не выделен основной технологический процесс, не упорядочена информация по функциональным группам, мнемосхемы содержат множество деталей, увеличивающих визуальную насыщенность, но не используемых оператором при управлении. При расположении органов управления на пультах не учтены принципы компоновки органов управления, предусматривающие кодирование формой, цветом, положением, соответствие структуре действий и требованиям формирования устойчивых навыков.

Для обеспечения психологической модернизации рабочих мест предлагается плановое формирование психологических и дизайнерских проектных предложений, которые служили бы основой для сбора информации от технологов, операторов, заводских конструкторов для учета ее на стадиях проектирования. в результате этих методических процедур разрабатываются окончательные проекты рабочих мест, которые не противоречат психологическим требованиям, адекватны технологическим задачам и технически реализуемы.

Список использованных источников:

1. Зараковский Г.М. Закономерности функционирования эргатических систем / Г.М. Зараковский, В.В. Павлов. – Киев: Наукова думка, 1992. – 358 с.
2. Зараковский Г.М. Психофизиологический анализ трудовой деятельности / Г.М. Зараковский. – М.: Наука. – 1996. – 113 с.
3. Зинченко В.П. Основы эргономики / В.П. Зинченко, В.М. Мунипов. – М.: Изд-во Моск. ун-та. – 1989. – 344 с.
4. Трофімов Ю.Л. Інженерна психологія і ергономічне забезпечення виробничої діяльності / Ю.Л. Трофімов / Психологія. – Київ: Либідь. – С. 512–538.

Середа Е.С.

студент,

*Донецкий национальный университет
имени Василия Стуса*

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ: ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ

Вопросы формирования готовности студентов-психологов к трудовой деятельности являются ключевыми в теории и практике совершенствования работы современного вуза при подготовки специалистов соответствующего профиля. Это обусловлено тем, что период обучения является первичным этапом профессионального становления, который осуществляется в рамках направленности студента на трудовую деятельность. Профессиональная направленность личности, в свою очередь, представляет собой

сложную систему, на состояние и развитие которой оказывает влияние множество факторов.

Особое место в структуре этих факторов занимает спектр характеристик, определяющих гендерную принадлежность личности. Учитывая нынешние социально-психологические тенденции и повышенный интерес современной науки к проблеме гендера, значительную актуальность приобретает вопрос, каким образом гендерная принадлежность оказывает влияние на отношение и готовность будущих психологов к трудовой деятельности.

Впервые понятие «гендер» было введено в использование сексологом Дж. Мани. В психологической науке под этим термином принято понимать социальной пол, определяющий поведение человека в обществе и восприятие этого поведения другими людьми. Кроме того, в психологии выделяются такие личностные характеристики, как гендерная идентичность, гендерная роль и гендерный стереотип.

Гендерная идентичность подразумевает единство поведения и самосознания индивида, причисляющего себя к определенному полу и ориентирующегося на соответствующие полоролевые требования. Совокупность прав, обязанностей, норм поведения мужчины и женщины в определенном обществе в определенное историческое время формирует те или иные гендерные роли. А под гендерным стереотипом понимается стандартизированное, упрощенное представление относительно типичных для мужчин и женщин моделей поведения и черт характера, свойственных определенной культуре [1].

Говоря о центральном понятии этой работы – профессиональной направленности, следует отметить, что теоретической основой его изучения стала концепция С. Л. Рубинштейна об общей направленности личности как совокупности динамических тенденций. В психологической науке можно встретить различные дефиниции того, что такое трудовая направленность, но большинство авторов сходятся в том, что это – совокупность мотивов, установок, побуждений, целей, планов и ценностных ориентаций, связанных с профессиональной деятельностью [2].

В психолого-педагогических исследованиях последних лет, уделяя широкое внимание проблемам профессионального образования будущих специалистов, авторы акцентируют на том, что процесс обучения в вузе прежде всего характеризуется

формированием трудовой направленности личности, а не сводится исключительно к накоплению определенных знаний и развитию конкретных навыков в выбранной специальности [3; 4].

Что касается исследований, посвященных различным аспектам профессиональной направленности будущих психологов, то в них на первый план выходят проблемы формирования у студентов данного профиля адекватных представлений о карьере и о себе как субъекте трудовой деятельности [4; 6]. В то же время гендерный аспект трудовой направленности будущих психологов остается малоизученной областью знаний, представленной единичными исследованиями.

Исходя из этого, цель данной работы – проанализировать гендерные особенности профессиональной направленности студентов-психологов. Объектом исследования является профессиональная направленность личности, а предметом – гендерная специфика профессиональной направленности будущих психологов. Гипотеза: у студентов-психологов существуют гендерные различия профессиональной направленности.

Эмпирическое исследование проводилось на базе Донецкого национального университета имени Василя Стуса, Запорожского национального технического университета и через социальные сети Facebook и «ВКонтакте». В исследовании принимали участие 80 студентов-психологов 1-5 курсов, в возрасте от 16 до 23 лет. Выборка была разбита на две группы – женского пола (40 человек, из них 22 девушки 16-20 лет, 18 женщин 21-23 года) и мужского пола (40 человек, из них 29 юношей 17-21 года, 11 мужчин 22-23 лет). Подбор испытуемых происходил случайным образом для обеспечения рандомизированной выборки.

Исследование было проведено с использованием следующего комплекса методик:

- Для диагностики уровня профессиональной направленности студентов использовалась методика Т.Д. Дубовицкой;
- Для выявления учебной мотивации студентов была предложена методика А.А. Реана и В.А. Якунина в модификации Н.Ц. Бадмаевой;
- С целью определения мотивации профессиональной деятельности была использована методика К. Замфир в модификации А.А. Реана;

- Для диагностики ценностных ориентаций в карьере использовалась методика «Якоря карьеры» Э. Шейна в адаптации В.А. Чикер и В.Е. Винокурова.

Для определения статистически значимых различий был использован U-критерий Манна-Уитни, позволяющий выявлять различия между двумя выборками по уровню количественно измеренного признака.

По итогам обработки и интерпретации полученных результатов были установлены следующие данные:

- У групп мужского и женского пола почти одинаково, на среднем уровне, выражены познавательные мотивы учебной деятельности. Наряду с этим, для девушек и женщин характерно преобладание профессиональных и внешних мотивов (коммуникативных, социальных и мотивов престижа), а для юношей и мужчин – творческих. Примечательным моментом является то, что и у первых, и у вторых на 1 и 5 курсах заметно выделяются мотивы избегания.

- У обеих групп показатель внутренней мотивации профессиональной деятельности выше среднего показателя внешней положительной мотивации, а последний больше, чем средний показатель внешней отрицательной мотивации. В то же время как у девушек и женщин, так и у юношей и мужчин на 5 курсе внешняя положительная мотивация преобладает над внутренней.

- Группы женского и мужского пола схожи в яркой выраженности таких ценностей в карьере, как профессиональная компетентность и интеграция стилей жизни. Однако у девушек и женщин на первые позиции выходит такая карьерная ценность, как служение, а у юношей и мужчин – предпринимательство, вызов и менеджмент.

- Две половые группы объединяет средний уровень профессиональной направленности, но девушек и женщин с высоким уровнем на 5% больше, чем юношей и мужчин с таким же уровнем.

- Статистические различия между двумя группами мужского и женского пола по характеристикам профессиональной учебной мотивации, внутренней мотивации трудовой деятельности, профессиональной компетентности как карьерно-ценностной ориентации и уровня трудовой направленности оказались несущественными.

Приведенные результаты исследования показывают, что у студентов-психологов были выявлены определенные гендерные различия в показателях компонентов профессиональной направленности. Можно полагать, это является следствием усвоения поведенческих норм в процессе половой идентификации.

В то же время ряд полученных результатов указывают на отсутствие подобных различий. И, по всей видимости, это связано с «нейтральными» аспектами трудовой направленности, а также андрогинными тенденциями в современном обществе, которые особенно заметны в молодежной среде.

Таким образом, гипотезу исследования можно считать подтвержденной лишь частично. При этом следует отметить, что полученные данные могут быть использованы при проведении коррекционной и учебно-воспитательной работы со студентами-психологами, а также при детальном изучении отдельных проблем, связанных с гендерными особенностями профессиональной направленности будущих психологов.

Список использованных источников:

1. Берн Ш.М. Гендерная психология / М.Ш. Берн. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2004. – 320 с.
2. Дудаль Н.Н. Психологические механизмы формирования профессиональной направленности студентов-психологов / Н.Н. Дудаль // ГГУ им. Ф. Скорины. – Гомель, 2009. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: goo.gl/64e8Wv
3. Зеер Э.Ф. Психология профессий / Э.Ф. Зеер. – М.: Аспект Пресс, 2005. – 336 с.
4. Верняева Т.А. Профессионально-личностный портрет психолога: автореф. дисс. на соиск. учен. степ. канд. психол. наук: 19.00.01 / Т.А. Верняева. – СПб, 1998. – 38 с.
5. Кринчик Е.П. К проблеме психологического сопровождения профессионального становления студентов-психологов / Е.П. Кринчик // Вестник Московского университета. Серия: Психология. – 2004. – № 4. – С. 82-89.
6. Шалова С.Ю. Профессионально-педагогические ценности в современном обществе / С.Ю. Шалова // Известия Южного федерального университета. Серия: Педагогические науки. – 2009. – № 5. – С. 15-21.

Томилко М.М.

студент,

Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки

Національної академії Служби безпеки України

СОЦІАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ПРИВАБЛИВИЙ ЯК ЗАСІБ «ВІДХОДУ» ВІД РЕАЛЬНОСТІ

Феномен «мережевого спілкування» цікавий, насамперед, тим, що в Інтернеті практично редуковані невербальні компоненти (канали) комунікації, що породжує низку проблем.

Соціальна комунікація – це обмін між людьми або іншими соціальними суб'єктами цілісними знаковими повідомленнями, у яких відображені інформація, знання, ідеї, емоції тощо, обумовлений низкою соціально значущих оцінок, конкретних ситуацій, комунікативних сфер і норм спілкування, прийнятих у конкретному суспільстві.

По-перше, постає питання, як можна зрозуміти емоції співрозмовника, особливо якщо йдеться про особисте, інтимне спілкування з близькою людиною. Намагання передати емоції за допомогою так званих «смайликів» не вирішують проблеми, оскільки останні є скоріше артефактами, ніж емоційними проявами емоцій.

По-друге, виникає проблема оперативної передачі смислу, адже іноді просто незрозуміло, про що запитує твій віртуальний співрозмовник, або ж чому він затримується із відповіддю, що в свою чергу створює хибну атрибуцію [6].

Існує й інший аспект взаємозв'язку емоцій і мережевої комунікації. Певною мірою віртуальне спілкування більш продуктивне, аніж реальне, оскільки існує можливість відстроченої відповіді, певний часовий інтервал, за який можна встигнути зосередитись, ґрунтовно продумати відповідь. Адже в реальному спілкуванні ми зазвичай реагуємо ситуативно і не завжди обдуманно. В цьому сенсі спілкування в мережі може бути більш привабливим, аніж реальне, насамперед через полегшення самопрезентації [5].

Щодо другої проблеми, то можна сказати, що мережа Інтернет приваблива для психологів, тому що має ряд переваг у порівнянні з традиційними способами проведення досліджень, а саме: економія часу, коштів, людських та інших ресурсів. Можливість набрати більшу кількість випробовуваних, що

забезпечує і більшу точність статистичних висновків. Досліджувані в Інтернеті більш відверті, що знижує спотворення даних під впливом чинника соціальної бажаності. При опитуваннях з використанням електронної пошти виявлена менша потреба у схваленні, ніж у традиційних дослідженнях. При відповідях на відкриті питання по електронній пошті досліджувані дають більш детальну і розгорнуту інформацію [4].

На думку Бурового В.А., привабливим як засіб «відходу» від реальності Інтернет робить:

- По-перше, можливість анонімних соціальних інтеракцій (тут особливе значення має почуття безпеки при здійсненні інтеракцій, включаючи використання електронної пошти, чатів, ICQ і т.д.).

- По-друге, можливість для реалізації уявлень, фантазій зі зворотним зв'язком (у тому числі можливість створювати нові образи «Я»; вербалізація уявлень і / або фантазій, не можливих для реалізації в звичайному світі, наприклад, рольові ігри в чатах).

- По-третє, надзвичайно широка можливість пошуку нового співрозмовника, задовольняє практично будь-яких критеріїв (тут важливо зазначити, що немає необхідності утримувати увагу одного співрозмовника – тому що в будь-який момент можна знайти нового).

- По-четверте, необмежений доступ до інформації («інформаційний вампіризм») займає останнє місце в списку, тому що в основному небезпека стати Інтернет – залежним загрожує тим, хто шукає спілкування, а не інформацію [7].

Отже, особливості Інтернету дозволяють користувачеві експериментувати з власною ідентичністю, створюючи «віртуальні особистості», що відрізняються і від персоналії користувача, і від його реальної самопрезентації. У складі мотиваційних причин створення «віртуальних особистостей» насамперед виділяються так звані «пошукові причини» – бажання випробувати новий досвід, що виступає як певна самостійна цінність [6].

Список використаних джерел:

1. Войскунский А.Е. Гуманитарные исследования в Интернете / Ю.Д. Бабаева, О.Н. Арестова, О.В. Смылова // под ред. А.Е. Войскунского. – Москва: Можайск-Терра. – 2000. – С. 431.

2. Войскунский А.Е. Групповая игровая деятельность в Интернете / А.Е. Войскунский // Психологический журнал. – 1999. – Т. 20. – № 1. – С. 126-132.

3. Григоренко Ю. Соціальні мережі шукають «нішу» і гроші [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: http://it.imk.com.ua/info/article/socialnyje_seti_ishhut_nishu_i_dengi

4. Жичкина А. О возможностях психологических исследований в сети Интернет / А. Жичкина // Психологический Журнал. – 2000. – Т. 21. – № 2. – С. 75-78.

5. Коноплицкий С.М. Сетевые сообщества как объект социологического анализа / С.М. Коноплицкий // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2004. – № 3. – С. 167-178.

6. Міжнародний журнал присвячений дослідженням в мережі Інтернет «Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: <http://www.liebertpub.com/CPB>

7. Мироненко Г.В. Інтернетпсихологія: напрями досліджень і перспективи розвитку / Г.В. Мироненко, Н.В. Климчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: www.nbu.gov.ua/portal/natural/uztnu/zapiski/2008/filologiya/uch_21_1fn/mironenklimch.pdf

Шевелев В.В.

студент,

*Российский государственный педагогический университет
имени А.И. Герцена*

СОЦИАЛЬНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК КАТЕГОРИЯ СОВРЕМЕННОЙ ПСИХОЛОГИИ

Проблеме интеллекта посвящено большое количество работ, однако, с другой стороны, эта тема до сих пор остается наиболее дискуссионной. В психологии так и не сложилось однозначное определение интеллекта, несмотря на то, что это понятие активно используются в различных областях психологической науки. Подобного рода трудности не обошли стороной и исследования социального интеллекта. Социальный интеллект достаточно сложное, неоднозначно трактуемое психологическое явление, проблемы измерения которого, разработаны крайне слабо. Социальный интеллект – достаточно новое для отечественной психологии понятие, однако, история его изучения в США насчитывает уже более восьми десятилетий и большинство работ посвященных социальному интеллекту принадлежат американским исследователям. Современная психология испытывает дефицит

исследований интегративного и обобщающего характера, поскольку научные представления о содержании и структуре социального интеллекта находятся в процессе развития [2; 4; 11].

Тем не менее, термин «интеллект» указывает на общеродовую принадлежность социального интеллекта к когнитивной сфере, а определение «социальный» закрепляет за ним активность субъекта в общении и социальном взаимодействии. Большинство исследователей склонны считать социальный интеллект способностью, либо совокупностью способностей, следовательно, сопряженных с определенной деятельностью и являющихся личностным образованием. Социальный интеллект рассматривается, прежде всего, как отражение субъект-субъектных связей и отношений, в отличие, от логического и практического интеллектов, которые отражают сферу субъект-объектных отношений. Он связан с социальным поведением человека, взаимодействием с другими людьми [4; 5; 6; 7; 13].

Как правило, для определения социального интеллекта в литературе используется один из трех критериев (М.Е. Форд и М.С. Тисак): 1) способность к декодированию социальной информации – от навыков распознавания невербальных стимулов до вынесения верных социальных суждений; 2) эффективность или адаптивность социального поведения (поведенческие результаты); 3) любой социальный навык, который может быть измерен. Подобное разделение во взглядах на природу социального интеллекта нашло своё отражение и в характере методик – диагностирующих познавательные (связанные с переработкой вербальной и невербальной информации) и поведенческие проявления социального интеллекта. Объединение подходов к рассмотрению и диагностике социального интеллекта, одними из первых предприняли С. Космитски и О.П. Джон [2; 6; 12; 14; 15].

По мнению многих специалистов, этот конструкт обладает высокой экологической валидностью, позволяя объяснять и предсказывать успешность социальных взаимодействий человека, его адаптацию к различным системам взаимоотношений. Современной наукой выявлено влияние социального интеллекта на успешность в профессиональной деятельности и на самореализацию человека в целом [9].

К настоящему времени в психологии сложилась достаточно широкая палитра концепций социального интеллекта. Подходы к

пониманию содержания и природы социального интеллекта можно классифицировать следующим образом [3; 5; 6; 8; 10; 11]:

- Социальный интеллект – самостоятельный вид интеллекта, обеспечивающий решение задач в сфере социальной жизни, направленный на решение жизненных задач. В социальном интеллекте выделяется когнитивная и поведенческая составляющие, которые в зависимости от позиции автора, по разному соотносятся.

- Социальный интеллект – это разновидность общего интеллекта. Социальный интеллект выполняет мыслительные операции с социальными объектами, сочетая в себе общие и специфические способности. Отличительной особенностью данной позиции является взгляд на природу социального интеллекта как вторичного понятия по отношению к интеллекту общему.

- В некоторых случаях социальный интеллект отождествляется с одним из процессов его составляющим, чаще всего с социальной перцепцией или с социальным мышлением.

- Социальный интеллект представляет собой не столько способность, сколько знания, умения или навыки, приобретенные в течение жизни; социальный интеллект – это скорее компетентность в сфере социального познания, чем специальная способность.

- Социальный интеллект как интегральная способность общаться с людьми, включающая, помимо когнитивных процессов, личностные характеристики и уровень развития самосознания. В этом подходе усилена социально-психологическая составляющая социального интеллекта.

Несмотря на большое количество взглядов на природу социального интеллекта (вплоть до включения в его структуру личностных, социально-психологических и др. составляющих), остается открытым вопрос об обоснованности выделения социального интеллекта в качестве самостоятельной категории. С точки зрения психометрического направления, обоснованность доказательств должна вытекать из необходимости применения современной статистической методологии, содержательного соотнесения нового конструкта с психологическими конструктами, имеющими четкое эмпирическое обоснование, операционализации конструкта как интеллектуального (когнитивного) по своему существу. При этом методики измерения интеллекта должны представлять собой задачи, предполагающие существование правильных ответов, решение которых должно предусматривать минимальность необходимого объема знаний, чтобы стало

возможным выявление именно интеллектуального фактора, отличного от фактора компетентности. Операционализация конструкта должна охватывать различные аспекты способности и релевантного ей предметного содержания, а выбранные для определения конвергентной и дивергентной валидности методики должны обладать высокими психометрическими показателями [1; 2; 10; 12; 14].

В заключении хотелось бы отметить, что исследование социального интеллекта осложняется существованием ряд понятий, содержательно связанных с социальным интеллектом (социальные навыки, социально-психологическая компетентность, мудрость и т.д.). В этом случае, выбор используемых терминов определяется базовым теоретическим подходом авторов, и задачами теоретических и прикладных исследований [5; 8; 9].

Список использованных источников:

1. Белова С.С. В психометрических поисках социального интеллекта // Социальный и эмоциональный интеллект: от процессов к измерениям / Под редакцией Д.В. Люсина, Д.В. Ушакова. – М., Издательство ИП РАН, 2009. – С. 187-215.
2. Белова С.С. Социальный интеллект: сравнительный анализ методик измерения // Социальный интеллект: теория, измерение, исследования. Под ред. Д.В. Люсина, Д.В. Ушакова. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2004. – С. 109-119.
3. Геранюшкина Г.П Социальный интеллект: методики оценки и развития. – Иркутск: Изд-во БГУЭП, 2003. – 103 с.
4. Лунева О.В. История исследования социального интеллекта (начало) // ЗПУ. – 2008. – № 4. – С. 177-182.
5. Лунева О.В. Социальный интеллект как категория социальной психологии // ЗПУ. – 2010. – № 1. – С. 146-151.
6. Лунева О.В. Теоретические основания концепции социального интеллекта // ЗПУ. – 2011. – № 3. – С. 231-236.
7. Общая психология (Под Ред. Р.Х. Тугушева, Е.И. Ггарбера). – М.: Эксмо-Пресс, 2006. – 560 с. (Образовательный стандарт XXI).
8. Савенков А.И., Нарикбаева Л.М. Интеллект, ведущий к профессиональному успеху, как фактор развития профессиональной одаренности будущего специалиста. // Одаренный ребенок. – 2007. – № 6. – С. 22-36.
9. Суднева О.Ю., Шарафиева К.Р., Цой В.Г., Каракулова О.В. Особенности социального интеллекта студентов гуманитарных и негуманитарных специальностей. Вестник Томского государственного университета. – 2013. – № 371. – С. 161–166.

10. Ушаков Д.В. Социальный интеллект как вид интеллекта // Социальный интеллект: Теория, измерение, исследования / Под ред. Д.В. Ушакова, Д.В. Люсина. – М.: Изд-во ИП РАН, 2004. – С. 11.

11. Фетисова М.М. Развитие социального интеллекта как компонента психологической готовности к деятельности в экстремальных ситуациях // Психопедагогика в правоохранительных органах. – 2007. – № 4. – С. 25-27.

12. Шевеев В.В. Конструктивная валидность понятия «социальный интеллект» // Современная психология: теория и практика [Текст] : материалы XIV международной научно-практической конференции, г. Москва, 9 октября 2014 г. – Москва: Изд-во «Институт стратегических исследований», 2014. – С. 219-224.

13. Щербаков С.В. Комплементарность межличностных отношений и социальный интеллект студентов // Вестник Башкирского университета. – 2014. – Т. 19, № 1. – С. 233-241.

14. Kosmitzki C., John O.P. The implicit use of explicit conceptions of social intelligence//Personality and individual Differences. 1993. – P. 11-23.

15. Silvera D.H., Martinussen, M. & Dahl, T.I. (2001). The Tromso Social Intelligence, a self-report measure of social intelligence. Scandinavian Journal of Psychology, 42, p. 313-319.

Шрамко І.А.

студент,

Дніпропетровський гуманітарний університет

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ МАТЕРІ ТА ДИТИНИ В ПЕРІОД ГРУДНОГО ВИГОДОВУВАННЯ

Період грудного вигодовування є одним з найважливіших етапів взаємодії матері і дитини. Він формує їх взаємну прихильність одне до одного і є невід'ємною частиною репродуктивного здоров'я жінки.

Необхідно, щоб у період годування груддю і мати, і дитина почували себе комфортно. Для жінки це є основою успішного материнства, а також її здоров'я в цілому – відновлення організму і стабілізації емоційного фону; від стану емоційної сфери повністю залежить успішність годування груддю, що сприяє реалізації материнської функції. Для дитини – це фундамент її психічного та фізичного здоров'я, що закладається в період грудного вигодовування. Проте останнім часом, не дивлячись на загальний

прогрес, більшість матерів переживає цей важливий період як один з найскладніших і найнеприємніших, не отримує задоволення від грудного вигодовування і поспішає швидше його закінчити.

Психічний розвиток дитини протягом останнього десятиріччя вивчається в рамках симбіотичної системи «мати-дитя». Вона формується в період вагітності і зберігається до моменту відокремлення дитини від матері, що відбувається набагато пізніше за її появу на світ.

У психоаналізі основою розвитку дитини вважається своєчасне і якісне задоволення матір'ю біологічних потреб дитини.

Поняття емоційного комфорту, необхідного для її психічного розвитку, наявність потреб дитини в безпеці і роль матері в їх забезпеченні, а також вплив цих факторів на формування базових утворень особи лягли в основу теорії прихильності.

Дослідження взаємної прихильності у дітей і дорослих встановили її роль у стійкості до стресів, зв'язок її якості з депресивним складом особи, у впливові на розвиток батьківських і подружніх стосунків, стійкості до невротичних розладів, у формуванні стилю мотивації досягнень, а також наявності «циклів неміцної прихильності» в сімейній історії.

Відомим стало твердження Г. Філіппової [1, с. 118] про те, що «годування без любові – деструктивне», і це факт.

Усвідомлюючи важливість встановлення причин такого феномена постало питання – у чому полягає причина його появи в суспільстві? Як допомогти жінці з любов'ю вигодувати свою дитину грудним молоком? Адже за даними Українського інституту соціальних досліджень лише 6% дітей перебувають на виключно грудному вигодовуванні перші 6 місяців життя [2, с. 28].

Тож основною метою нашого дослідження є з'ясування особливостей психологічного супроводу та методів корекції психоемоційної сфери жінок в період вагітності та після пологів.

Проводячи дослідження у цій сфері, ми дійшли висновку, що вирішення такої серйозної проблеми розташоване у сфері інтересів фахівців різних галузей, які так чи інакше пов'язані з проблемою народження нового людського життя, з формуванням базових психічних функцій і психоемоційних систем людини.

Виходячи з поставленої мети, визначено такі завдання:

– виділити особливості і динаміку психоемоційного стану жінок у період вагітності та пологів;

– провести відповідну діагностику і проаналізувати отримані результати;

– розробити методи корекції й рекомендації для вагітних жінок та матерів-годувальниць.

Об'єкт дослідження – психоемоційна сфера жінки в період вагітності та після пологів.

Предмет дослідження – зміст психологічного супроводу, що впливає на гармонізацію емоційного стану жінок.

У процесі роботи будуть виявлені: причини й наслідки несприятливого психоемоційного стану матері-годувальниці; зв'язок невдалого старту грудного вигодовування з якістю допомоги медичного і немедичного персоналу, психологічного супроводу матері-годувальниці в цілому; вплив усіх зазначених моментів на здоров'я дитини.

Гіпотеза полягає у тому, що існують певні особливості психоемоційного стану жінки у період вигодовування грудьми та можливості впливу з боку психолога щодо стабілізації емоційного стану та організації єдиної симбіотичної системи «мати-дитина».

Використано комплекс методів, що містять:

– проєктивні методики (малюнковий тест);
– розробки ЦБК «Народження» (історія грудного вигодовування);

– опитувальники (методика В.А. Доскіна, Н.А. Лаврентьєвої, В.Б. Шарай і М.П. Мірошникова «САН», діагностики самооцінки тривожності Ч.Д. Спілбергера, Ю.Л. Ханіна, методика експрес-діагностики неврозу К. Хека і Х. Хесса).

Теоретична значимість та новизна дослідження полягає у відносно новому підході до проблеми грудного вигодовування – не тільки як до потреби дитини в харчуванні й материнського боргу, як це трактувалося раніше, а як до важливого етапу материнства в перинатальній психології:

– продовження симбіотичної системи «мати-дитя» після пологів, що забезпечує стабільний психоемоційний стан жінки і м'яку адаптацію дитини у нових умовах;

– позначення важливості для здоров'я матері і дитини позитивної психоемоційної сфери;

– визначення необхідності застосування перинатальної психології в акушерсько-неонатологічній педіатричній практиці.

Практична значимість дослідження полягає в можливості використання відпрацьованого теоретичного матеріалу на

практиці пологових будинків, медичних закладів, що супроводжують матерів-годувальниць після пологів, та центрах психологічної допомоги.

У дослідженні виявлено причини стресогенних факторів та наслідки передчасного завершення грудного вигодовування.

Психоемоційний стан матері-годувальниці – основоположний чинник успішного годування груддю. У перші дні і місяці після пологів жінки відчують різні емоції, це пов'язане із гормональними змінами в організмі, проявом себе в новій ролі, поступовим накопиченням досвіду материнства. Початок грудного вигодовування особливо важливий для пари «мати-дитя», оскільки визначає успішність годування в цілому та здоров'я матері і дитини. На цьому етапі сумісна допомога матері медиком та психологом є необхідною складовою консультування.

Період грудного вигодовування поділяється на етапи. Центром батьківської Культури «Народження» виділена власна періодизація. Кожний етап має певні особливості, які впливають на психоемоційний стан матері-годувальниці та відношення в парі «мати-дитина».

Рівні материнської турботи і тривоги, ступінь відгуку потреби дитини, точність інтуїтивного розуміння, реакція на реальну або потенційну загрозу, необхідність у спілкуванні з дитиною і радість від його тривалості – все це пояснюється виключно грудним вигодовуванням.

Головною ознакою материнства є здатність жінки ідентифікувати себе з дитиною, що виражається не в трактуванні її станів на рівні розуму, а в переживанні цих станів разом з малюком.

Система «мати-дитя» є єдиною психоемоційно-фізіологічною системою, залежною від стану кожного з них. Психоемоційний рівень матері є провідним у цій системі.

Аналіз показав, що кореляційна плеяда параметрів «домінанта вагітності» корелює з параметрами – «реальне вигодовування грудьми», «вік», «запланованість вагітності», «емоції на вагітність». Таким чином, завданням перинатальної психології є допомога у формуванні сприятливих емоційних умов для початку годівлі грудьми, у створенні стійких позитивних установок стосовно процесу годівлі. Також важливим завданням перинатальної психології є підтримка жінки в процесі реалізації ролі матері (акцентування на функції годівлі для підкріплення домінанти вигодовування).

Позитивний психоемоційний стан матері допомагає справитися з психологічними перешкодами в період годування дитини, уникнути труднощів на всіх етапах грудного вигодовування.

Схильність жінки-годувальниці до стресових ситуацій, як правило, призводить до нестабільного психоемоційного стану, що розвиває невпевненість у своїх діях, відображається на лактації, психоемоційній сфері дитини і її фізичному здоров'ї. Стресові ситуації, що виникають після пологів і обумовлені різними причинами (включаючи психологічний і практичний компоненти), слід розглядати як такі, що визначають психоемоційну сферу матері-годувальниці і зводять до мінімуму стресогенні чинники, що їм сприяють.

Використані в роботі методики діагностики показали, що у жінок, які пройшли спеціальну підготовку на базі ЦБК «Народження», спостерігався стабільний емоційний стан протягом усього дослідження, що доводить ефективність і необхідність підготовки та своєчасної допомоги фахівця.

Діагностика підтвердила необхідність індивідуального підходу в консультуванні матері-годувальниці з метою підвищення ефективності наданої допомоги.

Список використаних джерел:

1. Филиппова Г.Г. Психология материнства. Издательство института психотерапии. – К., 2012. – 600 с.
2. Филиппова Г.Г. Образ мира и мотивационные основы материнства. – Київ, 1995. – 360 с.

Штепа О.С.

*кандидат психологічних наук, доцент,
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

РЕЗУЛЬТАТИ АПРОБАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО «АКТУАЛІЗУЮЧОГО ІНТЕРВ'Ю»

З погляду психологічної герменевтики, підтримання людиною авторської позиції у життєвому дискурсі є одним з головних завдань особистості. Причиною деавторизації вважають ускладнення

реконструкції особистісного Я-дискурсу наявним стагнуючим досвідом [7, с. 15]. Розв'язання окресленої проблеми можливе, на наш погляд, за допомогою поживлення, актуалізації Я-дискурсу особистості, що уможливила б реавторизацію людини у власній життєвій історії. У психології актуалізацію тлумачать у широкому значенні як відтворення наявних у людини знань, умінь, певних психічних процесів, а також переведення їх з потенційного стану в актуальну дію [9, с. 20]. А. Ленгле, здійснюючи огляд персонального екзистенційного аналізу розглядає актуалізацію у контексті буття особистості як зустріч людини з самою собою та Іншим. Екзистенційним психологом обґрунтовано, що для актуалізації буття особистості необхідний діалог» (за Є. Старовойтенко [5]). Найповніше концепцію діалогу розкрито М. Бахтіним, на погляд якого особа може включитися у діалог (як внутрішній так і «зовнішній») лише відчуваючи свободу (за А. Копйовим [2, с. 4, 7]). М. Колпаковою, авторкою дискурсивної психології, підкреслено, що унікальність особистості визначається наявністю внутрішнього діалогу, який актуалізується внаслідок діалогу «зовнішнього» із особою, яка зайняла позицію «домінанти на Співбесідникові» [1, с. 41, 43, 44]. Прикметно, що акцентування особливостей особистості та її життєвих цінностей вбачають у такій діалогічній формі отримання й представлення інформації, як психологічне інтерв'ю-портрет [8, с. 98, 99]. У психології інтерв'ю є одним з якісних методів отримання інформації [6, с. 91]. У журналістиці інтерв'ю розглядають як особистісно зорієнтований дискурс [3, с. 77], специфічну форму взаємодії, у якій знання народжується у діалозі, а комунікативна ініціатива може бути передана респонденту [3, с. 73,74]. На основі огляду літератури щодо актуалізації особистості і методу інтерв'ю у нас виникла ідея щодо можливості екстраполювання принципу журналістики як підвищення інтересу читача до інформації за її презентування способом інтерв'ю, на застосування психологічного «актуалізуючого інтерв'ю» з метою поживлення Я-тексту особистості. Ми визначаємо психологічне «актуалізуюче інтерв'ю» як вид напівструктурованого інтерв'ю, метою якого є організування процесу самоаналізу особистості задля здійснення нею рефлексії власного досвіду. Учасниками психологічного «актуалізуючого інтерв'ю» є психолог, який виконує функції інтерв'юера, та клієнт, який є респондентом. За класифікацією головних технологій психологічного консультування,

професійна позиція психолога у психологічному «актуалізуючому інтерв'ю» це – співбесідник [4].

З метою емпіричної перевірки ефективності прийому актуалізації ресурсів за допомогою психологічного актуалізуючого інтерв'ю нами було проведено експеримент, у якому взяли участь 96 осіб віком 22-63 років (студенти-психологи старших курсів, вчителі, асистенти вчителів в інклюзивному класі), з них 58% – жінки. Експериментальну групу склали 56 осіб, контрольну – 40 осіб. За тиждень до експерименту учасники експериментальної та контрольної груп опрацювали опитувальник психологічної ресурсності особистості та були індивідуально ознайомлені з його результатами. Опитувальник психологічної ресурсності особистості дає змогу визначити психологічні ресурси людини та рівень умінь особи оперувати ними, тобто знати власні ресурси, уміти їх оновлювати та використовувати. Психологічні ресурси ми характеризуємо як мотиваційний динамічний стан уможливлення сутності людини. Показниками актуалізованості ресурсів ми визначили такі: 1) суб'єктивні – впевненість у собі та радість у зв'язку з виконанням певного завдання (визначено методом само оцінювання у шкалі від -10 до +10), 2) об'єктивні – підвищення рівня психологічних ресурсів і умінь ними оперувати, тобто знати, вміти оновлювати і вмщувати (визначено за допомогою авторського опитувальника психологічної ресурсності).

Експериментальним завданням, за допомогою якого ми мали на меті встановити особливості вкладання людиною власних ресурсів у певну справу (підтримка інших, професійний проект тощо), було написання авторської притчі. Учасники експериментальної групи перед виконанням завдання мали відповісти на запитання психологічного «актуалізуючого інтерв'ю». Послідовність питань психологічного «актуалізуючого інтерв'ю» є такою: 1) на скільки впевнено ви себе почуваєте у зв'язку з поставленим перед вами завданням? 2) а якщо поставлене перед вами завдання – це ваш шанс реалізувати власний потенціал? 3) що важливого для себе ви бачите у виконанні цього завдання? 4) вкажіть ті внутрішні бар'єри, обмеження, через які ви сумніваєтеся у власній готовності виконати завдання; 5) а якщо ці бар'єри використати, як опори для виконання завдання? 6) якби ви не опинилися перед складним завданням, а зробили вибір – бути у ситуації, коли можна виконати поставлене перед вами завдання, чому б ви хотіли навчитися? 7) на ваш погляд, які саме ваші психологічні ресурси можна задіяти для успішного

виконання завдання? Вкажіть їх; 8) які ваші переконання ви зможете втілити у життя, виконавши завдання? 9) сформулюйте ціль поставленого перед вами завдання так, щоб вам було ясно, чим виконане вами завдання може бути корисно іншим? 10) як ви самі можете змінитися, якщо виконаєте завдання? Які з цих змін є значущими для вас? 11) як саме ви можете охарактеризувати зв'язок між бажаною самозміною і виконанням завдання? 12) які ваші психологічні ресурси ви підсилите і вкладете у виконання завдання? 13) сформулюйте чіткіше, для чого саме ви виконуватимете завдання? 14) як ви дізнаєтеся, що ваша мета реалізована?

До експерименту за t-критерієм Ст'юдента ($p < 0,01$) було виявлено, що до експерименту учасники контрольної групи характеризувалися вищим рівнем ресурсу «успіх», а також вищим рівнем умінь оновлювати і вміщувати власні ресурси. За результатами тесту Шеффе встановлено, що у учасників експериментальної групи до виконання завдання був вищий рівень впевненості у собі у зв'язку з поставленим завданням, рівнем радості учасники експериментальної та контрольної груп не відрізнялися. Після експерименту рівень суб'єктивної оцінки рівня впевненості у собі та радості у зв'язку з виконанням завданням зріс як в учасників експериментальної групи, так і контрольної. Водночас, впевненість у собі учасників експериментальної групи набула позитивної валентності. За допомогою методу Cause-and-Effect визначено, що саме впевненість у собі, а не радість у зв'язку з виконанням завдання є ефектом уміння використовувати ресурси.

За t-критерієм Ст'юдента ($p < 0,05$) у учасників експериментальної групи встановлено зростання рівня умінь оновлювати і вміщувати власні ресурси, а рівень знань власних ресурсів значущо не змінився. В учасників експериментальної групи після експерименту рівень оновлення ресурсів є вище рівня їх вміщення. За допомогою t-критерію Ст'юдента ($p < 0,01$) у учасників експериментальної групи після експерименту підтверджено зростання рівня ресурсів «успіх», «любов», «відповідальність», а також зростання рівня уміння оновлювати власні ресурси і рівня уміння вміщувати власні ресурси, зростання загального рівня психологічної ресурсності. Порівняння за t-критерієм Ст'юдента ($p < 0,01$) даних контрольної і експериментальної групи після експерименту встановило, що учасники експериментальної групи характеризуються вищим рівнем ресурсів «допомога іншим», «успіх», «творчість»,

«прагнення мудрості», «робота над собою», «самореалізація у професії», «відповідальність», уміння оновлювати власні ресурси, загального рівня психологічної ресурсності. Головними змінами у психологічній ресурсності учасників експериментальної групи є зростання рівня ресурсу «успіх» та уміння оновлювати власні ресурси. На основі даних експерименту можна припустити, що актуалізація ресурсів методом психологічного «актуалізуючого інтерв'ю» виявляється у зростанні суб'єктивного відчуття впевненості у собі та підвищенням рівня ресурсів прагнення мудрості, роботи над собою, самореалізації у професії.

Список використаних джерел:

1. Колпакова М. Ю. Введение в диалогическую психологию / Марианна Юрьевна Колпакова. – М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2013. – 256 с.
2. Копьёв А. Ф. Концепция диалога М.М. Бахтина в ее приложении к психологической практике / А. Копьев // Теория и методология [Електронний ресурс]. – Режим доступу: psyjournals.ru/files/62955/kip_2013_korouov.pdf
3. Лапшина А. Ю. Коммуникативная ситуация нарративного интервью / Анастасия Юрьевна Лапшина // Вестник СамГУ. 2008. № 63 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/kommunikativnaya-situatsiya-narrativnogo-intervyu> – Мова рос.
4. Основные технологии психологического консультирования [Електронний ресурс]. – Назва з вікна сайту. Режим доступу: <http://www.psychologos.ru/articles/view>
5. Психология индивидуальности: Новые модели и концепции / под научной редакцией Старовойтенко Е. Б. и Шадрикова В. Д. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2009. – С. 356-382.
6. Психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Т. Б. Партико, С. Л. Грабовська, А. О. Вовк та ін.; за заг. ред. Т. Б. Партико. – К.: Ін Юре, 2014. – 664 с.
7. Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду як чинник розвитку особистості: монографія / за ред. Н. В. Чепелевої. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – 276 с.
8. Сахнова Е. Б. Жанр интервью и его модификации / Е. Б. Сахнова // Известия Саратовского университета. Нов. сер. Сер. Филология. Журналистика. – 2013. – Т. 13. – Вып. 4. – С. 98-103.
9. Современный психологический словарь / под ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2006. – 490 с.

ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ

Панюш І.І.

студент,

Науковий керівник: Федущко С.С.

асистент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ НА ПСИХОЛОГІЮ КОРИСТУВАЧІВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

В сьогоднішній час дуже швидко розвивається постіндустріальне суспільство, що понесло за собою появу та розвиток Інтернету. В Інтернеті з'являються дуже великі можливості, які використовують в різних сферах.

Такі можливості дають соціальні мережі. Соціальні мережі – це багато функціональний, інтерактивний веб-сайт, в якому зареєстровано багато користувачів, які самі заповнюють зміст веб-сайту. Одні з перших відомих соціальних мереж у всьому світі є: Facebook, YouTube, V Kontakte та ін. А зараз таких соціальних мереж налічується десятки, серед яких є зареєстровано сотні мільйонів користувачів. Творці цих мереж стверджують, що їхня мета в першу чергу орієнтована на допомогу самовираженні людини.

Завдяки соціальним мережам відкриваються такі можливості як, спілкування з друзями на великій відстані, обмін різноманітною інформацією, перегляд відео, що можна вважати великим технологічним досягненням. Але по при всі їхні плюси, є також мінуси – розвиток залежності у користувачів від соцмереж зокрема. Якщо не зловживати соціальними мережами, а використовувати їх для збору інформації, читання новин та ін., то користування цими сервісами є корисним для їх користувачів. Але є багато інтернет-залежних користувачів, для яких соціальні мережі стають чимось більшим – вони живуть тільки віртуальним життям. Інтернет-залежні користувачі заміняють звичайне спілкування на приватні переписки, а емоції на смайли. Такий стан у інтернет-користувачів викликається тим, що соціальні мережі дуже збуджують центри задоволення в мозку людини, за часту в людей появляється залежність. Після кожного лайка чи позитивного коментаря під фото

рівень задоволеності підвищується. Також в соціальних мережах анонімний користувач насмілюється на спілкування з цією людиною, якою вона не може наважитися на спілкування в реальному житті, і це все заставляє її повертатися кожен раз в віртуальний світ.

Основними передумовами появи залежності – це швидкість та доступність. Людина на підсвідомому рівні завжди шукає легші шляхи, чи то для заробітку грошей, чи для досягнення задоволення, незважаючи на їх ефективність та згубні наслідки при їх використанні. Хорошим прикладом є алкоголь – швидке та легкодоступне задоволення, але з великими поганими наслідками.

Інтернет залежність [1] – це невиправдане довге, можливо патологічне, перебування в Інтернеті. Цей термін запропонований лікарем А. Голдбергом. Клінічний психолог К. Янг [7] та психіатр А. Голдберг [9] є одними з перших американських вчених, хто почав вивчати психологічну проблему залежності від Інтернету. Голдберг А. запропонував критерії, за якими можна визначити залежність від Інтернету. К. Янг та Д. Грінфілд досліджували психологічну проблему інтернет-залежності, яка охопила цілу галузь досліджень, і на основі цього виникли сфери для допомоги людям з цією проблемою.

Причини і наслідки Інтернет-залежності

Короленко Ц. [4] досліджував психологічну форму залежності «адикції». Дослідник вважав, що елементи адитивної поведінки є притаманні будь-якій людині, що йде від реальності шляхом зміни психічного стану. Ця проблема настає тоді, коли бажання відлучення від реальності, пов'язане із зміною психологічного стану, починає переважати у свідомості, що стає основною ідеєю у житті, наслідки цього стає відрив від реального життя.

Переваги використання соціальних мереж: спілкування, знайомства з людьми на великій відстані; можливість бути в курсі останніх новин та подій; змога прослуховування музики, та перегляду відео; проведення різноманітних обговорень; розваги; різноманітний розвиток; популяризація послуг; самостійне ведення бізнесу.

Важливі недоліки використання соціальних мереж: публічний доступ до особистих даних, інформації користувача; наявність нав'язливої, неправдивої інформації; багато випадків діяльності шахраїв; при надмірному користуванні несе шкоду здоров'ю;

зловживання може викликати залежність (зокрема від ігор); трата часу.

Для проведення дослідження розроблено анкету та проведено он-лайн опитування серед студентів м. Львова. В опитуванні взяло участь 68,2% студентів віком від 18-25 років, 18,2% – до 18 років та 13,6% – від 25-30 років. Всі опитані зареєстровані в соціальних мережах, 4,5% – користуються соціальними мережами до 1 року, 59,1% – зареєстровані більше 5 років та 36,4% – від 1-5 років.

Напади агресії, депресії проявляють в 40,9%, а 59,1% – стверджують, що ні. Більшість студентів, а саме 92,9%, нехтують своїм сном заради проведення часу в соціальних мережах. Проявляється заміна реального світу на віртуальний, 42,9% дають перевагу соціальним мережам, а не друзям. Лиш половина опитаних користувачів змогла б відмовитись від соціальних мереж. Майже всі (96,3%) відповіли, що тратять більшість часу на спілкування, прослуховування музики, перегляд відео та розваг, лише 7,1% для роботи.

Студентів розподілено за такими ступенями залежності, які показано на графіку (рис. 1):

1 ступінь– проводять не більше 1 години в день в соцмережах, для перегляду новин, не нехтуючи своїм сном, особистим життям.

2 ступінь– проводять багато часу в соціальних мережах, нехтуючи своїм сном, але не відриваються від реального життя.

3 ступінь– проводять багато часу в соціальних мережах, нехтуючи сном, особистим життям (друзями, рідними), не можуть відказатися від соціальних мереж.

4 ступінь– проводять весь день соціальних мережах, нехтують своїм сном, особистим життям (друзями, рідними), не можуть відказатися від соціальних мереж, виникають прояви агресії чи навіть депресії.

На основі цього опитування можна зробити висновок, що серед молоді проявляється сильна залежність від соціальних мереж. В більшості випадків така залежність негативно впливає на психологічний стан людини. Більшість з них готові не висипатися, шкодити тим своєму здоров'ю заради того, щоб більше провести свого часу в соціальних мережах (слухаючи музики, дивитись відео чи спілкуванням). Не можна не зауважити той факт, що залежність стає такою сильною, що якщо відлучити від соціальної мережі людину в неї виникають прояви агресії, депресії. Сумний також той

факт, що вони нехтують проведення часу з друзями та родиною, в заміні на віртуальний світ.

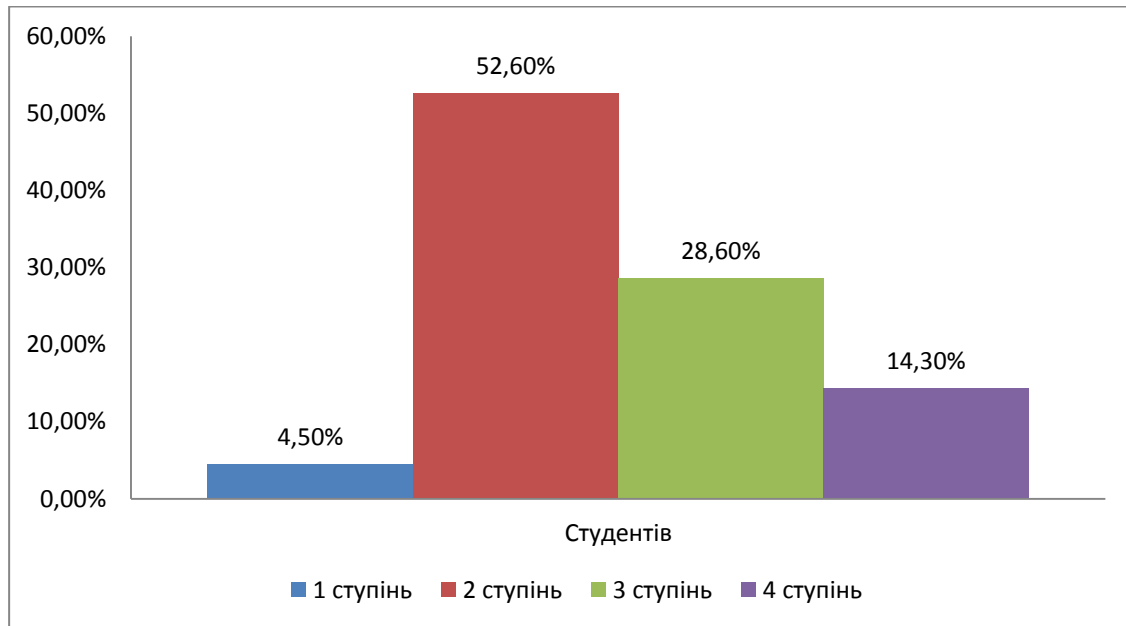

Рис. 1. Графік рівня інтернет-залежності опитаних студентів

Список використаних джерел:

1. Вплив соціальних мереж на людину [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://docs.google.com/forms/d/1owfo4CY8tApUM8bxz01k-hiXmSKK3XS4F3ocg_XSN-c/edit
2. Серов Ю.О. Види та форми конфліктів між учасниками веб-спільнот / Ю.О. Серов, С.С. Федушко, К.О. Слобода, Р.Б. Кравець // XVIII Всеукраїнська наукова конференція «Сучасні проблеми прикладної математики та інформатики». – Львів, 2012. – С. 139-140.
3. Федушко С. Аналіз архітектури та сучасних тенденцій розвитку віртуальних спільнот / С. Федушко // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Інформаційні системи та мережі. – Львів, 2011. – № 699. – С. 362-375.
4. Федушко С. Вплив комп'ютеризації на сучасну соціальну комунікацію / С. Федушко // Студентські наукові записки. Серія «Філологічна». – Острогож, 2009. – Вип. 2. – С. 247-251.
5. Янг К. Діагноз – Інтернет-залежність // Мир Інтернет. 2000. № 2. – С.24-29.
6. Fedushko S. Algorithm of the cybercriminals identification / S. Fedushko, N. Bardyn // Global Journal of Engineering, Design & Technology, Vol. 2, № 4(2013). – P. 56-62.

МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Коркішко А.В.

студентка,

Науковий керівник: Підгорна О.М.

викладач предметно-циклової комісії природничих дисциплін,

практичний психолог,

Миколаївський базовий медичний коледж

АНАЛІЗ ТИПІВ СТАВЛЕННЯ ДО ХВОРОБИ ТА ЙМОВІРНОСТІ СУЇЦИДНОГО ПРОГНОЗУ У ПАЦІЄНТІВ ІЗ ОНКОПАТОЛОГІЄЮ

Дослідження основних форм суїцидальної поведінки в онкологічній клініці актуальне в наш час. Україна займає друге місце по темпам розповсюдження раку загалом серед дієздатних осіб. У медицині особливу роль відіграє психоемоційний стан пацієнта, за яким лікарі роблять свій прогноз. На фоні важких соматичних патологій неминуха зміна структури особистості людини, внаслідок чого її уявлення про себе та деформований образ – «Я», ускладнюючись складними больовими синдромами та іншими типами фізичного дискомфорту, у багатьох пацієнтів онкологічного профілю, зокрема, знижують життєві сили, суб'єктивне бажання жити та становлять ризики суїцидальної поведінки [2, с. 56].

Розглядаючи психологічні особливості девіантної поведінки онкохворих звертаємо увагу на такі види соціально-психологічної дезадаптованості:

а) стійка ситуативна дезадаптованість, коли хворий намагається пристосуватися до нової важкої для нього ситуації, але ніяк не може;

б) тимчасова дезадаптованість, яку можна перебороти за допомогою соціально-психологічних заходів;

в) загальна стійка дезадаптованість у зв'язку із тривалою фрустрацією особистості, що супроводжується не тільки певним ступенем тривожності, але й агресивністю, ригідністю на тлі спроб поживавити захисні механізми [3, с. 113-114].

Психічні зміни онкологічних хворих умовно розділяють на три групи:

- а) чисто психогенні;
- б) змішані психогенно-соматогенні;
- в) переважно соматогенні.

Для практики відновлювального лікування найбільше значення мають переважно психогеннообумовлені форми нервово-психічних розладів, тому що вони є головним дезадаптованим фактором у пацієнтів онкологічної клініки. Психогенні реакції (нозогенії) – психічні розлади, пов'язані зі звісткою про важке захворювання. Думки про невиліковність раку й майбутню смерть не можуть не турбувати людину, яку доправили до онкологічного стаціонару.

Т. Ю. Мерилова, яка досліджувала групу онкологічних хворих за допомогою психологічних тестів (Айзека, Тейлор), визначила, що у більшості з них спостерігалися складні депресивні, тривожно-депресивні і фобічні переживання. Надмірно виражені негативні емоції (депресія, тривога, фобії) здатні викликати у таких хворих суїцидальні думки. Виникненню депресії сприяють втрата соціального стану, престижу, відчуття безпорадності і спотворення, безсоння, хронічний больовий синдром, гранична перспективність життя. У процесі лікування онкологічного захворювання хворого переслідують страждання, страхи: перед хворобою, болем, перед будь-чим новим, перед змінами, страх самотності, страх смерті [3, с. 109-110]. Емоційні переживання можуть підсилюватися за рахунок браку любові та розуміння.

Коротко зупинимося на основних типах суїцидальної поведінки, які можуть виникати у людей з тяжкими захворюваннями (у онкохворих, зокрема). Суїцидальна поведінка завжди полімотивована. Така полімотивація не виключає, а припускає ієрархію мотивів. В. А. Тихоненко виділяє п'ять типів суїцидальної поведінки, тобто п'ять типів провідних мотивів: протест, заклик (до жалю), уникнення (щиросердечних або фізичних страждань), самопокарання й відмова від життя (капітуляція) [1, с. 25-27].

Одним із важливих психологічних наслідків переживання наявності важкої хвороби є почуття ізольованості від людей, які не мають подібного досвіду, переживання своєї іншості, існування в зоні відчуження (інкапсуляція).

Онкологічні хворі відмічають не властиву їм раніше швидку стомлюваність, втрату спокою і внутрішньої рівноваженості, труднощі під час роботи, що вимагає зосередженої уваги і витривалості. Втома й одночасне збудження позбавляють їх чіткості та свіжості думки, що необхідні для продуктивної та цілеспрямованої діяльності

Цікавий матеріал можемо помітити у педіатричній онкологічній клініці. Так, психологічний статус дітей характеризується численними страхами, високим рівнем тривожності, почуттям провини, нерідко підвищеною агресією й аутоагресією, елементами посттравматичного синдрому. Крім того, у них порушені комунікативні функції у зв'язку з дефіцитом спілкування зі здоровими однолітками, має місце певна педагогічна занедбаність, девіантність поведінки. У 10% дітей шкільний вік відстає від паспортного, але й у тих, хто формально не відстав від своїх

однолітків у навчанні, виявляється дефіцит знань, умінь, навичок [3, с. 112].

Сім'ї, які виховують дітей із обмеженими можливостями, мають характерологічні симптомокомплекси, що негативно впливають на психологічний стан здорових і хворих дітей. Більшості батьків властиве специфічне ставлення до дитини. Воно пов'язане з побоюваннями за її здоров'я. Батьки пред'являють поступливі, а насправді – інфантильні вимоги до дитини. При цьому всі їх зусилля концентруються на збереженні здоров'я дитини, і, як наслідок, недостатність особистісного розвитку.

Всі психічні реакції людини на звістку про важку хворобу можна розділити на певні етапи [4, с. 524-526].

Етапи психічних реакцій людини (за Ф. Є. Василюком)

Етап	Характеристика етапу
I	Заперечення поставленому діагнозу, хвороби (<i>Батьки на цьому етапі відмовляються приймати наявність онкологічної хвороби у їхньої дитини, часто, при цьому, відмовляючись і від необхідного лікування.</i>)
II	Етап протесту, гніву (<i>батьки можуть бути дуже агресивними, збудженими, злими. Злість і гнів у такій ситуації досить закономірні, тому що завжди вказують на неможливість задовольнити свою потребу – потребу мати здорову дитину</i>). Необхідні підтримка, емоційний контакт, адже проговорювання почуттів значно зменшує їхню інтенсивність.
III	Етап «торгу», або «переговорів». В цей час може спостерігатися відмова батьків від різноманітних життєвих подій, чи дій, що приносять задоволення і радість – це своєрідний компроміс, спосіб неначе відкласти вирок долі.
IV	Етап депресивного стану (<i>різкі перепади настрою, переживають стани страху та тривоги, провини та відчаю</i>). В цей час діти і батьки можуть дещо регресувати у своїй поведінці; заторможеність фізичної і психічної реакції, апатія.
V	Етап прийняття реальної дійсності, прийняття поставленого діагнозу (<i>переживають емоційну напругу, тривогу, відчай, гнів, страх перед майбутнім, неможливість керувати ситуацією, хаос найрізноманітніших почуттів.</i>) Часто цей стан супроводжується гострим переживанням можливості межі, порогу, кінця.

Як зазначає І. Г. Малкіна-Пих: «Перебуваючи у близькому контакті з важкою хворобою, людина стикається з екзистенційними питаннями: питаннями життя та смерті, активністю і пасивністю, питаннями сенсу, вибору, відповідальності. Таке враження, що в подібній ситуації людина нічого не може зробити, від неї начебто нічого не залежить. Їй так здається. І це дійсно так. Але тут приховується парадокс – людина не здатна змінити минуле, але вона може стати господарем теперішнього, може так спробувати побудувати, організувати своє сьогоденне життя, щоб стати його творцем» [5, с. 250].

Отже, своєчасна психологічна допомога є важливим кроком у превенції психогенного дефіциту вітальності у осіб з онкологічною клінікою. У свою чергу, психологічна некомпетентність та взаємоізолюваність хворого і суспільства виступають предиктором ускладнень та знижують суб'єктивну опірність, тобто становлять суїцидальний преморбід.

Список використаних джерел:

1. Амбрумова А.Г., Тихоненко В.А. Диагностика суїцидального поведіння: Методические рекомендации. – М., 1980. – 70 с.
2. Леонгард К. Акцентуированные личности. – Ростов на Дону: Феникс, 2000. – 300 с.
3. Полякова И.В. О некоторых аффективных реакциях у суицидентов// Научные и организационные проблемы суицидологии. – М., 1983. – С. 109-114.
4. Психосоматика: Взаимосвязь психики и здоровья. Хрестоматия / Составитель К.В. Сельченков. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, 2001 – 480 с.
5. Старшенбаум Г.В. Суицидология и кризисная психотерапия. – М.: Когито-Центр, 2005. – 376 с.

Литвинчук Л.М.
*кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут психології імені Г.С. Костюка
Національної академії педагогічних наук України*

ПСИХОТЕРАПІЯ ЯК ВИД ПРОФІЛЬНИХ ПОСЛУГ В РОБОТІ З АДИКТИВНИМИ КОГНІТИВНИМИ КОНСТРУКТАМИ

Першочерговим завданням професіонала є навчити пацієнта такої поведінки, яка б звела до мінімуму ймовірність рецидиву і максимально загальмувала розвиток патологічних наслідків, викликаних зловживанням психоактивними речовинами. Виходячи зі сказаного, консультування наркозалежних осіб має два найважливіших компоненти. Перший зосереджується на концепції хвороби, тобто йдеться про стан, який безпосередньо не залежить від індивідуальної волі і свідомості пацієнта. Другий – визнає існування «духовного виміру» процесу одужання.

Відомо, що в психотерапії існують різні методи цілеспрямованого психологічного впливу на пацієнта, починаючи зі слова, емоційних відносин, спільної діяльності, що спрямовані на покращення стану здоров'я та підвищення стійкості до стресу. Психотерапія на сьогоднішній день є найменш представленими та водночас, затребуваним видом профільних послуг [1]. В спеціальній літературі представлено величезну кількість варіантів психотерапії, описано зміст та технології кожної з них, однак з практичної точки зору, важливо виділити деякі основні ознаки, що відрізняють один вид психотерапії від іншого. Це необхідно в першу чергу для того, щоб точніше визначити доцільність застосування того або іншого методу.

Зокрема, розрізняють директивні і не директивні методики. Директивні методи полягають в тому, що лікар активно нав'язує запропонований ним спосіб виходу з ситуації, не дозволяє хворому висловити свою думку, діє з висоти свого авторитету. У більшості випадків зайва директивність розглядається як явний недолік психотерапії, оскільки вона знімає з хворого відповідальність за одужання, підпорядковує волі лікаря, може ігнорувати дійсні потреби. Не директивні методи засновані на попиті пацієнта, вивченні його думки, залученні його в самостійний пошук виходу із ситуації. Такі методи розвивають впевненість.

Принциповим є поділ методів психотерапії на експресивні (від англ. to express – «висловлювати») і суппортивні (від англ. to support – «підтримувати», «зберігати»). Дані поняття тісно пов'язані з концепцією захисних механізмів особистості. Експресивні методи дозволяють виявити підсвідомі механізми, що лежать в основі страждання пацієнта, що підтримують його душевну сліпоту, заважають остаточно позбавитися від внутрішнього конфлікту. Суппортивні методи, навпаки – зміцнюють в особі сформовані системи захисту, підтримують у ньому існуючий самообман заради збереження спокою і почуття безпеки. Недоліком таких методів вважають те, що вони заважають пацієнтові розгледіти реальність, утримують його від активних дій.

Подібний зміст несе поділ методів психотерапії на *активізуючі* і *заспокійливі*. Активізуючі методи спрямовані на підвищення прагнення до дії, боротьби, самореалізації. Заспокійливі методи, спрямовані на зняття внутрішнього напруження, тривоги, особливо корисні в гострому періоді переживання стресу.

Психотерапія може проводитися індивідуально або в групі. Першочерговим завданням професіонала є навчити пацієнта такої поведінки, яка б звела до мінімуму ймовірність рецидиву і максимально загальмувала розвиток патологічних наслідків, викликаних зловживанням психоактивними речовинами.

Одним з най значущих факторів, що визначають ефективність терапії є активна участь хворого в реабілітаційному процесі, установка на попередження хвороби та виконання лікарських рекомендацій. Усвідомлення хвороби, як зазначають Маренич О.Н., Сирота Н.А., відбувається під впливом чуттєвої, інтелектуальної та соціальної сфер та є надзвичайно складним, багаторівневим феноменом. Однією з основних завдань у роботі з наркозалежними, за Сиротою Н.А. Nosyk B., Papke G., Greenwald M.K., Stitze M.L. є формування у них мотивації звернення за професійною допомогою. В даний час фахівці, в області психотерапії, а саме Декало Е.Е., Калініченко О.Ю., Scott W. активно розробляють методики формування первинної мотивації до лікування та як вказує Best D., що важливо на перших етапах встановити терапевтичний контакт і сформувавши мотивацію на участь у програмі реабілітації.

Мішенями психотерапії на етапі первинної наркологічної допомоги за Сиротою Н.А., Best D., Brekke M., Rao S.R., Otto M.W., Liao Y., Tran B.X., Vallejo-Medina P., Sierra J.C., Wang Z. може бути депресія, низька самооцінка, почуття провини, низька якість життя

та наявність численних соціальних проблем, пов'язаних з відсутністю навичок впевненої поведінки та підтримки.

Бухтояровим Е. В., Шадріним В. В., Ялом В., підкреслюється важливість і необхідність використання в терапевтичних цілях позитивної і негативної мотивації, а також мотивації, що виходить з домінуючого патологічного особистісного статусу наркозалежних – мотивації на досягнення комфортного стану, що використовується при замісній терапії. Робота може проводитись як індивідуально так і в групі, при цьому звертається увага Dhawan A., Chopra A., Roberts D. C. S., Phelan R., на необхідність врахування гендерних відмінностей в побудові загальних моделей роботи з залежними від ПАР. Інші дослідники, такі як Росінський Ю. А., Downey L., Wright S., Klee H., наголошують на важливості гендерних відмінностей при реалізації конкретних технологій на етапі первинної наркологічної допомоги.

В концепції наркоманії принципово підкреслюється та обставина, що, як і у випадку з іншим соматичним захворюванням, хвороба залежності має патологічний процес, який більшою мірою контролює поведінку індивіда. В масовій свідомості, навпаки, переважає уявлення про наркоманію як про стан, при якому людина має можливість добровільно вибирати спосіб поведінки. Відповідно, на перший план виступають моральні аспекти, такі як сором, провина, публічне засудження та ін. В даний час можна говорити зростання поліпрагматичних, синтетичних, транстеоретичних, мультимодальних тенденції в розумінні психотерапії, що багато в чому збігається зі станом психотерапії в світовій практиці. В останні десятиліття, у зв'язку з нестабільністю суспільно-економічних умов в країні і світі та зростанням нервово-психічної патології, інтерес дослідників до психотерапії, її видів, помітно зріс [2]. Психотерапія стає науковим напрямком великої теоретичної і практичної важливості, створює нові методи лікування. В зв'язку з цим аналіз матеріалів, що характеризують динаміку встановлення і розвитку психотерапевтичних підходів в лікуванні адиктивних когнітивних конструктів буде актуально, тому що дозволяє не тільки оцінити сьогоденній стан цієї важливої проблеми, а й визначити можливі шляхи її подальшого розвитку.

В спеціальній літературі представлено величезну кількість варіантів психотерапії, описано зміст та технології кожної з них. Ми вважаємо, що з практичної точки зору, важливо виділити деякі основні ознаки, що відрізняють один вид психотерапії від іншого.

Це необхідно в першу чергу для того, щоб точніше визначити доцільність застосування того або іншого методу.

В даний час можна говорити зростання поліпрагматичних, синтетичних, транстеоретичних, мультимодальних тенденції в розумінні психотерапії, що багато в чому збігається зі станом психотерапії в світовій практиці. В останні десятиліття, у зв'язку з нестабільністю суспільно-економічних умов в країні і світі та зростанням нервово-психічної патології, інтерес дослідників до психотерапії, її видів, помітно зріс. Психотерапія стає науковим напрямком великої теоретичної і практичної важливості, створює нові методи лікування. В зв'язку з цим аналіз матеріалів, що характеризують динаміку встановлення і розвиток психотерапевтичних підходів в лікуванні адиктивних когнітивних конструктів є актуальним, тому що дозволяє не тільки оцінити сьогоденній стан цієї важливої проблеми, а й визначити можливі шляхи її подальшого розвитку. В спеціальній літературі представлено величезну кількість варіантів психотерапії, описано зміст та технології кожної з них, однак з практичної точки зору, важливо виділити деякі основні ознаки, що відрізняють один вид психотерапії від іншого, що і зроблено в статті.

Список використаних джерел:

1. Тюрина А. А. терапия опийной наркомании различными лекарственными формами / А. А. Тюрина. – М.: Школа, 2011. – С. 71.
2. Гирич Я. П. «Мотивационная структура личности» потенциального нарко и токсикомана»: [Сб. Научно-методических материалов.] / Я. П. Гирич // Наркомании и токсикомании у несовершеннолетних и молодежи:– Новосибирск, Турис, 1995. – С. 29-30.

Солодка Н.П.

студент,

Науковий керівник: Седих К.В.

професор кафедри, завідувач кафедри,

Полтавський національний педагогічний університет

імені В.Г. Короленка

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ З РІЗНИМИ ПСИХОСОМАТИЧНИМИ РОЗЛАДАМИ

Проблема ціннісних орієнтацій молоді є надзвичайно важливою для сьогодення. Політичний устрій, кризові ситуації у різних сферах суспільного життя, що виникли в ході демократичних реформ в державі, призвели до зміни пріоритетів сучасної молоді. Соціальна ситуація розвитку впливає на формування ціннісних орієнтацій особистості, однак соціальний контекст та особливості сімейної структури і виховання впливають як на саму можливість виникнення психосоматичних захворювань, так і певних ідей, що стосуються тих чи інших хвороб. В Україні число лише зареєстрованих хворих на виразкову хворобу становить 5 мільйонів осіб (В.Г. Передерій, С.М. Ткач). Тому дана проблема є дуже досліджуваною в філософських, соціологічних, психологічних науках, які вивчають особистість через призму її життєвого вибору.

Зарубіжні дослідники (В. Білські, Ф. Вернон, М. Гінзбург, Г. Ліндзей, К. Роджерс, М. Рокіч, В. Франкл, Ш. Шварц) здійснили фундаментальну розробку проблеми цінностей і визначили їх як певні переконання, які займають центральне місце у індивідуальній системі переконань та являють собою керівні принципи життя, [7]. Вітчизняна традиція розкривають психологічну природу цінностей через практично тотожні поняття «ціннісні орієнтації особистості» і «особистісні цінності», які відрізняються, по суті, лише віднесенням цінностей швидше до мотиваційної чи смислової сфери (Б.С. Братусь, Ю.Н. Вишневський, Н.Л. Карпова, Д.А. Леонтьєв). Інші психологи та психотерапевти (Д. Клииз, В. Сатир, Р. Скиннер, А. Фон Шліппе, А.В. Чернишов, Й. Швайцер та ін.) зазначають, що той досвід, який людина набула в своїй сім'ї, може допомагати або заважати їй у побудові власної системи цінностей [5]. В якості психологічних причин виникнення психосоматичних розладів

досліджувалися особливості реагування на стресові «життєві події» (Г. Сельє, Т. Холмс), глибинні інтрапсихічні конфлікти, специфічні особистісні профілі (Ф. Александер, Ф. Данбар), окремі особистісні риси (О.Т. Жузжанов, В.І. Симаненков), особливості фрустраційних реакцій.

Мета роботи – охарактеризувати проблематику ціннісних орієнтацій студентів з різними психосоматичними розладами.

Сучасний підхід до дослідження ціннісних орієнтацій студентів у процесі навчання полягає в розгляді проблем диференціації понять «цінностей» та «ціннісних орієнтацій», характеристики ціннісних орієнтацій в системі мотиваційно-сислової сфери особистості; ціннісних орієнтацій як вузлового моменту професійної реалізації (О.М. Ботюк., Л.О. Коберник).

Цінності становлять єдину нормативну систему, яка регулює поведінку людей і соціальних груп у суспільстві і є орієнтиром при виборі способу дій, цілепокладанні, цілереалізації. Ціннісні орієнтації є важливим компонентом світогляду особистості, який відображає позитивну або негативну значимість для неї предметів або явищ соціальної дійсності [1].

На відміну від цінностей, ціннісні орієнтації – особливе суб'єктивне, індивідуалізоване і мотивоване відображення в психіці і свідомості людини або соціальної групи цінностей суспільства на конкретному етапі його історичного розвитку. Тому ціннісні орієнтації можна вважати вузловим моментом професійної реалізації особистості, оскільки вони детермінують загальне ставлення особистості до професійних цілей, завдань та вимог, можливість її професійної самореалізації.

Реакцією особистості на стрес або фрустрацію можуть бути, з одного боку, невротичні розлади, при яких переважають психологічні і психопатологічні прояви, і психосоматичні розлади, що виявляються, у першу чергу, соматичними еквівалентами психічних розладів, з іншої сторони. Ці групи порушень демонструють різні способи переробки внутрішньоособистісного конфлікту: психічний і соматичний. Відмінними рисами є й індивідуально-психологічні властивості людини, схильність до одного зі способів переробки конфлікту.

Під психосоматичними розладами розуміються симптоми і синдроми порушень соматичної сфери (різних органів і систем), обумовлені індивідуально-психологічними особливостями людини і

пов'язані зі стереотипами його поведінки, реакціями на стрес і способами переробки внутрішньоособистісного конфлікту [4].

У широкому розумінні до складу психосоматичних дисфункцій (психосоматики) відносять конверсійні симптоми, функціональні синдроми (органні неврози), шкідливі звички, які впливають на соматичне здоров'я, індивідуальна схильність до травматизму. В більш вузькому розумінні термін «психосоматичні розлади» (психосоматози) позначає групу захворювань, в основі яких лежить первинно тілесна реакція на конфліктне переживання, пов'язана із морфологічно встановленими змінами і патологічними порушеннями в органах. До їхнього числа відносять: бронхіальна астму, виразковий коліт, есенціальну гіпертонію, нейродерматит, ревматоїдний артрит, виразкову хворобу [4].

Ідеї взаємозв'язку психічних і соматичних процесів лежать у концепції З. Фрейда, дослідженнях Ф. Александера, Ф. Х. Данбара, А. Радченко. А. Радченко виділяє наступні джерела хвороби: внутрішній конфлікт, мотивація, болючий, травмуючий минулий досвід. Внутрішній конфлікт тобто конфлікт частин особистості, свідомого і несвідомого в людині, боротьба між якими призводить до руйнівної «перемоги» однієї з них над іншою. Обидві ці частини, як шальки терезів, домінують поперемінно, конфліктуючи між собою. Мотивація, або умовна вигода становить причину, що часто несе вигоду для пацієнта. Болючий, травматичний досвід минулого, такий як психічні травми раннього дитинства [3].

Таким чином, незважаючи на те, що хвороба означає страждання і біль, вона часто допомагає вирішувати деякі проблеми, що постають перед людиною. Людина, що знаходиться в гармонійних відносинах зі своїм середовищем, може перенести екстремальні соматичні та психічні навантаження, уникнувши хвороби. Однак у житті зустрічаються особистісні проблеми, які викликають настільки обтяжливу фіксацію і душевний розлад, що в певних життєвих ситуаціях призводять до негативних емоцій і невпевненості в собі. Саме в складних ситуаціях психосоматично обтяжені пацієнти виявляють емоційну пригніченість, не можуть правильно оцінити і описати свій стан [6].

У деяких дослідженнях зазначається, що ціннісно-сміслові орієнтації як основний продукт діяльності ціннісно-сміислової сфери безпосередньо впливають на соціальну активність, надають сенс діяльності [8]. Ціннісно-сміслова сфера є центральним, ядерним

утворенням особистості, що впливає в цілому на поведінку людини в кожній конкретній ситуації.

Вважаючи, що юнацький вік є періодом інтенсивного формування системи ціннісних орієнтацій, дослідники вказують на появу переконань, значний якісний злам у характері становлення системи моральних цінностей на даному віковому етапі. Провідною ж характеристикою свідомості юнака стає спрямованість у майбутнє. У дослідженнях Коберник Л. О. стверджується, що для студентів найбільш значущим є характеристики і якості, які необхідні для особистісного спілкування [2].

Отже, проблема ціннісних орієнтацій гостро постає як в працях вітчизняних, так і зарубіжних психологів, тому що ціннісні орієнтації становлять певну сукупність ієрархічно пов'язаних між собою цінностей, які задають спрямованість людській діяльності. Ми погоджуємось, що дослідження ціннісно-мотиваційної сфери молоді визначається значущістю формування особистісної ціннісної структури індивіда. У зв'язку з цим зрозуміло, що проблемі ціннісних орієнтацій студентів з різними психосоматичними розладами як стержневого компонента особистості належить одне з провідних місць у дослідженнях з психології. Варто відзначити, що дана стаття не є вичерпною. З цієї теми можна розглянути аспекти дослідження ціннісних орієнтацій студентів у процесі навчання через призму усвідомлюваних та неусвідомлюваних установок юнацтва у їх ставленні до професійної підготовки; готовності молоді до саморозвитку, змінюватись, пізнавати себе.

Список використаних джерел:

1. Іванова Л.С. Динаміка ціннісних орієнтацій студентів педагогічних вузів // Практична психологія та соціальна робота, 2007. – № 4. – С. 16-19.
2. Коберник Л.О. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій студентів вищих педагогічних навчальних закладів / Л.О. Коберник // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наук. праць. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. – № 23. – С. 235–241.
3. Малкина-Пых И.. Психосоматика: Справочник практического психолога. – М.: Эксмо, 2005. – 992 с.– С. 16–27.
4. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология: Учебное пособие / В.Д. Менделевич. – 6-е изд. – М.: МЕДпресс-информ, 2008. – 432 с.– С. 249–262.

5. Седих К.В. Психологія сім'ї: навч. посіб. / К.В. Седих. – К.: ВЦ «Академія», 2015. – 192 с.

6. Серый А.В. Психологические механизмы функционирования системы личностных смыслов. – Кемерово: Кузбассвузиздат, 2002. – 186 с.

7. Скок М.А. Ціннісні орієнтації особистості сучасного студента // Чернігівський державний педагогічний університет ім. Т.Г. Шевченка. Вісник ЧДПУ. – Чернігів, 2002. – Вип. 11: Серія: Психологічні науки. – С. 128-132.

8. Эвнина К.Ю. Позитивные феномены в ценностно-смысловой сфере личности [Электронный ресурс] // Современные науки и образование. – 2013. – № 2 – Режим доступа: www.scienceeducation.ru/1088629

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ, ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Ageyeva M.U., Derkachova T.O.

Students;

Fedushko S.S.

Candidate of Engineering Sciences, Assistant,

National University «Lviv Politechnic»

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF COMMUNICATION IN VIRTUAL ENVIRONMENT

In today's society there are many forms of communication, many of them somehow related to technical progress, in particular the use of the Internet. First of all it is connected with the development of society in the technical field. According to statistics, the number of Internet users reaches about 15 million, and that number is steadily increasing. For some individuals the communication in a virtual environment have become the primary substitute for «live» communication. Researched many scientific works of scientists such as Belinskaya, Angelica, N. Petrov, who in his works provide substantiated findings on the study of the World Wide Web and communicating in it.

Ways of communication of modern society in the Internet there are a variety of chat rooms, social networks, conferences, forums, games and much more. The most relevant means of computer communications think email. Thanks to the virtual communication person accustomed to express their thoughts, emotions and feelings through electronic communication capabilities. There are several forms of psychological identifying traits of personality. From a psychological point of view, a character in virtual communication is significantly different from the real individual. Because the Internet is inherent in the use of the following types of user presentation as anonymity and the use of «nicknames». Despite the provision of certain personal data, photos, user is not a basis for an objective perception of him as a person. Also according to this anonymity non can hidden real name is buddy, which uses the nickname (nickname) that gives a base for virtual impunity. Consequently, the user gets lower self-doubt, fear of risk and irresponsibility participants

generated communications. Due to the anonymity creates an image that reveals bezhrannu freedom of action and expression (including profanity or even sexual harassment), since the chances of exposing the real personality minimum [2].

In connection with the latest news, there is reason to believe anonymity is one of the main reasons of cybercrime on social networks, which in turn provokes and impunity. To install the real percentage of anonymity on the pages of users, we have chosen the most popular social network Facebook, 100 random Ukrainian users the network and worked out the data page according to the following criteria: jobs and education; place of residence of the user; contact and basic information; members of the family.

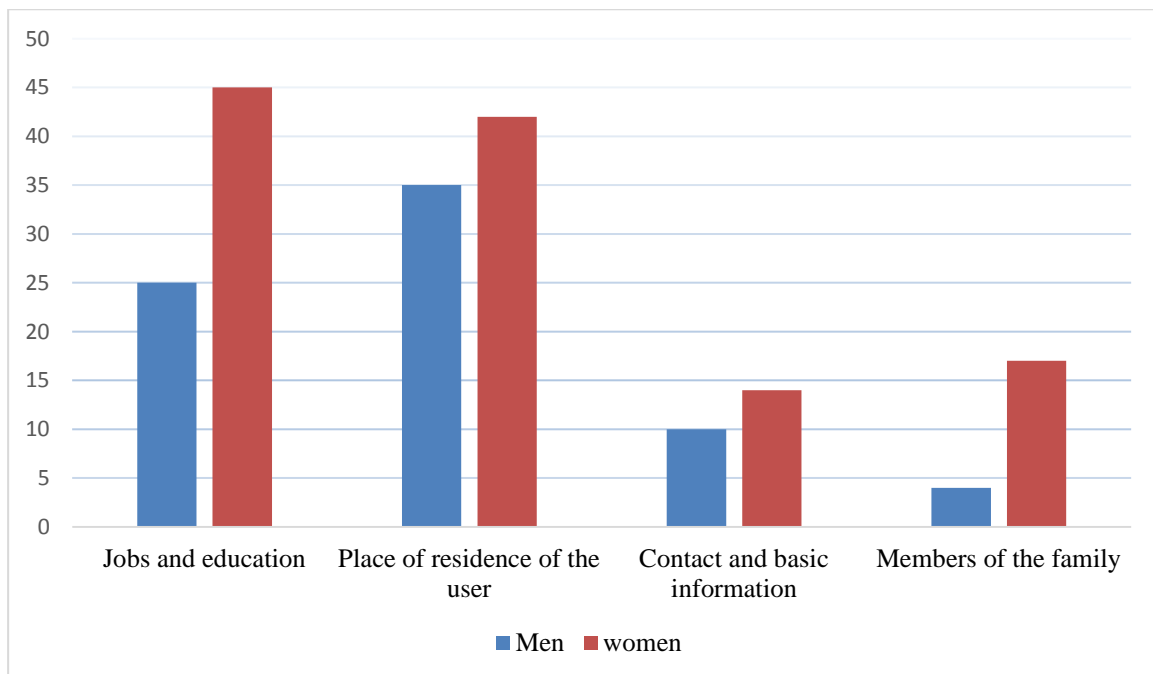

Fig. 1. Providing personal information on users of the social network Facebook (male/female)

Another important factor is that a person can create any image and impression of myself, that deems advantageous. So it creates a social «jump» that can be expressed in age, sex, social status or even appearance. The advantage of this style of communication is the ability to voluntarily establish and terminate the communication at any time. This way you can avoid unwanted topics of dialogue [2].

The development of communication in social networks has spawned a new kind of activity-online shopping. Creating an account for this kind of earnings, one retailer is looking to «own» the customer, offering a particular product. This occupation has an extremely large capacity and at

the same time gave rise to a whole community of scammers using other people's/fictional data or anonymity, duping their clients. It is clear that anonymity in these cases plays a big role because the scammer will remain without punishment [3].

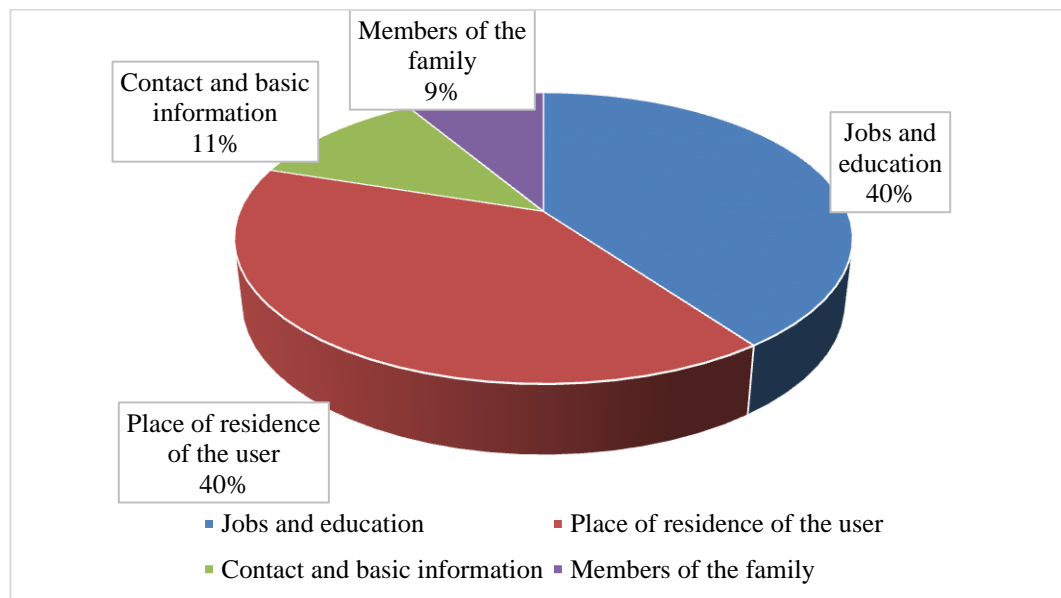

Fig. 2. Percentage providing private information for the investigated category

In general it can be concluded that the main principle guiding virtual representatives for communication in the network are: the possibility of the created image, the experiences of real and fictional emotions, that is, for other reasons, are not available in real life.

References:

1. Aksak V.A. Communicating on the Internet. Just as ABC / V.A. Aksak. – Eksmo, 2006.
2. Devterov I.V. The terms of human development under the influence of virtual interactive environment / I.V. Devterov // The philosopher's Almanac: GS. Sciences. OL. – Kyiv: Ukrainian. Center duhov. culture. 2000. Is the Issue. 12.
3. Peleshchyshyn A.M., Fedushko S.S. Methods of verification of personal data based on gender analysis of the language of the users Web-communities // East European Journal of advanced technologies. № 3/4(45) / 2010. – Kharkiv. 2005.

Гусєв І.М.

*кандидат психологічних наук,
науковий співробітник лабораторії психології мас
та спільнот*

*Інститут соціальної та політичної психології
Національної академії педагогічних наук України*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАПРАКТИК НА СТАВЛЕННЯ ДО ІНСТИТУТІВ ВЛАДИ

Дискусії щодо впливу медіапрактик на процес сприймання соціальних процесів відбуваються досить активно в науковому середовищі. З одного боку, велика кількість досліджень присвячено негативним аспектам застосування Інтернету (інтернет-адикції, хакерству, аутизації, «ігровий наркоманії», неадекватним ефектам у процесі соціальної перцепції тощо). З іншого боку, висувуються нові гіпотези, згідно з якими навіть сам зміст вищеназваних інтернет-ризиків може бути переосмисленим. Так, наприклад, передбачається, що супутні феномену інтернет-адикції залученість у діяльність, високу пізнавальну активність і готовність до подолання виникаючих проблем можна трактувати як такі, що мають ресурсний потенціал для продуктивного подолання життєвих криз. Стверджується, що в такій інтерпретації залежності від певних медіапрактик можна розглядати вже не як патологічний феномен, а як нову мотивацію пізнавальної діяльності [1].

Я.В. Хміль виокремлює чотири параметри для здійснення класифікації медіпрактик: 1) за впливом Інтернету на життєдіяльність особистості: конструктивні/деструктивні Інтернет-практики; 2) за мотивом (метою перебування в Інтернеті): особливості навчального процесу, комунікація, розваги, пошук інформації ненавчального характеру; 3) за позицією суб'єкта стосовно контенту: створення контенту/споживання контенту; 4) за місцем реалізації медіпрактик: он-лайн чи офф-лайн [6, с. 102].

Розглядаючи питання класифікації медіапрактик варто згадати термін «соціально-технографічних сходів», запропонований аналітиками компанії Forrester Ч. Лі та Дж. Берноффом [2, с. 133-135]. Ця класифікація ґрунтується на групуванні користувачів відповідно до звичних для них способів проведення часу. В основі якого виділяють шість типів інтернет-користувачів:

«творці» (створюють та публікують новий контент), «критики» (вираження свого ставлення до контенту вже створеного і опублікованого в Мережі), «збирачі» (різними способами класифікують і організують контент в Інтернеті), «комунікатори» (користувачі сайтів соціальних мереж), «споживачі» (споживають контент) та «неактивні» (нічого з перерахованого).

Як свідчать результати досліджень Інституту соціальної та політичної психології, українська молодь звертається до Інтернету передусім заради пошуку інформації: для навчання (70% відповідей), на різні цікаві теми (47%), як до відеоаудиобібліотеки, тобто для пошуку і переписування фільмів та музики (48%), для знайомства з останніми новинами (37%). Трохи менші показники використання Інтернету для спілкування: в чатах спілкуються 33% опитаних, шукають друзів, знайомства – 21%, стають постійними членами онлайн-спільнот – 9%, ведуть свої щоденники чи сайти – 6,4%. Приблизно 20% опитаних постійно використовують Інтернет із суто розважальною метою [3, с. 233].

Було проведено опитування громадян з метою з'ясування якими основними медіапрактиками вони коли-небудь користувались і чи впливає це на їхнє ставлення до інститутів влади.

Для визначення груп спільнот, які тяжіють до використання певних медіапрактик, було використано метод факторного аналізу. Він дає змогу виявити не лише кореляції між змінними та латентні фактори, а й ті компоненти, що пояснюють більшу дисперсію [4]. За допомогою цього методу можливо визначити конструкти, які є найбільш статистично незалежними і, перетинаючись, утворюють простір ознак, що можуть бути проінтерпретовані як різні види медіапрактик, що використовуються представниками тих чи тих спільнот.

Коефіцієнт кореляції використовується для обчислення критерію кількісної оцінки залежності між змінними. Цей метод ліг в основу визначення взаємозалежності різних ознак (різні види медіапрактик і різної модальності ставлення) [5].

У такий спосіб було розв'язане декілька завдань:

- знаходження груп на які поділяться медіапрактик, що використовуються в спільноті;

- доведення взаємозалежності між групами певних медіапрактик і ставлення до інститутів влади

У листопаді 2016 року було проведено опитування громадян України, віком від 18 до 60 років, загальною кількістю 1056 осіб, серед яких 434 чоловіки і 622 жінки.

Респондентам варто було відзначити ті медіапрактики, які вони вважають найбільш зручними для них при отриманні важливої інформації. Слід зазначити, що закритий перелік відповідей не був надто широкий і включав варіанти, які не належать до медіапрактик, аби виокремити тих, хто надає перевагу традиційним засобам знаходження інформації. Загалом запропонованих відповідей було 15. Таким чином, серед усього масиву відповідей на це запитання було виокремлення п'ять факторів, які представляють різні види медіапрактик або традиційних засобів отримання інформації, які пояснюють 60% дисперсії ($KMO = 0,7$, критерій Бартлетта $=,000$):

- фактор 1 (14% дисперсії) – сюди увійшли уподобання таких каналів як соціальні мережі загалом, Facebook, Twitter.
- фактор 2 (12% дисперсії) – електронна скринька і електронні петиції.
- фактор 3 (12% дисперсії) – особисте звертання до відповідного органу/людини, запис до громадської приймальні відповідного інституту.
- фактор 4 (11% дисперсії) – використання листування поштою і телефонного зв'язку.
- фактор 5 (11% дисперсії) – відвідування засідань інститутів влади або перебування у відповідних інститутах із екскурсією.

Таким чином, серед п'яти факторів два з них дуже виразно спрямовані на використання медіапрактик, так само як і інші два спрямовані на отримання інформації без залучення будь-яких технологій, ще один фактор демонструє дотримання традиційних засобів спрямування запиту на задоволення власних інформаційних потреб.

Надалі було зроблено кореляційний аналіз між виокремленими факторами і ставленням до інститутів влади. Запитання було закритого типу із можливістю обрати, як можна описати сьогоднішні інститути влади.

Так, особи, які воліють використовувати соціальні медіа і мережі (перший фактор), мають прямий зв'язок із словами «демократичність» і «ефективність» і обернений – «лобіювання власних інтересів» (скрізь рівень значущості $p \leq 0,05$).

Другий фактор має обернений зв'язок із словами «зайва бюрократизованість», «технократичність» і «підзвітність», а

прямий із уявленням про «лобіювання власних інтересів» (рівень значущості $p \leq 0,01$).

Досить суперечливі зв'язки у третього фактору, так прямо взаємозалежні зі словами «вирішення суспільних проблем» ($p \leq 0,01$), «чесність» ($p \leq 0,01$) і «закритий політичний клуб» ($p \leq 0,01$), але обернений із «динамічність» ($p \leq 0,05$), «підзвітність» ($p \leq 0,01$) і «складність» ($p \leq 0,05$).

Такі слова як «лобіювання власних інтересів», «зайва забюрократизованість», «закритий політичний клуб», «коруптованість», «демагогія», «складність» і «підзвітність» мають обернений зв'язок із четвертим фактором, а прямий зв'язок має лише характеристика «вирішення суспільних проблем» (усюди рівень значущості $p \leq 0,05$).

П'ятий фактор так само має більше обернених зв'язків, а саме «лобіювання власних інтересів», «зайва забюрократизованість», «коруптованість», «конфліктність», «складність», «демагогія», але – прямий із «чесністю» (рівень значущості $p \leq 0,01$).

Таким чином, використання соціальних медіа і мереж впливають на більш позитивне ставлення до інститутів влади, взагалі підвищують сприймання їх як більш ефективних.

Використання електронних запитів хоч і сприяє тому, що зменшується сприймання владних інститутів як забюрократизованих, але додає ризиків формування образу посилення лобіювання заради власних інтересів і зменшення підзвітності.

Серед факторів, які не тяжіють до залучення медіапрактик, можна виокремити четвертий. Люди які надають перевагу поштовим і телефонним запитам схильні ставитися до інститутів влади у позитивному дусі, зростає сприйняття їх як таких, що вирішують суспільні проблеми.

Отже, застосування певних медіапрактик впливає на процес сприймання інститутів влади, що варто врахувати при побудові інформаційної політики.

Список використаних джерел:

1. Белинская Е. П. Информационная социализация подростков: опыт пользования социальными сетями и психологическое благополучие // Е. П. Белинская / Психологические исследования. – 2013. – Т. 6, № 30. – С. 5.

2. Ли Ч., Бернофф Дж. Взрывная Web-Волна. Как добиться успеха в мире, преобразенном интернет-технологиями / Ч. Ли, Дж. Бернофф // М.: Альпина Паблицер. – 2010. – 280 с.

3. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчально-методичний посібник / За ред. Л. А. Найдьоновой, О. Т. Баришпольця; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – К.: Міленіум, 2010. – 440 с.

4. Наследов А. Д. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных / А. Д. Наследов. – СПб.: Речь, 2004. – 388 с.

5. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии / Е. В. Сидоренко. – СПб.: Речь, 2007. – 350 с.

6. Хміль Я. В. Видове різноманіття інтернет-практик українських студентів / Я. В. Хміль // Грані. – 2015. – № 12/1. – С. 100-103.

Хіля А.В.

здобувач,

Вінницький державний педагогічний університет

імені М.М. Коцюбинського;

провідний спеціаліст відділу

методичного забезпечення соціальної роботи,

Вінницький обласний центр соціальних служб для сім'ї,

дітей та молоді

ОСОБЛИВОСТІ СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ ОБМЕЖЕННЯМИ: ОСВІТНІЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Важливого значення для реалізації завдань державної політики, що пов'язані із роботою з дітьми з функціональними обмеженнями має діяльність освітян та фахівців із соціальної роботи. Адже правильно та якісно організована діяльність щодо надання соціальних та освітніх послуг таким дітям – це перший крок до адаптації, збереження біологічної сім'ї та створення комфортних умов для розвитку особливої дитини.

Підґрунтям успішної адаптації дітей з функціональними обмеженнями у соціумі та запорукою ефективною реалізації ідей їх інтеграції у життєдіяльність громади та включення у освітні процеси

є правильно організований супровід. У комплексі він має включати надання соціально-педагогічних послуг, що є основою для соціально-психологічного та психолого-педагогічного супроводу всієї сім'ї, яка виховує таку дитину.

Згідно тлумачного словника С. Ожегова «супровід» визначається як «слідувати разом з ким-небудь, перебуваючи поруч; ведучи куди-небудь або йдучи за ким-небудь» [4]. Більш конкретизовано із професійною прив'язкою термін «супровід» розглядає О. Казакова, визначаючи його як складний процес взаємодії супроводжувача і супровідного, результатом якого є рішення й дія, що веде до прогресу в розвитку супроводжуваного. Не менш важливо, як зазначає науковець й те, що суб'єктом або носієм розвитку дитини є не тільки вона сама, але і її батьки та фахівці [2].

Таким чином, супровід і є введенням дитини з функціональними обмеженнями у соціум, що має відбуватися через надання відповідними фахівцями соціально-педагогічних послуг. Відповідно до законодавства України даний спектр послуг має включати: виявлення та сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, організацію індивідуального навчального, виховного та корекційного процесів, дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності тощо, а також залучення до роботи різноманітних закладів, громадських організацій, зацікавлених осіб.

Так, основним та законодавчо визначеним є психолого-педагогічний супровід, що відповідно до абзацу 28 статті 1 розділу І Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні», визначається як «системна діяльність практичного психолога та корекційного педагога, спрямована на створення комплексної системи клініко-психологічних, психолого-педагогічних і психотерапевтичних умов, що сприяють засвоєнню знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, особистісному становленню особи, нормалізації сімейних стосунків, її інтеграції в соціум» [1].

Окрім того, психолого-педагогічний супровід являється технологією, що заснована на єдності діагностики сутності психолого-педагогічної проблеми дитини з функціональними обмеженнями; інформації про проблему та шляхи її вирішення; консультацій щодо відпрацювання плану вирішення проблеми; психолого-педагогічної допомоги на етапі реалізації складеного плану [5].

У цьому ж контексті важливою складовою є формування соціально-психологічної компетенції, що визначає здатність особистості ефективно взаємодіяти з оточуючими людьми, орієнтуватися в соціальних ситуаціях, правильно визначати особистісні риси і емоційні стани інших людей, обирати адекватні способи спілкування із ними. Таким чином, успішно організований соціально-психологічний супровід, на думку О. Обухової, відкриває перспективи особистісного росту, допомагає дитині увійти в ту «зону розвитку», яка поки що їй недоступна. До того ж, на відміну від звичної психокорекції, соціально-психологічний супровід припускає не «виправлення недоліків і переробку», а пошук схованих ресурсів розвитку дитини або родини, опору на її власні можливості й створення на цій основі психологічних умов для відновлення зав'язків зі світом людей [3].

Враховуючи особливості роботи з дітьми з функціональними обмеженнями, зокрема важливість правильної організації супроводу, можемо зазначити, що робота фахівців освітньої та соціальної сфер найбільш коректно та якісно охоплює усі сфери розвитку дитини, сприяє формуванню особистості, яка вільно та відкрито спілкується із оточуючим світом, не боїться «чужих людей» та може самостійно піклуватися про себе, що є наслідком ефективного та якісного виконання завдань психолого-педагогічного та соціально-психологічного супроводу у роботі фахівців.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про соціальні послуги» № 966-IV від 19.06.2003 р. / Пошукова система: «Верховна рада України: Законодавство» // zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi
2. Казакова Е.И. Толерантность – путь к развитию / Казакова Е.И. – СПб: Изд-во Ютас, 2007. – С. 24-36.
3. Обухова О.Е. Психологическое сопровождение профильной смены «Одаренные дети» / О.Е. Обухова // Одаренный ребенок. – 2003. – № 6. – С. 34-35.
4. Ожегов С.И. Словарь русского языка: Около 57 000 слов / Под ред. чл. корр. АН СССР Н.Ю. Шведовой. – 20-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз., 1988. – 750 с.
5. Система соціального і психолого-педагогічного супроводу дітей пільгових категорій / [авт. тексту О.І. Василькова, І.В. Родигіна, М.І. Гринчук та ін.] – Д.: ДонІППО Витоки, 2006. – 206 с.– (Навч.-метод. посіб.).

Чуйко О.М.

кандидат психологічних наук, доцент;

Гутич О.Ю.

бакалавр психології,

*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

АНАЛІЗ РІВНІВ СФОРМОВАНOSTІ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

В сучасних умовах актуалізується питання дослідження сформованості життєвої перспективи молодого людини, бачення нею картини власного майбутнього життя, не дивлячись на нестабільність суспільства в теперішньому. Наявність життєвої перспективи є необхідною умовою цілісності життєвого шляху людини, адже вона спрямовує її життя, надає йому повноти й осмисленості, дозволяє в найскладніший кризовий період себе реалізовувати.

В сучасній психології життєву перспективу розуміють як спосіб загального бачення особистістю свого майбутнього, як образ бажаного майбутнього, способи та плани його наближення. Життєві перспективи включають систему цінностей, цілей, планів, реалізація яких дозволяє зробити її життя найбільш ефективним. Життєві перспективи варто вивчати у зв'язку із часовими перспективами, які дозволяють розкрити орієнтацію особистості на минуле, теперішнє чи майбутнє, а також емоційне ставлення до кожного окремого періоду життя людини. При вивченні психологічних особливостей життєвих перспектив студентів в умовах суспільної нестабільності ми опирались на дослідження життєвих цілей та планів опитуваних, рівня сформованості осмисленості життя, наповненості життя, рівня сформованості життєвих цілей, ставлення до сучасної суспільної нестабільності, а також часові перспективи.

Для проведення дослідження обрано такі методики: «Опитувальник часової перспективи Зімбардо» [1], тест «Смисложиттєві орієнтації» [2], «Лінія життя», міні-твір про відношення до суспільної нестабільності.

У дослідженні взяло участь 42 опитуваних – студенти четвертого курсу філософського факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Результати дослідження дозволили проаналізувати рівні усвідомленості життя та рівні сформованості їх складових серед опитуваних. Зокрема, високий рівень усвідомленості життя виявлено у 9,54% опитуваних, середній рівень усвідомленості життя – 66,66% опитуваних, низький рівень усвідомленості життя – 23,8%.

Досліджено показники осмисленості життя опитуваних згідно методики: цілі у житті, процес життя, результативність життя, «локус контролю – Я», «Локус контролю – життя».

Рівень сформованості цілей у житті відображає наявність або відсутність в житті випробуваного цілей у майбутньому, які надають життю осмисленість, спрямованість і тимчасову перспективу. Серед опитуваних домінує середній рівень сформованості цілей у житті. Низький рівень характерний 19% опитуваним, високий рівень – 14,3%.

«Результативність життя» або задоволеність самореалізацією відображають оцінку пройденого відрізка життя, відчуття того, наскільки продуктивно і осмислено було прожито його частину. Серед опитуваних домінує середній рівень результативності життя – 83%. Виявлено 17% опитуваних із низьким рівнем результативності життя. Високий рівень даного показника не представлений.

Показник «Процес життя» або інтерес та емоційна насиченість життя говорить про те, чи сприймає випробовуваний процес свого життя як цікавий, емоційно насичений і наповнений змістом. Досліджено домінування середнього рівня процесу життя – 54,8% опитуваних. Високий рівень процесу життя представлений у 28,6% студентів, низький рівень – у 17%.

«Локус контролю – Я» (Я – господар життя) відповідає уявленню людини про себе як про сильну особистість, яка має достатню свободу вибору, щоб побудувати своє життя у відповідності зі своїми цілями і завданнями і уявленнями про його сенс або характеризує невіру в свої сили контролювати події власного життя. Високий рівень «локусу контролю – Я» характерний 35,7% опитуваних, низький рівень – 9,5% опитуваних. Серед студентів переважає середній рівень даного показника осмисленості життя – 54,8%.

Показник «Локус контролю – життя» або керованість життям означає або переконання людини в тому, що їй дано контролювати своє життя, вільно приймати рішення і втілювати їх у життя або фаталізм, переконаність у тому, що життя людини непідвладне

свідомому контролю, що свобода ілюзорна, і безглуздо що-небудь планувати на майбутнє. 26% опитуваних вірять в те, що вони контролюють власне життя, вільно приймають рішення, тобто мають високий рівень «локусу контролю – життя». Середній рівень притаманний 62% опитуваним. 12% студентів переконані у тому, що не можна впливати на хід життя, відповідно, неефективними є плани на майбутнє.

Досліджено часові перспективи опитуваних. Виявлено, що серед опитуваних домінує часова перспектива позитивного минулого (38,1%). Часова перспектива майбутнього характерна для 21,4% опитуваних. Часова перспектива негативного минулого представлена в 7,1% опитуваних, а часова перспектива фаталістичного теперішнього наявна у 4,8% опитуваних. Проаналізовано співвідношення рівнів сформованості осмисленості життя типів часової перспективи (див. табл. 1).

Таблиця 1

Співвідношення рівнів сформованості осмисленості життя та типів часової перспективи опитуваних

Рівні сформованості осмисленості життя	Кількість, %	Часові перспективи (ЧП) в межах певного рівня сформованості осмисленості життя				
		ЧП негативного минулого, %	ЧП позитивного минулого, %	ЧП гедоністичного теперішнього, %	ЧП фаталістичного теперішнього, %	ЧП майбутнього, %
Високий	9,5			25	25	50
Середній	66,7		42,8	28,5	3,5	25
Низький	23,8	30	40	30		

Згідно таблиці 1, високому рівню осмисленості життя характерні домінування часової перспективи майбутнього та однакова представленість часових перспектив гедоністичного та фаталістичного теперішнього. Високому рівню сформованості осмисленості життя не властива орієнтація на минуле.

Досліджено, що серед опитуваних із середнім рівнем сформованості осмисленості життя домінує часова перспектива позитивного минулого, представлені у меншій мірі часові перспективи гедоністичного теперішнього та майбутнього.

Виявлено незначний відсоток опитуваних із часовою перспективою фаталістичного теперішнього.

Серед опитуваних низького рівня сформованості осмисленості життя представлені майже в однаковій мірі часові перспективи позитивного минулого, негативного минулого та гедоністичного теперішнього. Не виявлено представленості часових перспектив фаталістичного теперішнього та майбутнього.

Виявлено, що у ставленні до майбутнього в респондентів поряд із невизначеністю та відчаєм знаходиться і надія на краще, віра та сподівання у позитиві зміни. В окресленні планів на майбутнє в опитуваних відзначається закінчення університету, працевлаштування, матеріальна забезпечення, сім'я, купівля нерухомості. У більшості відзначається негативне ставлення до існуючих подій у суспільстві: відчуття обманутості, несприятливе економічне становище, співпереживання, тривога, нейтральність, іноді – байдужість.

Отже, на основі результатів емпіричного дослідження висновки:

- серед опитуваних домінує середній рівень сформованості життєвих перспектив, виявлено опитуваних з низьким рівнем, незначну кількість опитуваних із високим рівнем;

- високий рівень сформованості життєвих перспектив співвідноситься із часовою перспективою майбутнього, відсутністю орієнтації на минуле, позитивним ставленням до майбутнього, не зважаючи на негативну оцінку сучасної ситуації суспільної нестабільності; середній рівень сформованості життєвих перспектив співвідноситься із часовими перспективами позитивного минулого та гедоністичного теперішнього, відсутністю орієнтації на негативне минуле, негативним ставленням до нестабільності суспільства в теперішньому та оптимістичним ставленням до майбутнього; низький рівень сформованості життєвих перспектив пов'язаний із домінуванням орієнтації на минуле, відсутністю часової перспективи майбутнього, негативним чи байдужим ставленням до сучасної суспільної нестабільності та домінуванням відчуття розгубленості й невизначеності щодо майбутнього;

- усі рівні сформованості життєвих перспектив не відображають чітких професійних планів, означення сфери професійної діяльності чи відповідності професійної самореалізації у обраній професії.

Список використаних джерел:

1. Зимбардо Ф. Дж. Опросник временной перспективы Зимбардо / Ф. Дж. Зимбардо // Википедия – свободная энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.studfiles.ru/preview/3302778/>.
2. Леонтьев Д. А. Тест «Смыслжизненные ориентации» / Д. А. Леонтьев // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://psycabi.net/testy/256-test-smyslozhiznennye-orientatsii-metodika-szhod-a-leontev>

ЮРИДИЧНА ТА ПОЛІТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Годебський Ю.В.

студент,

Науковий керівник: Алексєйчук В.І.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИ ПОТЕРПІЛОГО: РОЛЬ У ВИРІШЕННІ ЗАВДАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Особа потерпілого – це одна з центральних фігур кримінального провадження. Конкретні обставини, причини й умови злочину не можуть бути розкриті, якщо до уваги не береться особа потерпілого, оскільки часто злочинні дії обвинуваченого викликані неправомірними, необачними чи легковажними діями потерпілого. Його поведінка, яка належить до об'єктивної сторони складу злочину, може вплинути на вину обвинуваченого, а у разі необхідної оборони – виключати її. Від структури особи потерпілого та його поведінки, яка тісно пов'язана з особою і є її функцією, залежить здійснення злочинних намірів, активна оборона від злочинних посягань, оборона суспільних інтересів та ін. [1, с. 45].

Дослідження особи потерпілого можна розглядати за двома аспектами: 1) «статистичний» – вік, стать, національність, службовий статус та ін.; ці ознаки потрібно з'ясувати безпосередньо за вимогою закону, при цьому деякі з них можуть прямо вплинути на кваліфікацію злочину (наприклад, вік у статевих злочинах); 2) «динамічний» – поведінка потерпілого в період, який безпосередньо передував події злочину, і в період учинення злочину, зв'язок поведінки (віктимної) з учиненням злочину [2, с. 222].

Потерпілим є особа, якій злочином заподіяна моральна, фізична або майнова шкода. Тому його психологічні стани можуть визначатися «обвинувальним» ухилом, перебільшенням збитку і вини обвинуваченого. Почуття потерпілого можуть бути пов'язані з депресією, соромом, образою тощо. Багато потерпілих відчувають почуття тривоги, страху перед можливою помстою злочинця.

У механізмі злочину існує взаємозв'язок злочинця і жертви (потерпілого), певна вибірковість з боку винного. Психологія конфлікту злочинець – жертва може набувати різних форм. Причому жертва злочину до злочинної події характеризується тією або іншою поведінкою. Залежно від ролі потерпілого (жертви) у ході реалізації злочинного наміру розрізняють кілька видів типової поведінки з боку жертви злочину: позитивна, нейтральна, провокуюча. Позитивна поведінка – це поведінка, спрямована на запобігання конфліктній ситуації, на припинення злочину і затримання злочинця (соціально позитивна поведінка). Нейтральною називається поведінка, що не сприяє вчиненню злочину, але і не перешкоджає йому (байдужа поведінка). Провокуюча поведінка – така поведінка з боку жертви злочину, що створює реальну можливість, сприяє реалізації злочинного наміру (характером, тривалістю й інтенсивністю). Провокуюча поведінка стає причиною вчинення злочинного акту або сприятливо впливає на формування злочинного наміру. Провокуючу поведінку іноді іменують негативною. Провокуюча поведінка жертви сприяє виникненню у злочинця негативних емоційних станів (агресивності, гніву, озлоблення тощо), що викликають вчинення вбивств, нанесення тяжких тілесних ушкоджень та ін. Так, систематичні приниження й образи можуть викликати емоції гніву, у результаті яких будуть заподіяні тілесні ушкодження кривднику. Провокуючою поведінкою є легковажні або аморальні дії потерпілої (розпусність відносин, демонстрація сексуальної доступності й ін.) при зґвалтуваннях [1, с. 46].

Таким чином, можна зазначити, що психологічні особливості поведінки особи потерпілого є дуже актуальними і потребують всебічного дослідження, адже це сприяє вирішенню певного кола завдань, зокрема, щодо більш правильної кваліфікації злочину, глибокому дослідженню причин і умов, усебічному та повному розслідуванню кримінальних проваджень, виявленню нових доказів.

Посилаючись на дослідження науковців, варто зазначити, що поведінка потерпілого в момент учинення злочину залежить від: впливу зовнішнього середовища, у цьому випадку – злочинного нападу чи іншого впливу; індивідуальних особливостей особи. Ці особливості особи характеризуються типом вищої нервової діяльності потерпілого, рисами його характеру та ін. Життєвий досвід має важливе значення в поведінці потерпілого у справах про статеві злочини, злочини на транспорті, у галузі порушення правил техніки безпеки. На поведінку потерпілого суттєво впливає

правосвідомість: знання закону, своїх прав надає додаткові можливості під час захисту від злочинного нападу, створює впевненість у правоті дій, які перешкоджають злочинному посяганню. Взаємозв'язок і взаємозумовленість особи та негативної поведінки потерпілого до злочину, динаміку психологічного механізму їх розвитку можна певною мірою простежити на прикладі вияву деяких установлених дослідженнями морально-психологічних рис у частини потерпілих від убивств, заподіяння тілесних ушкоджень і зґвалтувань, учинення яких провокували потерпілі. Домінуючими щодо сталості й значущості у структурі морально-психологічного складу потерпілих були такі якості, як агресія, деспотизм стосовно близьких, схильність до вживання алкоголю, статева розпущеність, нерозбірливість у виборі знайомих, наприклад, унаслідок схильності до веселих розваг при невиправданій обставинами довірливості. Більшість з них зумовлюють вчинення різноманітних за характером злочинів [2, с. 223].

Варто зазначити, що для уникнення помилок у показаннях потерпілого важливо враховувати особливості сприйняття ним у момент учинення злочину обставин справи, особистості злочинця. Експериментально доведено, що почуття страху, гніву, сорому, образи та інші, які відчуває потерпілий, можуть сприяти викривленню сприйняття, звужуючи його обсяг, призвести до неправильного оцінювання низки фактів, ознак, деталей. Під час фізіологічного афекту, який часто трапляється в результаті злочинного посягання на особу, в потерпілого затрудняється самоконтроль, правильне оцінювання своїх дій, погіршується сприйняття реальної обстановки. У подібних станах потерпілий може помилятися, оцінюючи фізичні дані злочинця, кількість злочинців, характер дій нападаючих. Однак сильні переживання, яких зазнає потерпілий у момент учинення над ним злочину, часто роблять їх сприйняття більш глибоким, яскравим, надають можливість надовго запам'ятати багато, навіть незначних, деталей події, деталі зовнішності злочинця.

Таким чином, можна зазначити, що вивченню особи потерпілого відводиться важливе місце в дослідженні самого злочину, адже психологічні особливості особи потерпілого є базисом для подальшого виховання в потенційних потерпілих морально-вольових якостей, які були б достатнім захистом від злочинного посягання.

Список використаних джерел:

1. Шепітько В. Ю. Психологія судової діяльності: Навч. посібник. – Х.: Право, 2006. – 160 с.
2. Психологічні особливості особистості потерпілого у кримінальному процесі / О. К. Черновський // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 220-225.

Позняк Т.Р.

студентка,

Науковий керівник: Алексєйчук В.І.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

ПСИХОЛОГІЯ ПЕРЕХРЕСНОГО ДОПИТУ

У змагальному процесі допит у суді – це один з найважливіших засобів дослідження доказів. Допит у суді – складний процес спілкування між особами. Таке спілкування здійснюється гласно, відкрито. У психологічному плані допит являє собою інформаційно-психологічне спілкування осіб. Це процес обміну інформацією, процес взаємодії, взаємосприйняття учасників. Допит у суді має певні особливості. Як такі можуть бути названі: 1) розширене коло учасників судового допиту; 2) ускладнений інформаційний обмін між учасниками допиту; 3) особлива роль судді як регулятора інформаційного обміну; 4) повторюваність показань, що повідомляються (повторне відтворення); 5) змагальний характер судового допиту; 6) складність рефлексивного управління учасниками судового допиту; 7) гласність, відкритість; допит веде не одна особа, а ряд учасників процесу. Допит у суді складається з двох основних частин: 1) вільної розповіді допитуваного; 2) відповідей допитуваного на запитання суддів (судді), прокурора, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача та їхніх представників, захисника. Такий порядок є оптимальним, оскільки вільна розповідь сприяє повному відтворенню обставин, дозволяє послідовно викладати певні відомості. Коли допитуваний не може вільно повідомити про обставини справи, допит відбувається лише у формі постановки запитань [1, с. 94].

Перехресний допит є специфічним видом судового допиту. Стосовно його сутності серед науковців немає одностайної думки. Так, на думку одних науковців, перехресний допит свідка зводиться до допиту свідка сторонами з приводу одних і тих саме обставин. Кожний учасник судового розгляду має право ставити свідкові додаткові запитання для з'ясування або доповнення відповідей, даних на запитання інших осіб. Інші ж під перехресним допитом розуміють такий допит, за якого учасники судового розгляду можуть по чергово задавати одній і тій самій особі питання щодо будь-яких епізодів (фрагментів) його показань, з метою їх уточнення, доповнення та перевірки.

Варто зазначити, що перехресний допит вважається основним способом перевірки показань свідка, під час якого сторони кримінального провадження мають право ставити свідку запитання щодо: а) його можливості сприймати факти про які він дає показання; б) інших обставин, які можуть мати значення для оцінки достовірності показань свідка; в) попередніх показань, які не узгоджуються із його щойно наданими показаннями тощо [2, с. 89].

Науковці слушно наголошують на високих пізнавальних можливостях перехресного допиту. Проте, перехресний допит, як правило, характеризується досить високим психологічним навантаженням. Він відчутно впливає на психіку свідка, що заважає йому адекватно сприймати запитання та критично ставитися до своїх показань. Неодноразове з'ясування однієї і тієї ж обставини з цих причин може призвести до навіювання, сумнівів свідка у правильності його показань, а звідси – до зміни ним показань на угоду тій стороні, що допитує. Тому головуючий повинен ретельно стежити за правильністю перехресного допиту, не допускати виходу його за межі коректності [3, с. 69].

Тактико-психологічні особливості перехресного допиту включають в себе: 1) визначення підстав для перехресного допиту, його предмета і меж. Або інакше – вибір мети і розробка завдань; 2) оцінка ризиків; 3) підготовка до допиту: вивчення матеріалів справи, вивчення фактичних обставин, вивчення особистості людини, стосовно якої передбачається проведення перехресного допиту; 4) попередня робота з судовою аудиторією: вивчення особистості суддів; отримання відомостей про юристів, які беруть участь у справі; 5) складання попереднього плану допиту; 6) уважне сприйняття, аналіз і фіксація показань під час прямого допиту; 2) підготовка (вже під час судового розгляду) до проведення

перехресного допиту; 8) проведення перехресного допиту (реалізація тактичного задуму) [1, с. 96].

Під час проведення перехресного допиту необхідно зважати на психологічні особливості допитуваного. У ході перехресного допиту зазвичай ставляться уточнюючі, деталізуючі запитання. У той же час не рекомендується задавати питання самоочевидні, безперечно встановлені, а також ті, що мають двозначний характер і збивають допитуваного з пантелику. В умовах перехресного допиту виникає більше можливостей для використання психологічного впливу на допитувану особу, адже цей вид процесуального спілкування відбувається в особливому режимі. Як стверджує Зейкан Я.П., щоб бути впевненим у тому, що свідок не дасть відповідь, яка є небажаною, необхідно розкласти предмет дослідження на базові складові частини і кожним питанням охоплювати рівно стільки у предметі дослідження, скільки буде достатньо для допитуваного дати просту і пряму відповідь. Найбільш поширеним методом контролю свідка є постановка йому питань, які вимагають відповіді тільки «так» чи «ні». Таким шляхом особа, що веде перехресний допит, з одного боку, передає всю інформацію свідкові і суду, а з іншого, пропонуючи свідкові відповідати в позитивній або негативній формі, жорстко контролює його. Хоч і не позбавляє його вибору, демонструючи об'єктивність. Запитання повинні бути лаконічними, але разом з тим, завжди потрібно забезпечувати інформаційну насиченість запитання [4, с. 62].

Отже, перехресний допит – один з найважливіших засобів дослідження доказів, адже з його допомогою перевіряється здатність свідка сприймати факти, про які він дає показання, що в свою чергу має велике значення для оцінки достовірності показань свідка. Проведення перехресного допиту – це складна аналітична робота, яка вимагає від особи, яка проводить допит високої майстерності та професіоналізму, адже для того щоб отримати необхідну відповідь від свідка, потрібно правильно поставити запитання з урахуванням психологічних особливостей допитуваного.

Список використаних джерел:

1. Шепітько В. Ю. Психологія судової діяльності: Навч. посібник. – Х.: Право, 2006. – 160 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 2 / Є. М. Блажівський, Ю. М. Грошевий,

Ю. М. Дьомін та ін.; за заг. редакцією В. Я. Тація, А. В. Портнова – Х.: Право, 2012. – 664 с.

3. Особливості проведення прямого та перехресного судового допиту свідків і потерпілих / О. Ю. Костюченко // Вісник кримінального судочинства. – 2015. – № 1. – С. 66-73.

4. Зейкан Я. П. Методика перехресного допиту в суді / Я. П. Зейкан. – Х.: Фактор, 2016. – 192 с.

Соколенко А.С.

студентка,

Науковий керівник: Алексєйчук В.І.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

ПРИЙОМИ АКТИВІЗАЦІЇ ПАМ'ЯТІ ЖІНОК, ПОТЕРПІЛИХ ВІД НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Поширеним способом отримання доказів у кримінальному провадженні є допит. Однак питання активізації пам'яті жінок, потерпілих від насильницьких злочинів під час проведення допиту не знайшли належного відображення у наукових дослідженнях. Тому існує нагальна потреба в удосконаленні існуючих і розробці нових прийомів активізації пам'яті даної категорії осіб.

Слід зазначити, успішність проведення допитів у ході досудового розслідування безпосередньо забезпечується майстерністю слідчого ефективно спілкуватися з допитуваними.

В.Л. Васильєв слушно зауважує, що свідчення потерпілого відрізняються від показань свідків: вони не тільки джерело доказів, але й засіб захисту його інтересів [1, с. 373].

Повною мірою психологічний процес спілкування проявляється під час допиту постраждалої особи від насильницького злочину, що пов'язано з їх соціальною, особистісною і ситуаційною адаптацією [2, с. 629].

Слід акцентувати увагу на тому, що потерпілі-жінки на момент допиту часто знаходяться у стані розгубленості чи під впливом страху від заподіяного насильства, погроз з боку злочинця, засудження з боку родичів тощо. Тому вибір та застосування

конкретних тактичних прийомів активізації пам'яті потерпілих, подолання та нейтралізації протидії встановленню об'єктивної істини значною мірою залежить не тільки від особистісних рис, але й від адаптації потерпілої до обстановки допиту. Зважаючи на це, зазначає В.Л. Васильєв, слідчому дуже важливо встановити психологічний контакт з потерпілим, з огляду на його психічний стан та індивідуальні особливості, і таким чином забезпечити повноту і точність показань [1, с. 375].

Взаємний обмін інформацією, який відбувається при цьому, психологічний вплив слідчого на допитувану, сукупність застосовуваних тактичних прийомів мають певні особливості, обумовлені психологічними особливостями особистості допитуваної, її психічним станом, специфікою вчиненого відносно неї злочину, характером і тяжкістю заподіяної шкоди.

Т.П. Матюшкова зазначає, що у кримінальній та післякримінальній (у деяких випадках і у передкримінальній) ситуаціях жертва злочину, як правило, знаходиться у стані підвищеної емоційної напруги. Це впливає не лише на її поведінку, а й на сприйняття, мислення, пам'ять та інші життєво важливі функції. Зазначені обставини формують у потерпілих особливі психічні стани, які залежить від різних обставин.

Водночас, психічний стан потерпілих-жінок від насильницьких злочинів не є однозначним. Так, у післякримінальній ситуації, за даними психологів, потерпіла може відчувати і повний спокій чи радість, наприклад, від того, що залишилась живою. Зазначені відчуття асоціюються з впевненістю у собі, відчуттям здатності подолати життєві перешкоди. Такий психічний стан потерпілих-жінок від насильницьких злочинів позитивно впливає на формування їх показань [4, с. 107].

Аналіз слідчої і судової практики свідчить, що при вчиненні насильницьких злочинів відносно жертв застосовується фізичне і психічне насильство. Неодноразові й тривалі його прояви негативно впливають на психіку потерпілої, викликаючи певні психологічні зміни. Останні обумовлюють не лише нездатність потерпілої чинити дієвий опір злочинцю, а й давати правдиві і повні показання. Зазначене вимагає від слідчого застосування тактичних прийомів психологічного впливу на жінок, потерпілих від насильницьких злочинів, при спілкуванні з ними під час допиту. Метою правомірного психологічного впливу на допитуваних є таке втручання у їх внутрішні психічні процеси, що сформує правильну

позицію і лінію поведінки допитуваних при допиті, сприятиме активізації їх пам'яті [2, с. 630].

До тактико-психологічних прийомів, що сприяють актуалізації в пам'яті забутого, належать прийоми, спрямовані на збудження у допитуваного асоціативних зв'язків, які викликають спогади.

В.О. Коновалова та В.Ю. Шепітько до прийомів, що актуалізують у пам'яті забуте, незалежно від того, який характер має запам'ятовування (довільний чи мимовільний), відносять пред'явлення речових і оголошення письмових доказів, що сприяють збудженню асоціативних зв'язків і оживляють у пам'яті допитуваного запам'ятоване.

Окрім цього, до способів психологічного впливу, що використовуються для актуалізації забутого, також належать і допит на місці події, що переслідує мету активізації спогадів у зв'язку з повторним сприйняттям обстановки, в якій спостерігалася подія [3, с. 101]. Проте, це може призвести до того, що у осіб з нестійкою психікою таке пригадування може викликати стресові ситуації.

Дієвими прийомами активізації пам'яті жінок, потерпілих від насильницьких злочинів, окрім вищенаведених, є постановка запитань, що нагадують, уточнюють, деталізують і виражені у формі прохання, розумового завдання, анкети, у тому числі з послідовним підведенням до запитання, яке необхідне з'ясувати [2, с. 630]. Позитивний ефект у пригадуванні забутого дає постановка запитань у хронологічній чи логічній послідовності про обставини, що передували події злочину або настали за нею [3, с. 101].

Слід зазначити, що при допиті слідчому доцільно враховувати те, у мотивах поведінки жінок переважають емоційні фактори, у зв'язку з чим ефективними є тактичні прийоми, що сприятимуть їх адаптації до обстановки допиту, усуненню небажаних емоцій та станів психічної діяльності.

У науковій літературі наголошено на необхідності починати допит із бесід на теми, які безпосередньо не стосуються предмету допиту, використовуючи дані, отримані при криміналістичному вивченні особистості потерпілої; спостерігати за невербальними проявами (мімікою, жестами, поведінкою) потерпілої; оперативно корегувати власну діяльність, особливу увагу приділяти не лише змісту власних реплік, оцінок, але й інтонації, тональності їх висловлення.

Слідчому, який проводить допит, поряд з цим, необхідно також застосовувати тактико-психологічні прийоми активного

вислуховування. Тобто, проговорювати, повторювати висловлювання допитуваної; відтворювати показання допитуваної у скороченому вигляді, коротко формулюючи суттєві обставини викладеного; розвивати показання потерпілої, виводячи із них логічні наслідки; використовувати ті еталони невербальної поведінки, які демонструють установку слідчого на співробітництво, довіру, рівнозначність, повагу до потерпілої.

Отже, під час допиту жінок, потерпілих від насильницьких злочинів, необхідно враховувати психологічні особливості особистості допитуваних, специфіку вчинених відносно них злочинів, характер і тяжкість заподіяної шкоди. Застосування прийомів активізації пам'яті даної категорії осіб, таких як прийомів активного вислуховування; прийомів, що сприяють адаптації потерпілої до обстановки допиту, попередженню чи усуненню небажаних психічних станів у потерпілих під час їх допиту, встановленню комунікативного і психологічного контакту, взаємопорозумінню з потерпілою; прийомів, які стимулюють у потерпілої установку на необхідність дати правдиві показання тощо, сприятиме успішному проведенню допиту.

Список використаних джерел:

1. Васильев В. Л. Юридическая психология: Учебник для вузов. 6-е изд. – СПб.: Питер, 2009. – 608 с.
2. Матюшкова Т. П. Прийоми активізації пам'яті жінок, потерпілих від насильницьких злочинів [Електронний ресурс] / Т. П. Матюшкова // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 629–632. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11mtpvnz.pdf>.
3. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2008. – 240 с.
4. Матюшкова Т. П. Психічні стани потерпілих-жінок від насильницьких злочинів як основа формування їхніх показань / Т. П. Матюшкова // Вісник Харківськ. нац. ун- ту внутр. справ. – 2007. – № 37. – С. 104–109.

ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

Давидова О.В.

стажист-дослідник;

Науковий керівник: Лушин П.В.

доктор психологічних наук, професор,

Університет менеджменту освіти

Національної академії педагогічних наук України

ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПЕДАГОГІЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ З ПАРАМЕТРАМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

На думку багатьох дослідників стереотипи виконують функцію оперативної побудови образу та інтерпретації складного соціального об'єкту навіть людині, яка не має багажу соціального досвіду, дозволяють підвищити її адаптивність в звичайних ситуаціях. Наукове розуміння стереотипів у вимірі позитивно/негативної носить досить протирічний характер. Досі немає однозначної думки відносно негативної чи позитивної їх змістовної загрузки, проте, відзначається й конструктивна роль стереотипів та механізмів стереотипізації.

У педагогічній психології розглядають стереотипи та механізми стереотипізації з одного боку як ті, що забезпечують початкову орієнтацію в спілкуванні з учнями, служать засобом накопичення індивідуального педагогічного досвіду, професійної майстерності, та з іншого – в контексті негативної їх змістовної нагрузки, що обмежує педагогічний кругозір. Вчені, здебільшого, сходяться на ірраціональних проявах стереотипів у системі «вчитель-учень». Вважається, що форми проявів педагогічних стереотипів, які детерміновані освітнім середовищем та включають шаблонні підходи до дітей на базі застарілої методології, не завжди припускають інші альтернативи, обмежують розвиток.

На наш погляд, в умовах сьогодення, навчальна взаємодія в освітньому середовищі наповнює цю діяльність різноманітними протиріччями, які сприяють трансформації різного роду педагогічних стереотипів.

Названа проблема набуває теоретичної та практичної значущості, особливо в «перехідних» умовах суспільних трансформацій, коли нова педагогічна реальність включає ситуації невизначеності, малоструктурованості.

Мета дослідження – проаналізувати взаємозв'язки параметрів педагогічної компетентності вчителів з тенденціями до стереотипізації в форматі багатовимірної моделі, визначити вплив стереотипів на професійну педагогічну діяльність.

Емпіричне дослідження стереотипів у педагогічній діяльності вчителя було здійснено в період 2014-2016рр. В дослідженні взяли участь педагоги навчальних закладів № 1, № 7, № 10, № 12, № 16, № 17, № 19, № 22, № 25, № 28, № 30, № 31 міста Кременчука Полтавської області. Загальна кількість учасників дослідження склала 205 осіб.

В ході емпіричного дослідження нами було використано методику «Шкала «Ефективності педагогічного стилю» Н. Амінова, Н. Шеліхової. Мірою збалансованості методик «підкріплення» в процесі дидактичної комунікації (субшкали ЕП – НЕП ефективного/неефективного підкріплення) виступає емпірична міра асиметрії (шкала АС) [1], яка є вагомою при навчальній взаємодії. Середній об'єм вибірки ($30 \leq N \leq 205$) вчителів дозволив визначити нормативні показники розвитку для шкали (АС). Застосовуючи нормальний закон розподілу [2] для шкали (АС) нами встановлено різнорівневі групи та проаналізовано характеристики дидактичного комунікативного компоненту педагогів, орієнтованого на розвиток та орієнтованого на результат. У стилі педагогічної діяльності, орієнтованої на розвиток вирішальне значення мають інструментальні здібності, оскільки в їх структурі домінує спеціальний емоційний ресурс супротиву щодо синдрому «емоційного згорання» на рівні нервової системи, а успішну педагогічну діяльність, зорієнтовану на результат (характерніша для вчителів-предметників) забезпечують термінальні здібності. Такі здібності накладають відбиток на професійний стиль, виступають критерієм не тільки спеціалізації, але й педагогічної майстерності [1, с. 26-28].

На основі сформованих двох характеристик груп (за характером дидактичної підкріплення та за тенденціями до стереотипізації), які ми позначили: 4 (++++) – дуже високий рівень стереотипізації; 3 (+++-) – високий рівень стереотипізації; 2 (++) – помірний рівень стереотипізації; 1/0 (+---), (----) – низький рівень, нами було

виділено 12 портретів, що являють собою типологічні особливості взаємодії механізмів стереотипізації та педагогічного стилю, відображають динаміку педагогічної взаємодії та проливають світло на процесуально-динамічну суть досліджуваного нами явища.

Завдання відслідкувати комплексні зв'язку між параметрами педагогічної компетентності спонукали нас до побудови багатовимірної моделі дослідження. Відповідний аналіз ми здійснили через призму параметрів педагогічної компетентності за методикою «Психологічний портрет учителя» Г. Резапкіної, З. Резапкіної [4]. В якості інструменту для порівняльного аналізу використано – U-критерій Манна-Уїтні для незалежних вибірок [2].

Запропонована нами багатовимірною моделю дослідження оптимально відзеркалює взаємозв'язки системи та її властивості утворення рівнів стереотипізованих соціальних уявлень [5], що, відповідно до нашої логіки, є механізмом трансформації стереотипів по синкретичному механізму «перехідних форм» [3] та, по суті, обумовлюється процесами соціальної та особистої самоорганізації, самоврядування, саморегуляції, самопомоги та саморозвитку.

Таким чином, проведений аналіз емпіричних даних спонукає нас до усвідомлення необхідності контекстуального розуміння ролі стереотипів у професійній педагогічній діяльності, спрямовує в русло перегляду та оцінки їх наявного трансформаційного ресурсу на шляху до змін. Важливим у цьому процесі є розвиток у педагогів механізмів соціально-психологічної толерантності, як здатності до постійної реконструкції підстав власної життєдіяльності [3].

Список використаних джерел:

1. Аминов Н. А. Диагностика педагогических способностей / Н. А. Аминов [под общ. ред. М. Р. Гинзбурга]. – М.: Институт практической психологии. – Воронеж: МОДЭК, 1997. – 80 с.
2. Годфруа Ж. Что такое психология: В 2-х т. Изд. 3-е, стереотипное. Т. 2: Пер. с франц. / Годфруа Ж. – М.: «Мир», 2004. – 376 с., ил.
3. Лушин П. В. Личностные изменения как процесс: теория и практика / П. В. Лушин. – Одесса: Аспект, 2005. – 334 с.
4. Резапкина Г. В., Резапкина З. В. Психологический портрет учителя: опыт самодиагностики / Г. В. Резапкина., З. В. Резапкина // Психология и школа. – 2009. – № 1.
5. Речкин Н. С. Стереотипы и процессы стереотипизации в социальных системах: на примере систем школьного образования: дис. ... д-ра филос. наук: 09.00.08 / Н. С. Речкин. – Ростов н/Д, 2006. – 334 с.

Захарчук Т.М.

аспірант,

Національний університет «Острозька академія»

ЗНАЧИМІСТЬ МЕТАКОГНІТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ В ПІЗНАВАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Сучасні вимоги освіти визначають необхідність спрямованості особистості на когнітивний розвиток, що дозволяють ефективніше опрацювати інформацію та виконувати різної складності завдання. Проте, за дослідженнями останніх років люди часто мають хибні уявлення про те, на скільки вони обізнані та компетентні у вирішенні тих чи інших завдань. Саме тому важливу роль відіграють метакогнітивні здібності, що забезпечують організацію і контроль пізнавальної діяльності необхідних при вирішенні будь-яких інтелектуальних завдань. Останнім часом у науці все частіше з'являється поняття «метакогнітивні здібності» – здібності, пов'язані не тільки з обробкою інформації, а й зі сприйманням самих когніцій (процес, за допомогою якого відбувається обробка інформації нашою свідомістю) [2].

Метакогнітивні здібності (лат. meta – зверху, над, cognitio – пізнання, вивчення, усвідомлення) – особистісні здібності до «усвідомлення» стратегій і методів когнітивності. Когнітивність – термін, що позначає здатність до розумового сприйняття і переробки зовнішньої інформації.

Вивченням метакогнітивних здібностей займалися такі вчені як А. Браун, Дж. Вілсон, А.В. Карпов, М.А. Холодна, Дж. Флейвелл та інші. Однак про особливості та структуру метакогнітивних здібностей відомо мало. На даний час важливим завданням освіти зокрема початкової є формування у людини здатності самостійно організувати свою пізнавальну діяльність.

На думку Дж. Флейвела розвиток метакогнітивної здібності відбувається в період середнього дитинства, коли у особистості, завдяки розвитку саморегуляції здійснюється планування власних дій, прийняття рішення й вибір ефективних стратегій щодо здійснення рішення при виконанні поставлених завдань. Формування та розвиток метакогнітивної здібності веде до метапізнання особистості, що визначається як поточний самоконтроль за своїми психічними процесами, знаннями, цілями й діями. Метапізнання включає такі вміння як: здатність до рефлексії,

до формування стратегій активності, планування особистістю власної діяльності. Виникаючи у дитини приблизно у 6 років, метапізнання найбільш повно проявляється у 8-10 років, продовжуючи розвиватися протягом усього середнього дитинства, підліткового і юнацького віку [8].

А.В. Карпов та І.М. Скитяєва вважають, однією із основних проблем метакогнітивізму є проблема здатності суб'єкта до метапізнання та само сприймання. Вважається, що метакогнітивно здібна людина, здатна до сприйняття себе такою, що може ефективно вирішувати численну кількість завдань на основі попереднього досвіду за допомогою наявних стратегій. Дослідники стверджують, що найважливішими складовими меткогнітивного досвіду суб'єкта є самооцінка, що тісно пов'язана з показниками навчальної успішності та самоуправління пізнанням. Самооцінні компоненти складаються з рефлексивного знання суб'єкта про свої предметні знання і когнітивні здібності, афективні стани які супроводжують процес пізнання, мотиваційні особливості, а також індивідуальні та стильові параметри навчання. Ці знання дають відповідь на питання, що суб'єкт знає, як він мислить, як і чому використовує різні стратегії та конкретні знання, а також які почуття у нього під час цієї діяльності виникають. Самоуправління пізнанням зачіпає так зване «мета пізнання в дії», тобто його власне процесуальний акт, до складу якого входять знання про власні прийоми та стратегії організації та управління процесом пізнання і вирішення теоретичних та практичних задач [3].

А. Браун визначає метапізнання як знання про свої власні знання. Варто звернути увагу на дослідження А. Браун стосовно метапізнання. Згідно з висновками досліджень, метапізнання включає в себе дві великі категорії: знання про пізнання, тобто сукупність видів діяльності, які включають в себе усвідомлену рефлексію над когнітивними діями і здібностями та регуляцію пізнання, тобто сукупність видів діяльності, які потребують механізмів саморегуляції. Також А. Браун досліджуючи процеси мислення, виділяє в якості основних його функцій контроль за процесами самого мислення, їх планування, регуляцію та погодження. Ці процеси з'являються і функціонують в свідомій діяльності в залежності від складності завдань і специфіки мотивації індивіда на його вирішення [1].

Дж. Вілсон, у свою чергу, виділяє три компоненти метапізнання: метакогнітивну обізнаність – знання суб'єкта про особисті стратегії

навчання; метакогнітивну оцінку – судження про свої інтелектуальні можливості й обмеження, їх необхідність у конкретній ситуації; метакогнітивну регуляцію, яка проявляється у модифікації суб'єктом свого мислення [7].

Однією з найважливіших концепцій метакогнітивних здібностей у психології є концепція інтелекту М.А. Холодної. Вона визначає метакогнітивний досвід людини, як основу регулюючих ефектів у роботі інтелекту, до складу якого входять чотири типи ментальних структур, що забезпечують різні форми саморегуляції інтелектуальної діяльності: мимовільний інтелектуальний контроль, що забезпечують когнітивні стилі; довільний інтелектуальний контроль – здібності, спрямовані на постановку цілей, визначення способів їх досягнення, послідовності дій та контроль результатів; метакогнітивна усвідомленість – рівень і тип інтроспективних уявлень людини щодо своїх індивідуальних інтелектуальних можливостей; відкрита пізнавальна позиція – варіативність суб'єктивних способів сприйняття й осмислення подій [5; 6].

Р. Стернберг в «ієрархічній моделі інтелекту» також виділяє певні метакомпоненти. Метакомпоненти – процеси управління і регулювання поточної обробки інформації, до яких відносяться: визнання існування проблеми; її усвідомлення та обрання можливих рішень; вибір стратегії; вибір ментальної репрезентації; розподіл існуючих ресурсів; контроль за процесом вирішення задачі; оцінка ефективності результату. У теорії Р. Стернберга метакомпоненти виявляються вищими компонентами і регулюють компоненти виконання і набуття знань [9]. Однією з новітніх концепцій метакогнітивних здібностей є концепція Т.Е. Чернокової. Під метапізнанням вона розуміє сукупність знань суб'єкта стосовно пізнавальної діяльності взагалі й особливостей пізнання, а також щодо психічних процесів, які забезпечують саморегуляцію пізнавальної діяльності. Науковець включає у структуру метапізнання наступні компоненти: цілепокладання, програмування дій та контроль дій [7].

Слід зазначити, що в ранніх роботах по метапізнанню виділялось тільки два рівня організації процесу переробки інформації – «об'єктивний» і «метарівень», а також два мета процеси – «контроль» і «моніторинг». На даний час все більшої популярності серед дослідників набирає теорія багаторівневої переробки інформації. В тому числі в експериментах по дослідженню процесу когнітивного моніторингу було встановлено,

що на метарівні узагальнюється не лише інформація, яка походить від об'єктивного рівня, але і данні які є результатом аналізу внутрішньооб'єктних якостей і відношень.

Поняття «метакогнітивні здібності» вивчено досить широко, однак, на даний момент немає чіткого уявлення про структуру та зміст метакогніцій. Важливо відзначити, що для детальнішого розуміння даного концепту варто підкреслити сукупність двох найважливіших компонентів метакогнітивних здібностей: особистісні якості індивідуума та його здатність до контролю і регуляції інтелектуальної діяльності [1].

Список використаних джерел:

1. Зотова В.А.К вопросу о структуре метакогнитивных способностей. Перспектива – 2013: материалы Международной научной конференции студентов, аспирантов и молодых учёных. – Т. I. – Нальчик: Каб.-Балк. ун-т, 2013. – 413 с.
2. Зотова В.А. Метакогнитивные способности: анализ концепций: http://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2013/2233/54600_e297.pdf
3. Карпов А.В. Психология метакогнитивных процессов личности / А.В. Карпов, И.М. Скитязева. – М.: Изд-во «Институт психологи РАН», 2005. – 352 с.
4. Попчук М.А. Теоретичні аспекти дослідження метапам'яті в контексті метапізнання особистості. Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». Тематичний випуск «Актуальні проблеми когнітивної психології» – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. – Вип. 20. – 336 с.
5. Холодная М.А. Психология интеллекта: парадоксы исследования. 2-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Питер, 2002. – 272 с.
6. Чернокова Т.Е. Метакогнитивная психология: проблема предмета исследования // Педагогика. 2011. № 3. – С. 155-158.
7. Чернокова Т.Е. Проблема классификации метакогнитивных процессов: http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Psihologia/7_106695.doc.htm
8. Flavell J.H., Wellman H.M. Metamemory / In: Kail R.V. and Hag-en G.W. (Eds.) // Perspectives on the development of memory and cognition. – Hillsdale, N. Y.: Erlbaum, 1977. – P. 3-34.
9. Sternberg R.J. The Triarchic Mind: A New Theory of Human Intelligence: <http://www.indiana.edu/~intell/sternberg.shtml>

Лапченко І.О.

*кандидат психологічних наук, доцент,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА В ОСВІТІ: СУТНІСТЬ І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

Сучасна система освіти спрямована на демократизацію, гуманізацію та забезпечення особистісного розвитку дитини, що обумовлює засвоєння вчителем способів професійної діяльності в гуманітарній парадигмі. Цей процес пов'язаний з необхідністю усвідомленого прийняття особистісно орієнтованого підходу, зміни ціннісних установок. Тому концепція психологічної (гуманітарної) експертизи освіти може стати підґрунтям організації системно-комплексної діагностики цього процесу.

Гуманітарна експертиза як особливий вид систематично організованої діяльності, спрямованої на прогнозування розвитку людського потенціалу, за останні десятиліття стає об'єктом дослідження багатьох вчених (І. Ашмарін і Б. Юдін, А. Гірник, Ю. Іщенко, В. Кізіма, В. Луков, Ф. Нежметдинова, А. Рубцов, Ю. Саєнко, Г. Скирбекк, С. Таранова, А. Хараш та ін.). Специфіку і особливості психологічної (гуманітарної) експертизи в просторі освіти розкривають у своїх дослідженнях С. Братченко, С. Дерябо, Д. Іванов, О. Касьянова, О. Коваль і І. Макарчук, Г. Мкртичян, О. Тубельський тощо.

Психологічна експертиза в освіті – це особливий спосіб вивчення інноваційних явищ і процесів, що має за мету знаходження в них потенціалу розвитку. Відмінними особливостями експертизи в освіті виступають використання гуманітарної методології пізнання; гнучкість у застосуванні конкретних методів та засобів вивчення; практико орієнтований характер дослідження; розвивальна спрямованість. Одне з ключових питань теоретичного осмислення суті експертизи в освіті – це питання про її об'єкт і предмет, цілі, основні функції та завдання. На думку Г. Мкртичяна та О. Тубельського, об'єкти експертизи в освіті найчастіше виділяються емпірично, виходячи з реальної експертної практики [4, 6]. Існує думка, що об'єктом експертизи може і повинна бути вся педагогічна сфера в цілому за умови наявності в ній інноваційних явищ і процесів. Зокрема, в роботі С. Братченка здійснена спроба

систематизації об'єктів експертизи, в основу якої покладено уявлення про те, що в якості об'єктів гуманітарної експертизи можуть виступати елементи педагогічної системи: ті, хто навчаються (учні, студенти), викладачі, навчально-виховний процес, уклад життя навчального закладу, середовище і оточення [1].

Г. Мкртичян наголошує, що метою експертизи в освіті може бути: оцінка відповідності навчальних програм до тих психологічних і дидактичних вимог, які висуваються; оцінка ефективності авторських і експериментальних програм, освітніх технологій і систем; оцінка готовності кадрового потенціалу до роботи в даних умовах і за відповідними технологіями; оцінка відповідності адміністративно-управлінської діяльності нормативним документам; оцінка рівня розвитку здібностей людей, що навчаються. О. Коваль і І. Макаручук метою експертизи називають оцінку відповідності концепції конкретної освітньої установи її середовища, а також відповідності авторських освітніх програм основній вимозі: створити умови для прояву творчого потенціалу людей, що навчаються, і тим самим для розвитку їх фізичних, пізнавальних і особистих здібностей в процесі їх соціалізації [3]. Отже, основними напрямками експертної діяльності психолога в освіті визнано експертизу: освітніх проектів і дослідно-експериментальної роботи; нормативно-правових документів, що забезпечують змістовно-операційну сторону розвитку освіти; рівня кваліфікації та професіоналізму педагогічних та керівних кадрів в ході атестації; авторських програм, підручників, навчально-методичних і дидактичних матеріалів з метою тиражування та використання в освітніх закладах; інноваційних розробок, проектів з метою їх рекомендації до реалізації.

Впровадження інновацій у будь-яких сферах суспільного життя передбачає врахування основного гуманістичного критерію: жодна інновація чи новітня технологія не повинна обмежувати можливості людського розвитку (особистісного та суспільного), більше того вони мають слугувати розширенню можливостей людини і розвитку людського потенціалу. Саме тому така експертиза може проводитися психологом. Відома діяльність психолога в складі психолого-медико-педагогічної комісії, яка полягає у диференціальній діагностиці станів дитини та визначення виду освітнього закладу, що відповідатиме її здібностям. Визначення готовності дитини до шкільного навчання також носить характер експертного обстеження. Виникли й нові напрями експертної

діяльності психолога освітніх установ, зокрема, психологічна експертиза інноваційних проектів, навчальних посібників і навчально-методичних комплексів. Експертна діяльність стає важливою складовою професійної діяльності психолога, що передбачає необхідність проаналізувати особливості психологічної експертизи як специфічного обстеження.

В основі розуміння процесу експертизи лежить уявлення про дослідження, яке має відмінності від звичайного наукового дослідження в освіті та від моніторингового дослідження. Тому досить актуальним є питання виокремлення відмінностей психологічного експертного обстеження. Наукове дослідження має за мету відкриття нового наукового знання у вигляді законів, закономірностей, теорій, концепцій тощо. Експертне дослідження має іншу мету – отримання знання про інноваційні об'єкти освіти. Моніторингове дослідження має чітку стандартизовану процедуру і контрольну-перевірочну спрямованість, в той час, як експертиза має своїм об'єктом унікальні інноваційні проекти, що передбачає творчий характер експертного дослідження, гнучкість у виборі форм і методів вивчення.

Якщо проведення психологічної експертизи в освіті має свої особливості, то необхідно поетапно розглянути зміст діяльності психолога-експерта. Проведення психологічної експертизи інноваційного проекту (авторської програми, навчально-методичних матеріалів тощо) включає наступні етапи:

1. визначення предмету дослідження (рівень розвитку психічних функцій, психічні і/або фізичні стани учнів), а також системи критеріїв експертного аналізу;

2. вибір адекватних методик дослідження;

3. формування основної та контрольної вибірки досліджуваних;

4. проведення обстеження до, під час та після навчання за новими педагогічними технологіями (для оцінки впливу нових педагогічних технологій на рівень розвитку вищих психічних функцій учнів пропонується комплекс діагностичних методик «Effecton Studio»);

5. статистична обробка результатів дослідження;

6. формулювання висновків щодо інноваційного характеру авторської програми або навчально-методичних матеріалів [5].

На нашу думку, однією з важливих особливостей психологічної експертизи в освіті є застосування переважно методів якісного вивчення предмету, таких, як спостереження, бесіди, опитування,

вивчення продуктів діяльності, проведення різних ігрових форм та дискусій. Обов'язковою умовою успішного проведення експертного дослідження є створення атмосфери доброзичливості, відкритості та зацікавленості.

Підсумовуючи наведене, можна стверджувати про необхідність підготовки психологів до здійснення гуманітарної експертизи в освіті, що закладено в Стандарті вищої освіти і має бути реалізовано у навчальних планах й програмах вищих навчальних закладів. Тому важливим завданням вищої школи постає визначення вимог до компетентності психолога-експерта, які можуть бути сформовані й розвинені в процесі фахової підготовки.

Список використаних джерел:

1. Братченко С.Л. Введение в гуманитарную экспертизу образования (психологические аспекты) / С.Л. Братченко. – М.: Смысл, 1999. – 137 с.
2. Кізіма В.В. Гуманітарна експертиза: сутність, технології здійснення / В.В. Кізіма. – К.: ЦГО НАН України, 2005. – 27 с.
3. Коваль О. Гуманітарна експертиза у просторі освіти інформаційного суспільства / О.А. Коваль, І.О. Макаручук // Вісник НТУУ – КПІ. Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – Випуск 2. – С. 24–28.
4. Мкртчян Г.А. Психолого-педагогическая экспертиза инноваций в образовании / Г.А. Мкртчян // Вестник ННГУ. – 2005. – Выпуск 1(6). – С. 152-155.
5. Семаго М.М. Экспертная деятельность психолога образовательного учреждения: метод. пособие / М.М. Семаго, Н.Я. Семаго, Н.А. Ратинова, О.Д.Ситковская; под общ. ред. М.М. Семаго. – 2-е изд. – М.: Айрис-пресс, 2005. – 128 с.
6. Тубельский А. Школа будущего, построенная вместе с детьми / А.Н. Тубельский // Сетевые исследовательские лаборатории «Школа для всех». Электронный ресурс – режим доступа: http://setilab.ru/modules/article/view.article.php/c24/262/p17/#tubel_22

Личана С.В.

студентка,

Криворізький державний педагогічний університет

ПОШУК «ГОСТРИХ» ВІДЧУТТІВ ЯК МОТИВ ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ

В дослідженні ми розглянемо пошук гострих відчуттів як один із мотивів протиправної поведінки неповнолітніх. Під неповнолітніми особами розуміємо фізичних осіб у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (ч. 1 ст. 32 Цивільного кодексу України). Сучасна психологія визначає підлітковий вік від 12-14 до 15-17 років. У зв'язку з цим у дослідженні поняття «неповнолітній» та «підліток» вживаються як синоніми.

Одним із мотивів протиправної поведінки неповнолітніх О.М. Павлик називає задоволення потреби у пошуках «гострих» відчуттів. Мотивація пошуку «гострих» відчуттів є також одним з психологічних чинників, який утруднює процес перевиховання неповнолітніх правопорушників у спеціальних виховних установах [3, с. 18].

В цьому аспекті дослідники наголошують, що бажання випробувати себе в ризикованій ситуації і вийти з неї переможцем може бути одним з мотивів протиправних дій підлітків [6, с. 430] та потреба в гострих відчуттях в силу незрілості структур, що регулюють соціальні види діяльності так і не втілюється в конкретних видах діяльності, це може призводити до її реалізації в девіантну поведінку [2, с. 129].

За дослідженнями Л.М. Абсалямової на рівні мотиваційного блоку виявляються наступні тенденції готовності підлітків до ризику: «прийняття ризику» і «впевненість в собі» більш притаманні підліткам, які відрізняються готовністю до поміркованого ризику, а «потреба у гострих відчуттях» – підліткам із схильністю до непоміркованого ризику [4, с. 17].

Схильність до ризику неповнолітніх визначається О.С. Дроновою як особистісна якість, що в ситуації вибору проявляється через надання переваги, без очевидних на те причин, більш небезпечному варіанту поведінки. Як правило, неповнолітній йде на ризик не тому, що ризик для нього має позитивну цінність, а тому, що розраховує отримати максимально вигідний результат, виграш. Але

зустрічаються випадки, коли метою ризику є сам ризик. Саме розрахунок на отримання особливих відчуттів та емоцій від участі у ризикованих діях і ставиться неповнолітнім за мету. Дана якість характеризується демонстративністю, активністю та неочікуваністю і спрямована на відчуття емоційного підйому та досягнення бажаного будь-якою ціною, навіть ціною власного життя [5].

Наводимо результати досліджень зарубіжних вчених щодо особливостей ризикованої поведінки в підлітковому віці.

Професор Лоренс Стейнберг з Філадельфії провів експеримент зі спостереження за ризикованою поведінкою. Виявилось, що підлітки ризикують в два рази частіше, якщо поруч з ними знаходяться однолітки. Дорослі, на відміну від неповнолітніх, майже не звертають особливої уваги на сторонніх і не намагаються продемонструвати свою завзятість. Взаємозв'язок між присутністю ровесників і ступенем ризику з точки зору вченого також пов'язаний з особливостями мозкової організації підлітків [10].

Американські дослідники провели експеримент, в якому брали участь 65 добровольців у віці від 12 до 50 років. Піддослідним пропонувався вибір: вони могли гарантовано отримати невелику суму грошей або ж ризикнути і отримати шанс виграти більше, але в разі програшу не отримати взагалі нічого. Цікаво, що підлітки часто були навіть більш обережні, ніж дорослі, – але тільки, коли ступінь ризику була точно відома. Коли шанси виграшу і програшу були абсолютно невідомі, підлітки охоче йшли на ризик. Схоже, що причини цього знову ж криються в недорозвиненій префронтальній корі, підвищений інтерес до всього нового і у відсутності страху перед невідомим [11].

В ході дослідження професора Рассела Полдрєка, спільно з колегами, учасники, вік яких варіювався від 8 до 30 років, повинні були виконати завдання із сортування абстрактного зображення в одну з двох категорій. Щоб мотивувати учасників, за кожну правильну відповідь вони винагороджувалися певною сумою грошей. Вчених найбільше цікавило, як мозок учасників експерименту реагував на «помилку в розрахунках» (або різницю між очікуваним і фактичним результатом їх дій). Більший сигнал передбачення помилки в мозку підлітка може збільшувати мотивацію до пошуку позитивного результату, а значить і до прийняття більшого ризику [9].

В рамках нашого емпіричного дослідження ми запропонували респондентам – учням 8-А класу Криворізької загальноосвітньої

школи № 69 віком 14-15 років – відповіді на питання комплексу методик, із яких ми обрали відповіді на питання, що стосуються ризикової поведінки підлітків.

Зокрема, за методикою оцінки схильності до поведінки, що відхиляється (А.М. Орел) було встановлено, що на питання «Коли люди прагнуть до нових відчуттів і переживань – це нормально» 11 учнів (44%) відповіли «так».

Аналіз відповідей на питання методики «Домінуючий кримінальний мотив» (Р.В. Овчарова, Ю.О. Малюшина) надав можливість встановити, що на запитання «Чи здатний ти викрасти автомобіль на спір?» ствердно відповіли 5 учнів (25%), в тому числі 1 учениця. На запитання «Зазвичай я не відчуваю потребу в гострих відчуттях» негативну відповідь надали 13 учнів (52%), в тому числі і 3 учениці (12%). Це означає, що більшість учнів відчувають потребу в гострих відчуттях.

В результаті проведення психодіагностики учнів 8-А класу за методикою визначення акцентуацій характеру Шмішека встановлено, що в учнів переважаючою акцентуацією характеру є гіпертимна (13 учнів, 52%). Тобто ці учні відрізняються активністю, оптимізмом, схильністю до ризику. Винахідливі, вміють пристосовуватися до труднощів, схильні до ризику, зокрема і до невиправданого ризику (авантюризму).

А. Лічко акцентує увагу на тому, що гіпертимні підлітки схильні до групових форм делінквентної поведінки і нерідко самі стають натхненниками правопорушень, на які їх штовхають не тільки жага розваг або бажання роздобути кошти для задоволень – елемент ризику сам по собі також привабливий для них [1].

Проведення особистісного опитувальника «Мотиви вандалської поведінки» (І.В. Воробйова, О.В. Кружкова) учнів 8-А класу дозволило встановити, що більшість учнів (52%) мають схильність до естетичного вандалізму, при якому відбувається отримання задоволення від процесу і результату вандалських дій. Мотив скоєння – пізнання. Однією із форм вираження естетичного вандалізму є нанесення графіті на об'єкти громадської чи приватної власності.

На підтвердження вищезазначеного наводимо думки дослідників Г.О. Дружиніна та М.В. Кубишкіної, котрі наголошують, що специфічним для розвитку схильності до графіті може бути поєднання сімейних характеристик і природної

схильності (біологічних передумов) дитини до творчості, ризику і гострих відчуттів [8].

Проведене нами дослідження дозволило встановити, що більшість опитаних респондентів підліткового віку відчувають потребу в гострих відчуттях і вважають нормальним прагнення до нових відчуттів і переживань. Підвищений інтерес до всього нового і відсутність страху перед невідомим пов'язані з особливостями мозкової організації підлітків.

Список використаних джерел:

1. Загальна психологія: Хрестоматія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К.: Каравела, 2008. – 640 с.
2. Бузина Т.С. Психологическая модель профилактики зависимости от психоактивных веществ и сочетанных с ней парентеральных инфекций: диссертация на соискание ученой степени доктора психологических наук: спец. 19.00.04 – Медицинская психология (психологические науки) / Татьяна Сергеевна Бузина. – Москва, 2015. – 392 с.
3. Павлик О.М. Особливості мотиваційної сфери неповнолітніх правопорушників: автореф. дис. канд. психол. наук: спец. 19.00.06. «Юридична психологія» / Олена Михайлівна Павлик. – Харків, 2005. – 22 с.
4. Абсалямова Л.М. Психологічні особливості розвитку готовності до ризику у підлітковому віці: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2009. – 21 с.
5. Дронова О.С. Схильність до ризику як чинник агресивної поведінки неповнолітніх: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07, Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г.С. Костюка. – К., 2012. – 18 с.
6. Саппа М.М., Лисенко І.В. «Діти вулиці»: сприйняття ризику і мотиви ризикованої поведінки // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ / Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: Вид-во ХНУВС. – Випуск 37. – 2007. – С. 430-434.
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
8. Дружинин Г.А., Кубышкина М.В. Социальные характеристики семьи как предпосылки развития мотивации подростков, занимающихся вандализмом (на примере граффити) // Электронный научно-практический журнал «Современные научные исследования и инновации». – № 12 (56). – Декабрь 2015. – Рубрика: 22.00.00

«Социологические науки». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://web.snauka.ru/issues/2015/12/61530>

9. Исследователи выяснили в чём кроется причина рискованного поведения подростков // Світ 24. – 2013. – 4 листопада. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://svit24.net/zdorovie/305-zdorovie/92265-yssledovately-vjasnyly-v-chem-kroetsja-prychyna-ryskovannogo-povedenyja-podrostkov>

10. Корчагина Юлия. Риск – благородное дело? // Журнал «Здоровье детей». – 2009. – № 11. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zdd.1september.ru/articles/2009/11/11>

11. Проценко Николай. Подростки: трудности взросления // Журнал «Psychologies». – 2016. – 17 января. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.psychologies.ru/roditeli/teenagers/podrostki-trudnosti-vzrosleniya/>

Пінська О.Л.

доцент,

Криворізький державний педагогічний університет

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Реформування освітньої сфери поставило перед вітчизняною вищою школою завдання підготовки педагогів нового типу, висококваліфікованих фахівців, здатних до реалізації комплексу дій у ситуаціях життєвого ускладнення їх професійної самореалізації, що потребує удосконалення психологічної підготовки студентів у процесі оволодіння професійною діяльністю. Специфіка педагогічної діяльності, її суспільна значимість накладають на вчителя сукупність обов'язків, які виступають перед ним як продиктовані суспільною необхідністю і доцільністю вимоги, об'єктивною стороною яких є зміст обов'язків, а суб'єктивною – усвідомлення їх, як необхідних стосовно себе. Але, щоб ефективно виконувати педагогічну діяльність, учителю недостатньо знати вимоги до його праці і бути впевненим у їх доцільності, а й потрібно володіти значущими особистісно-професійними якостями, в системі яких базовою виступає відповідальність. Професійна відповідальність, як складне і багаторівневе явище, виражає ставлення особистості вчителя до своїх

обов'язків, реалізація яких стає його внутрішньою потребою і психологічною готовністю до їх виконання.

Разом з тим в закладах освіти недостатньо приділяється уваги формуванню професійної відповідальності у майбутнього вчителя, що визначає актуальність означеної проблеми.

Відповідальність, як результат інтеграції всіх психічних функцій особистості та суб'єктивного сприйняття нею навколишньої дійсності, емоційного ставлення до обов'язку розглядається у наукових працях К. О. Альбуханової-Славської, Б. Г. Ананьєва, І. Д. Беха, І. С. Кона, Л. С. Рубінштейна, Л. Колберга, Ж. Піаже, К. Роджерса, В. Франкла та ін. За визначенням С. Ф. Анисимова, відповідальність «...може бути представлена в суб'єктивному, психологічному змісті як своєрідний стан свідомості (у формі свідомості і почуття відповідальності, обов'язку, совісті і т.п.) [1, с. 115]. Цю думку поділяє К. Муздибаєв, розглядаючи відповідальність як «результат інтеграції всіх психічних функцій особистості: суб'єктивного сприймання навколишнього світу, оцінки власних чуттєвих ресурсів, емоційного ставлення до обов'язку, волі» [3, с. 19].

Як «особистісну якість, в основі якої закладені усвідомлений індивідом загально-вагомий обов'язок, власні переконання та моральні принципи, здатність особистості осмислити прагнення, передбачати результати своїх дій з урахуванням власних поглядів та поглядів інших людей», характеризує відповідальність І. Д. Бех [2, с. 11]. Як рису особистості, що формується у спільній діяльності з іншими людьми шляхом засвоєння соціальних цінностей, норм і правил поведінки розглядає відповідальність А. В. Петровський [4].

З точки зору Н. Г. Ничкало, відповідальність характеризується співвідношенням здібностей та можливостей людини виступати суб'єктом своїх дій, її здатністю свідомо, добровільно виконувати певні вимоги, здійснювати правильний моральний вибір [6].

На рівні психологічного аналізу відповідальність, як одна із найбільш загальних особистісно-професійних властивостей, об'єднує в собі складові когнітивно-ціннісної, емоційно-мотиваційної та діяльнісно-поведінкової сфер майбутнього вчителя.

Головна роль у формуванні відповідальності особистості, за Сократом, належить знанням. Люди безвідповідальні не тому, стверджує філософ, що вони такі від природи, а тому, що не знають, що це таке. У зв'язку з цим когнітивно-ціннісна сфера виявляється в інформованості особистості щодо сутності професійної

відповідальності, соціальних вимог до вчителя та норм його поведінки, дотримання яких чекають від нього; усвідомленні власного «Я-професійне», в якому виявляється розуміння своїх обов'язків, адекватності самооцінки своїх можливостей у сфері практичної педагогічної діяльності та соціальної поведінки.

Але одного знання соціальних вимог, обов'язків, усвідомленості відповідальності недостатньо. Відповідальність – це той важливий механізм, через який суспільні стосунки проникають в індивідів і стають змістом їхньої життєдіяльності. Психологічними дослідженнями доведено, що засвоєння знань неможливе без їх переживання. Усе «інтелектуальне» може бути усвідомлене тільки через «емоційне». «Самі емоції людини, як стверджує С. Л. Рубінштейн, являють собою єдність емоційного і інтелектуального» [8, с. 552]. Позитивне емоційне ставлення і прийняття особистістю суспільно визнаних норм і правил поведінки забезпечується мотивацією, суб'єктивною формою існування якої, є емоції (там же).

Не дивлячись на те, що мотиви виконують спонукальну функцію, а емоції відображають і корегують протікання мотиваційних процесів, їх взаємозв'язок сприяє трансформації об'єктивної значущості певних способів поведінки з позицій обов'язку в особистісну значимість. Почуття відповідальності, яке враховує власні переконання, психологічні характеристики особистості, виступає в якості мотиву як ціннісної орієнтації у сфері професійно-педагогічної діяльності, що спонукає до відповідальної поведінки. І. Д. Бех наголошує, що відповідальність є особливим мотивом людських учинків, який відрізняється від усіх інших лише йому властивою рисою ідеальності, і саме наявність цієї риси в діяльності особистості сприяє її моральному розвитку [2].

Безпосереднє почуття відповідальності, в якості мотиву, виконує функцію не тільки стимулювання вчинків, але і їхнього ціннісного обґрунтування. Спонукально-мотиваційна функція відповідальності закінчується прийняттям рішення, виконання якого визначає напрям активності, що безпосередньо приводить до певної дії. Але, як зауважує Я. Рейковський, в умовах розриву між знаннями, емоційно-особистісною оцінкою своїх вчинків та поведінки, «не в кожного вистачає сміливості перебороти психологічний бар'єр, пов'язаний з переходом від прийняття рішення до його втілення у вчинку» [7, с. 94].

Для того, щоб емоційно прийняті знання соціально схваленого образу дій, втілилися в реальній поведінці, необхідно щоб соціально задана норма поведінки не тільки раціонально й емоційно була засвоєна, але й практично освоєна, тобто міцно ввійшла в практику поведінки і діяльності вчителя. Тому, безпосереднім критерієм сформованості відповідальності як особистісно-професійної якості виступає власна поведінкова практика, яка є елементом діяльнісно-поведінкового компоненту і реалізується вчителем через виконання прийнятих рішень, обов'язків, завдань, що потребує постійної саморегуляції особистістю своєї діяльності і поведінки.

Як «внутрішню саморегуляцію і самодетермінацію зрілої особистості, опосередкованої ціннісними орієнтаціями, яка виявляється в усвідомленні людиною причин здійснюваних учинків і їхніх наслідків та в контролі своєї здатності бути причиною змін у навколишньому світі і власному житті» трактує поняття «відповідальність» психологічна енциклопедія [5, с. 60]. Саморегуляція забезпечує актуалізацію способів дії, адекватних особистісно прийнятим нормам суспільної поведінки.

Ефективне здійснення саморегуляції засноване на процесі самопізнання, яке забезпечує усвідомлення себе на основі уточнення, конкретизації і розширенні знань про себе, про свій Я – образ як особистості, адекватне самооцінювання своїх можливостей, що здійснюється на основі рефлексії, емоційно-оціночного ставлення до себе, формує відповідальне ставлення вчителя до професійної діяльності.

Залежно від психологічних особливостей самооцінки як прояву самосвідомості, остання може як стимулювати, так і стримувати процес формування особистісно-професійної відповідальності. Так, об'єктивна самооцінка дозволяє виявити та оцінити свої можливості для прийняття того чи іншого рішення, зумовлює свободу вибору. Неадекватні уявлення про себе нерідко стають джерелом вибору хибних шляхів до самоствердження.

Усвідомлену самооцінку та актуалізацію способів її здійснення виконує механізм самоконтролю, який є показником становлення особистісної відповідальності.

Викладене вище дозволяє зробити висновок щодо складності феномену «професійна відповідальність» і представити його як особистісно-професійну якість майбутнього вчителя, що характеризується усвідомленням і переживанням виконання своїх обов'язків, норм і правил поведінки, яка очікується іншими людьми,

готовністю діяти у відповідності з ними. Подальшого дослідження потребують питання визначення і обґрунтування психологічних умов та технологій формування професійної відповідальності у майбутніх учителів у процесі фахової підготовки.

Список використаних джерел:

1. Анисимов С.Д. Мораль и поведение / С.Д. Анисимов – М.: Наука, 1979. – 142 с.
2. Бех І.Д. Від волі до особистості / І.Д. Бех. – К.: Україна-Віта, 1995. – 202 с.
3. Муздыбаев К.К. Психология ответственности / К.К. Муздыбаев. – Л.: Наука, 1983. – 240 с.
4. Петровский А.В. Психология / А.В. Петровский, М.Г. Ярошевский. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 512 с.
5. Психологічна енциклопедія / автор-упорядник А.М. Степанов. – К.:»Академвидав», 2006. – 424 с.
6. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. / За ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.
7. Рейковський Я. Экспериментальная психология эмоций / Я. Рейковський. – М.: Мысль, 1995. – 117 с.
8. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. Эмоции / С.Л. Рубинштейн. – Питер: СПб, 2002. – 720 с.

Ярошук А.А.

психолог,

Київський військовий ліцей

імені Івана Богуна

ПРОЯВИ ПОМИЛОК БАТЬКІВСЬКОГО ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

На сучасному етапі життя орієнтація в психологічних прийомах та методах є обов'язковою умовою безконфліктного спілкування та успішного досягнення поставлених цілей. Базові знання з психології можуть бути корисними для людей, працюючих в абсолютно різних сферах діяльності та для батьків, які приймають активу участь у розвитку і вихованні своєї дитини. Деякі батьки вважають, що найбільшої турботи дитина потребує до того моменту, поки вона піде в дитячий садок. Далі відповідальність автоматично

перекладається на вихователів, вчителів та адміністрацію навчальних закладів. Зазвичай діти, що ростуть в таких сім'ях, відносяться до категорії занедбаних, обділених батьківською увагою. Результати такого ставлення до дитини, частіше всього, явно виражаються в підлітковому віці, у вигляді проявів девіантної поведінки.

Підлітковий вік – це вік пошуків, протестів, змін та самоствердження. В цей період під впливом авторитетних особистостей чи під дією власного бажання стати особливим, кожна людина закладає фундамент формування власного «Я». Хтось чітко ставить цілі і знає до чого прагнути в подальшому, а дехто, роблячи багато помилок, зазнає тисячі невдач, шукаючи «себе». В такі моменти було б доцільно підтримувати дитину, надаючи їй достатню кількість уваги, але при цьому давати можливість самостійно приймати рішення.

При постійному спостереженні за поведінкою хлопців – підлітків, що навчаються в військовому ліцеї, можна зробити висновок про абсолютну різноплановість їх поглядів та поведінки. В одному класі, поряд з інтелектуально розвиненими дітьми, навчаються знеохочені та апатичні до навчання. Саме останні потребують посиленої психолого – педагогічної уваги та прояву зацікавленості зі сторони батьків. Але в мислячих хлопців, які звикли до похвали з боку вчителя чи вихователя та є дуже впевненими в своїх знаннях, нерідко виникає «синдром відмінника», що так само є знаком для підвищеної уваги з боку батьків та педагогічного складу. Тому слід більш детально зупинитись на цих двох типах поведінкових ліній.

В підлітковому колективі зустрічаються прояви девіантної поведінки, що може бути як наслідком виховання в сім'ї, так і причиною стороннього впливу збоку «неправильної компанії». Сформувався стереотип, що такі прояви мають діти з малозабезпечених та соціально – незахищених сімей. Але значний відсоток цієї категорії припадає і на тих дітей, які мають достатню кількість матеріальних благ. В будь-якому випадку, таких дітей слід пильно контролювати, оскільки, наприклад, вчасно не виявлене регулярне вживання слабоалкогольних напоїв, може призвести до тяжкої залежності. Звичайно, таких дітей ведуть до психолога, очікуючи швидкого результату після першої ж бесіди. Але, як правило, загальні уявлення про роботу психолога є хибними. Багато батьків, які не займаються і не цікавляться своєю дитиною,

дізнавшись про існування проблеми, бажають вирішити її швидко, якісно і чужими руками, не збагнувши, що вона виникла не за один день, а формувалась роками. Вони не розуміють, що «запрограмувати» людину на конкретні дії та вчинки можна виключно гіпнозом, тому впадають у відчай від того, що для зрушення з «мертвої точки» потрібно так багато часу та зусиль.

Протилежною проблемою є «синдром відмінника». Він полягає у формуванні в свідомості дитини власної неповторності. Дана позиція виникає внаслідок нав'язливих ідей бути найкращим і в жодному разі не давати нікому можливості наблизитись до цього рівня. Основними причинами такої поведінки може бути або надлишкова увага та гіперопіка зі сторони батьків, які вселяють в дитину віру в її виключність та неповторність, або ж, навпаки, прагнення самої дитини довести тим, хто в неї не вірить, що вона краща за всіх.

Основними з негативних наслідків такого синдрому є:

- Високий рівень тривожності;
- Виникнення розладів сну;
- Підвищений рівень агресії;
- Нервово – психічна нестійкість;
- Схильність до конфліктності;
- Неприйняття в колективі.

Щоб не допустити проявів девіацій різного типу та не сформувати в дитині «комплекс відмінника», слід пам'ятати про декілька простих правил:

1. Велика помилка – це ігнорування прохань допомогти, підказати, порадити тощо. Не приділяючи час для відвертих розмов, можна віддалити від себе власну дитину, тим самим підштовхнувши її до пошуків розуміння поза межами сім'ї;

2. Не слід карати дитину за якісь вчинки, не розібравшись в їх причинах та мотивах. Ми не завжди вникаємо в ті речі, які нам говорять. Частіше, нам вистачає поверхневого опису ситуації, щоб зробити всі висновки. А така позиція, рано чи пізно, може зіграти з нами злий жарт;

3. Треба навчитися бути для дитини другом. Зацікавленість в захопленнях, підтримка в тяжку хвилину, заохочення та похвала за хороші оцінки – все це є ключем до відвертості та взаєморозуміння. Дитина завжди буде пишатися батьками, які змогли стати для неї друзями;

4. Довіра – основа прекрасних стосунків. Для тих батьків, які хочуть мати повну владу над своєю дитиною, характерними є вчинки, що відштовхують і після яких хочеться зробити щось навмисне щось погане. Ніхто не заважає контролювати дитину, але не потрібно це робити з фанатизмом.

Отже, для уникнення кризи власного авторитету, а також для блага своєї дитини, усім батькам слід займати правильну позицію у вихованні та не пускати на самоплив те, у що просто необхідно втрутитися.

ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

Гавенко І.О.

студентка;

Долженкова О.В.

кандидат технічних наук, доцент,

старший науковий співробітник,

Дніпропетровський національний університет

імені Олеса Гончара

ЕКОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВПЛИВУ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ

Екологічна ситуація в Україні значною мірою залежить від впливу техногенних чинників. У 2015 році зареєстровано 63 надзвичайні ситуації (НС) техногенного характеру – це найменше значення, починаючи з 1997 року. Унаслідок цих НС загинуло 156 осіб та 133 особи постраждало. За масштабами ці ситуації в основному мали місцевий (35 НС) та об'єктовий рівень (21 НС), 6 НС віднесені до регіонального рівня та 1 – до державного.

У територіальному розрізі у 2015 році найбільший техногенний ризик виявлено у Донецькій, Запорізькій, Київській, Миколаївській областях та м. Києві, на території яких зареєстровано від 5 до 6 НС. У Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Луганській, Львівській, Одеській, Сумській, Тернопільській та Черкаській областях зберігалися середні ризики виникнення НС техногенного характеру. На територіях цих регіонів у 2015 році сталося по 2-3 НС техногенного характеру. У Волинській, Івано-Франківській та Кіровоградській областях упродовж 2015 року не відбулося жодної НС техногенного характеру [2].

Критерієм екологічних загроз в системі державного управління можуть бути такі показники як втрата людського життя та здоров'я, економічні збитки, втрати відновлювальних і не відновлювальних природних ресурсів країни.

В даний час доведеним є положення про те, що виникнення порушень психічної адаптації у жертв стихійних лих і катастроф можна розглядати як єдиний процес, динаміка і структура якого

визначається особливостями екстремальної ситуації і реагуючої людини [3, с. 142].

Будь-яка катастрофу характеризують базовим стресором з подальшими негативними наслідками для організму, які в свою чергу призводять до повільного процесу пристосування до навколишніх умов життя.

Перші дослідження психологічних наслідків техногенних аварій було проведено після атомного бомбардування Хіросіми [5, с. 132]. З того часу психологічні наслідки техногенних аварій розглядали як винятковий, незвичайний, досвід тих, хто переніс унікальний вплив. І в силу цього такий досвід представлявся не просто як неприйнятний, але й такий, що має бути вижито. Виявлені реакції потерпілих в результаті техногенних аварій є аналогічними до реакцій, що спостерігалися у людей, які переживали атомне бомбардування Хіросіми і Нагасакі.

За даними, одержаними при соціологічному дослідженні репрезентативної сукупності населення України, основними причинами незадоволеності від інформації, що надходить є неправдоподібність (45%), замовчування окремих фактів (48%), відсутність конкретних порад (63%) [2].

Ріст і характер соматичної патології співвідноситься з гіпотезою про її психогенну природу і є результатом росту невротизації населення. Тобто, ситуація ризику розвитку різних форм психічної дезадаптації в значній мірі створена існуючим багатofакторним хронічним стресом. У людей, що постраждали в результаті аварії, традиційна біологічна модель хвороби зливається з психосоціальною моделлю здоров'я і хвороби, зумовленої радіацією та іншими стресорами.

В результаті дії сукупності цих факторів у потерпілих формується реакція на ситуацію у вигляді «комплексу жертви», яка включає в себе тривожність (підвищену оцінку небезпеки), зовнішню атрибуцію відповідальності (покладання відповідальності за поставарійні події свого життя в основному на зовнішні обставини і державу), решту установок (підвищення вимог до суспільства), деформацію інформаційного простору (активна недовіра до інформації).

Катастрофічні наслідки техногенного лиха призводять до суттєвої деформації самого способу життя мільйонів людей та спричиняють низку небажаних змін у психіці. Спостерігаються випадки хронічного стресу, депресії. Поширеності набувають

неконструктивні подолання життєвих утруднень (алкоголізм, прояви аутоагресії), виграшу життєвої перспективи, агресивність в одних і пасивність, споживацтво інших.

Наявність спільних симптомів при різних за походженням психічних травмах з однієї сторони і їх невідповідність жодній із загальноновизнаних аналогічних форм з іншої, виявила необхідність згрупувати їх в окремий синдром. М. Горвіц запропонував виділити їх під назвою «посттравматичний стрес» (PTSD), який можна визначити як «нормальну реакцію на ненормальну ситуацію» [4, с. 217].

Епідеміологічна оцінка поширеності PTSD, що ґрунтується на результатах психіатричних обстежень потерпілих внаслідок масштабних екстремальних ситуацій (катастроф, війн тощо), свідчить, що це захворювання може охопити від 15% до 40% потерпілих – залежно від рівня їхньої соціальної захищеності.

На думку більшості дослідників PTSD, цей розлад психічної діяльності є наслідком екстраординарної психотравмуючої події, яка перевищує адаптаційні можливості людини і супроводжується відчуттям страху, безпорадності.

Психотравмуюча подія може стосуватися окремої людини (через смерть близького, зґвалтування тощо), групи або всього населення.

Певні психічні травми викликають PTSD завжди, інші – тільки в окремих випадках (значні пожежі, транспортні аварії). Чим тривалішим є вплив травмуючої ситуації, тим більша ймовірність розвитку PTSD [4, с. 156].

В розвитку посттравматичного стресового розладу при надзвичайних ситуаціях техногенного характеру провідну роль відіграють такі чинники:

- непередбачуваність травмуючої дії (вибуху, руйнування споруд, пожежі);
- тривалість напруження, наявність загрози для здоров'я і самого життя (хронічний страх) при перебуванні на окупованій чи екологічно забрудненій території, в зоні воєнних дій;
- почуття психічної та фізичної безпорадності, комплекс жертви;
- виснаження, наявність поранень, захворювань, що виникли внаслідок лиха;
- недостатній рівень соціального захисту потерпілих.

Потерпілі не являють собою однорідної спільноти. Вони належать до різних категорій, територіальних і професійних груп. Психотравмуюча ситуація, що склалася, посилює «відцентрові» тенденції в психіці дітей і підлітків, активізує негативні прояви індивідуальних відмінностей, загострює тенденції розвитку окремих рис характеру, які набули рівня акцентуацій. Останнє підвищує ймовірність конфліктів, ускладнень в адаптації дітей і підлітків до соціального оточення, призводить до зниження рівня психосоціальної активності – з одного боку, та збільшення алкоголізації і вживання наркотиків – з іншого.

До найбільш болючих соціально-психологічних наслідків надзвичайних ситуацій техногенного характеру також відносять:

- незадоволення медичним обслуговуванням;
- затримки з переселенням, труднощі працевлаштування;
- напруженість в суспільстві через «несправедливий» розподіл пільг;
- недовіра до влади, засобів масової інформації, вчених, спеціалістів;
- практична відсутність державної соціально-психологічної і правової допомоги.

Таким чином, попередження надзвичайних ситуацій техногенного характеру дозволить знизити соціальну напруженість у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Бирма Т. Україна на порозі екологічної катастрофи / Т. Бирма // Субота. – 16 листопада 2005. – № 46. – С. 5.
2. Державна служба України з надзвичайних ситуацій [Режим доступу URL]: <http://www.dsns.gov.ua/>
3. Психология посттравматического стресса сегодня: Тезисы докладов международной конференции, 12-15 мая 1992 г. – К., 1992. – 198 с.
4. Соціально-психологічна реабілітація дітей і підлітків, що постраждали від Чорнобильської катастрофи: Зб. наук. праць / За ред. О.В. Киричука. – К., 1992. – 324 с.
5. Яковенко С.І. Психологія людини за умов радіоекологічного лиха / С.І. Яковенко – К.: «Чорнобильінтерінформ», 1996. – 173 с.

Яновська О.Є.

студентка,

Інститут післядипломної освіти

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОПИТУВАННЯ
ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ФІЛЬТРАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ДЕРЖАВНОЇ
ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ У РАЙОНІ ПРОВЕДЕННЯ АТО**

Державна прикордонна служба України здійснює активні заходи з метою недопущення проникнення на територію України радикально налаштованих осіб, терористів та сепаратистів, в тому числі з АР Крим та окупованих територій Донбасу, проросійські налаштованих громадян, зброї, засобів ураження, наркотиків та інших заборонених предметів й речовин. За таких умов, посилюються фільтраційні заходи з метою протидії терористичній та іншій злочинній діяльності, у першу чергу, за участі військовослужбовців ДПС України [1, с. 43]. Процедура фільтрації полягає у здійсненні цими органами системи гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів з метою пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України [2, с. 64].

Основним засобом і умовою успішної діяльності прикордонних загонів під час виконання фільтраційних заходів у районі проведення АТО є конструктивне спілкування з різними категоріями осіб. Спілкування – це встановлення і підтримання цілеспрямованого, прямого чи опосередкованого контакту між людьми, що включає в себе, обмін інформацією, вироблення стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння один одного. Спілкування, реалізоване в рамках рольової професійної позиції, завжди цілеспрямоване. Для цього водночас треба виконувати кілька функцій: безпосередньо взаємодіяти з партнером, спостерігати за собою і своїми діями з позиції «професійної відповідності» (рефлексивний контекст спілкування), постійно тримати під контролем мету комунікації, оцінювати доцільність її збереження або заміни на нову (раціональний контекст спілкування).

Таким чином, військовослужбовці ДПС України під час реалізації поставлених перед ними завдань вимушені бути водночас ініціаторами, організаторами та виконавцями поставленої мети. Незалежно від змісту спілкування їм доводиться реалізовувати кілька функцій. Наприклад, встановити психологічний контакт, стимулювати партнера по спілкуванню до виконання певних дій, закріпити певні статусно-рольові відносини, як нормативні.

Проблема встановлення психологічного контакту з різними категоріями осіб у процесі виконання оперативно-службових завдань завжди є актуальною, оскільки вимагає від співробітників ДПС України не тільки якісних психологічних знань й комунікативних здібностей, а й усвідомлення та врахування всіх тонкощів міжособистісної взаємодії, власних емоційно-вольових якостей і можливостей. Психологічний контакт визначається як процес взаємного оцінювання, взаємозацікавленості, встановлення і підтримання довірчих стосунків членів оперативних груп з різними категоріями осіб. Як відомо, тактика і прийоми встановлення психологічного контакту залежать як від психологічних особливостей військовослужбовця, так і об'єкта зацікавленості, мети бесіди, умов, у яких вона відбувається.

Мета встановлення психологічного контакту залежить від професійних цілей та завдань, при цьому процес опитування передбачає встановлення психологічного контакту і має декілька основних етапів: сприймання та оцінювання; знайомства; вступної та основної частини бесіди; завершального етапу.

Для психологічної оцінки достовірності отриманої інформації також слід враховувати також індивідуально-психологічні особливості людини, яка є об'єктом опитування. Це пов'язано з тим, що людина як носій інформації може її спотворювати під час відтворення залежно від стійких або ситуативних інтересів, досвіду, орієнтації, інтелектуального розвитку, ступеня активної взаємодії з матеріалом запам'ятовування, охоплення його системою знань і уявлень. Оцінюючи інформацію, необхідно враховувати наявність суб'єктивних нашарувань, що зумовлені індивідуально-психологічними особливостями людини, яка повідомляє інформацію, а саме: спрямованість особистості, її ієрархічно організовану ціннісну сферу; природно зумовлені особливості психічної регуляції, що складають темперамент; стійкі, набуті в соціальних умовах способи регуляції поведінки, тобто характер людини; соціально-статусні психічні прояви.

Також слід вказати, що з метою отримання інформації невербальними засобами комунікації широко використовується метод візуальної психодіагностики, який призначений для оцінки психологічних характеристик людей за їхніми зовнішніми проявами [3, с. 12]. Той факт, що невербальна поведінка є відображенням несвідомої психічної діяльності та у порівнянні з мовною набагато меншою мірою контролюється свідомістю, пояснює те, що аналіз невербальних реакцій людини є одним найбільш результативних методів діагностики неправдивої інформації. Це зумовлено насамперед психічною діяльністю підсвідомості, що працює поза особистим контролем людини, тому невербальні сигнали дуже важко «підробити», це дозволяє довіряти цій мові більше, ніж словам. Крім того, вербальні й невербальні реакції збігаються в такій мірі, що добре підготовлений фахівець за голосом може визначити, який рух робить людина в момент промовляння тієї або іншої фрази.

Таким чином, виділяють такі ознаки нещирості: фізіологічні реакції (почервоніння чи збліднення обличчя, сльози, виділення поту на різних ділянках тіла, частий подих, перехоплення подиху, тремтіння в колінах, сухість у роті); рухи ніг (пересування ніг, дрібне вистукування по підлозі, удари ногами по ніжках столу та інших предметах); сигнали корпусу; суперечлива жестикуляція; рух обличчя (посмішка, рухи бровами, рухи губами, звуження або розширення очей, напруга м'язів чола, зміна контуру рота); вербальні реакції (мова). Отже співробітнику ДПС України, який проводить опитування слід усвідомити, що не можна аналізувати людину тільки за одним з проявів, наведених вище, завжди слід враховувати комплекс ознак та ситуацію, в якій знаходиться особа.

У процесі виконання фільтраційних заходів в умовах АТО особливого значення набуває вміння прикордонників використовувати психологічні прийоми проведення опитування осіб, які становлять оперативний інтерес, і відповідно отримувати достовірну інформації в максимально стислі терміни. Щоб зменшити кількість помилок під час діагностики обману за невербальними ознаками, слід оцінювати певну людину на основі змін у її поведінці людини; порівнювати звичайну поведінку з тією, що вона демонструє під час бесіди. Знання наведених вище психологічних аспектів оцінки якості одержаної інформації та виявлення ознак нещирості у процесі спілкування нададуть змогу прикордонникам ефективно виконувати завдання та діяти на

упередження у районі проведення АТО, виявляти терористів та диверсантів у людських пасажиропотоках, особливо в місцях перетину державного кордону України.

Список використаних джерел:

1. Кузьмін С.А. Фільтраційна робота як особлива форма спеціальної правоохоронної діяльності / С.А. Кузьмін, О.В. Борисова // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2008. – Вип. 19. – С. 41-48. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2008_19_62.

2. Романюк Б.В. Фільтраційна робота як один із елементів реалізації правоохоронної функції Державної прикордонної служби України // Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів України: Всеукраїнська науково-практична конференція [Серія: Юридичні науки], (Хмельницький, 14 листопада 2008 року) / Державна прикордонна служба України, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. – Хмельницький: НАДПСУ, 2008. – С. 64–65.

3. Пенькова Н.Є. Психологічна готовність військовослужбовців Національної гвардії України до службово-бойової діяльності у процесі проведення антитерористичної операції [Текст] : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.09 / Н.Є. Пенькова; Держ. служба України з надзвичайних ситуацій, Нац. ун-т цивільного захисту України. – Харків, – 2015. – 23 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ; ЕКОНОМІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Труш Т.В.

студент,

*Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки
Національної академії Служби безпеки України*

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Зміст поняття «інформаційно-психологічна безпека» в загальному вигляді можна визначити як стан суб'єктів різних рівнів спільності, масштабу, системно-структурної та функціональної організації під впливом

Є. Н. Тализіна визначає інформаційно-психологічну безпеку підприємства як стан захищеності від негативних інформаційно-психологічних впливів персоналу, окремих осіб, груп та інших соціальних утворень, реально чи потенційно залучених у діяльність організації, а так само інформації та інформаційних потоків, що забезпечують функціонування організації.

До основних завдань забезпечення інформаційно-психологічної безпеки підприємства відносять:

– виявлення, аналіз та оцінка джерел негативних інформаційно-психологічних впливів;

– оцінка і прогнозування наслідків негативних інформаційно-психологічних впливів на персонал організації, окремих осіб, груп та інших соціальних утворень, залучених реально (потенційно) у діяльність організації, а також інформацію та інформаційні потоки, що забезпечують функціонування організації;

– розробка нормативно-правової та методичної баз виявлення, аналіз та оцінка джерел негативних інформаційно-психологічних впливів;

– оцінка і прогнозування наслідків негативних інформаційно-психологічних впливів на персонал організації, окремих осіб, груп та інших соціальних утворень, залучених реально (потенційно) у

діяльність організації, а також інформацію та інформаційні потоки, що забезпечують функціонування організації;

– розробка нормативно-правової та методичної бази забезпечення інформаційно-психологічної безпеки організації;

– розробка та реалізація комплексу заходів щодо запобігання або нейтралізації негативного інформаційно-психологічного впливу и забезпечення інформаційно-психологічної безпеки організації;

– розробка та реалізація комплексу заходів щодо запобігання або нейтралізації негативного інформаційно-психологічного впливу [3].

Успіх діяльності і безпека функціонування будь-якого підприємства забезпечується шляхом вирішення всіх завдань в комплексі і за усіма напрямками з урахуванням специфіки підприємства.

Незважаючи на велику різноманітність об'єктів забезпечення інформаційно-психологічної безпеки, в якості яких виступають різні суб'єкти, різного масштабу, різної системно-структурної та функціональної організації, основним структурним елементом і центральним об'єктом інформаційного впливу, є людина, індивід. Саме людина як особистість і активний соціальний суб'єкт, його психіка схильні до безпосередньої дії інформаційних факторів, які, трансформуючись через його поведінку, дію (або бездіяльність), надають дисфункційний вплив на соціальні суб'єкти різного рівня спільності, різної системно-структурної та функціональної організації.

Інформаційно-психологічну безпеку особистості можна розглядати як стан захищеності її психіки, від дії різноманітних інформаційних чинників, що перешкоджають чи ускладнюють формування і функціонування адекватної інформаційно-орієнтовної основи соціальної поведінки людини (і в цілому, життєдіяльності в суспільстві), а також адекватної системи її суб'єктивних (особистісних, суб'єктивно-особистісних) відносин до навколишнього світу і до самої себе. У більш загальному вигляді інформаційно-психологічна безпека особистості – це стан захищеності особистості, що забезпечує її цілісність як активного соціального суб'єкта та можливостей розвитку в умовах інформаційної взаємодії з навколишнім середовищем. Виокремлення інформаційно-психологічної безпеки особистості із загальної проблематики інформаційної та психологічної безпеки в якості самостійного напрямку визначається такими основними причинами:

– у зв'язку з переходом до інформаційного суспільства (інформаційної цивілізації), збільшенням масштабів і ускладненням змісту і структури інформаційних потоків і всього інформаційного середовища багаторазово посилюється його вплив на психіку людини, а темпи цього впливу швидко зростають. Це визначає необхідність формування нових механізмів і засобів виживання людини як особистості та активного соціального суб'єкта в сучасному суспільстві;

– взаємодія психіки людини з інформаційним середовищем відрізняється якісною специфікою і не має адекватних аналогів в інформаційній взаємодії інших біологічних структур, технічних, соціальних і соціотехнічних систем;

– основною і центральною «мішенню» інформаційного впливу є людина, її психіка. Саме від окремих особистостей, їх взаємозв'язків і відносин залежить нормальне функціонування соціальних суб'єктів різного рівня складності – від малої групи до населення країни в цілому [2].

Зазначимо, що розвиток засобів та заходів інформаційно-психологічного впливу значно випереджує розвиток діяльності із захисту від нього, і особливо протидії йому. У даному випадку мова йде саме про ту ситуацію, коли за допомогою заходів інформаційно-психологічного впливу створюються загрози діяльності суб'єктів підприємництва. Захист підприємств від інформаційно-психологічного впливу, як правило, здійснюється через мінімізацію ризику отримання негативного результату від нього. Водночас в інформаційній війні тільки заходами мінімізації вказаного ризику суттєвої зміни ситуації не досягти. Тут необхідно значно активізувати свою діяльність у даному напрямі, забезпечивши насамперед протидію інформаційно-психологічному впливу. Важливим моментом є вибір об'єкта протидії. Безперечно, власний персонал не може бути таким об'єктом, його необхідно захищати, а не впливати на нього з погляду руйнації тих інформаційно-психологічних конструкцій, які з'являються у нього під чужим впливом. Об'єктом тут має бути інформаційне середовище, через яке поширюються заходи інформаційно-психологічного впливу, з одного боку, а з другого – сам суб'єкт, який є зацікавленою стороною в поширенні такого впливу, а також суб'єкти, через яких поширюється такий вплив. Тобто тут важливо усвідомити, що протидія має здійснюватися не з метою захисту. Основна мета протидії інформаційно-психологічному впливу – припинення цього

впливу. Важливим тут буде зрив та нейтралізація заходів інформаційно-психологічного впливу, що проводяться проти підприємства. Як було зазначено раніше, моделі інформаційно-психологічного впливу практично однакові в різних сферах людської життєдіяльності. Використовуються лише різні їх модифікації.

У повсякденній діяльності людина зазвичай не має часу детально аналізувати складний механізм здійснення інформаційного протиборства. Для прийняття рішень вона використовує значно спрощені моделі, наявні точки зору, які характеризують певні події, випадки, суб'єктів діяльності, конкретних осіб. Враховуючи таку ситуацію при здійсненні інформаційно-психологічного впливу важливим є формування таких моделей і надання їх в інформаційний простір або конкретному об'єкту. Такий підхід значно спрощує розуміння процесів, що відбуваються, для споживачів інформації. Адаптація таких моделей в інформаційному просторі та у свідомості людини, практично є програмуванням її психіки. Досвід ведення інформаційних війн показує, що існує кілька моделей, які в різних комбінаціях застосовуються для забезпечення інформаційно-психологічного впливу на протидіючі сторони. Тобто протидія впливу – це не що інше, як такий самий вплив з метою руйнування методології, задумів, технологій проведення інформаційного протиборства [1].

Список використаних джерел:

1. Зубок М. І. Безпека банківської діяльності: підручник / М. І. Зубок, С. М. Яременко. – К.: КНЕУ, 2012. – 477 с.
2. Манойло А. В. Государственная информационная политика в особых условиях: Монография. – М.: МИФИ, 2003. – 388 с.
3. Талызина Е. Н. Основные направления информационно-психологической безопасности организации // Научная сессия МИФИ-2006. Сборник научных трудов. В 16 т. Т. 14. Международное сотрудничество. Информационное право. – М.: МИФИ, 2006.

Наукове видання

**ЗНАЧИМІСТЬ ПСИХОЛОГІЇ
В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

**МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнєцова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 19.12.2016. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 6,51. Тираж 100. Замовлення № 1216-336.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.